

محبت

کاسنامه

خلل پذیر بود هر بسا که می بینی
مگر بنای محبت که حالی از خلل است

شماره سوم سال ۲۱م اکتبر ۲۰۱۸

تحفه محبت

شماره سوم سال ۲۱ م اکتوبر ۲۰۱۸

در برکهای این شماره:
رسول او دموکراسی له باره...
محبوبانی از دموکراسی
خبر سایه چه است
و نیست بخت خشن در افغانسان
پستهای ادبی
نرم با خود پیوستگی
زاری شوری عشق رانیک معاصر
و...

د سولې او دموکراسۍ له پاره د کار کولو پیلېتیاوې

په افغانستان کې د سولې د راتګ او د دموکراسۍ د پیاوړتیا او نهادینه کېدو له پاره کار او فعالیت په خورا پېچلو پېچومو کې د تګ کولو مانا لري، ځکه چې د افغانانو سوله او دموکراسۍ، څرګندو کورنیو، سیمه ایزو او نړیوالو کړیو یرغمل کړي دي. سوله او دموکراسۍ یو له بل سره تړلي دي، یانې که سوله نه وي دموکراسۍ نشته او که دموکراسۍ نه وي سوله پایښت نه کوي.

زموږ په هېواد کې سوله او دموکراسۍ تل له ګواښونو سره مخ شوي، یوازې په لنډو مهالونو کې هېوادوالو سوله لرلې ده چې هم په کې د دموکراسۍ څرک راڅرګند شوی او هم افغانانو د سیاسي، اقتصادي، ټولنيزي او فرهنگي بنیازي په لور ګامونه اوچت کړي دي. وطنوال په یاد لري چې د دموکراسۍ په لسیزه کې چې نسبي سوله وه، لوي سياسي ګوندونه جوړ او د شرایطو سره سم یې وده کوله، د دولتي او خصوصي سکتور په برخو کې اقتصادي لوي او وړي پروژي جوړې شولې، په فرهنگي ډګر کې بنوونې او روزنې په تیره بیا پوهنتونې زده کړو وده وکړه او د خلکو په ژوند کې مثبت بدلونونه تر سترګو کېدل. افغاني ټولني وتلي سیاستوال، د ژوندانه په بیلا بیلو خواو کې نومداره کارپوهان، لیکوالان او د تیاتر او هنر په برخو کې مشهور ستوري وزیرول. خو کله چې پخواني شوروي اتحاد تیری وکړ او د سیمې هېوادونو پاکستان او ایران لاسوهنه پیل کړه، افغانان په جګړو اخته شول او څلور لسیزې کیري چې د افغانستان د خلکو مادي، معنوي په تیره بیا انساني هستي سوځول کیري، سولې او دموکراسۍ زموږ له انګر څخه کډه کړي ده. که څه هم چې د سپتامبر د ۱۱ مې د اغیزو له امله هېوادوالو فکر کولو چې یو واري بیا به نسبي سوله او دموکراسۍ ولري، د هېواد د اقتصادي، سیاسي، فرهنگي او ټولنيزي بنیازي څپې به د دوي په ټاټوبي راخپري شي، د نړیوالو بي سارو مرستو له وجې به لږ تر لږه د هېواد ټپونه ټکور شي، لیکن داسې ونه شول او څه کم نیمه پیری کیري چې خلک د جګړې ترخه مزه گوري.

د امریکا متحده ایالات او ملاتړي یې د ترهګرۍ په وړاندي جګړه د افغانستان په ځمکه کې، د القاعدې او طالبانو په څیر ترهګري ډلې د سیمې او نړۍ د یو شمیر هېوادونو د ترهګرۍ ضد ټلوالې د جوړېدو، اساسي موخه تعریف شوي، خو د ټلوالې له منځه په غړیدلو سترګو او د هغوي د زني لاندې پاکستان طالب ترهګر بیرته له سره تنظیم او تمویل کړل چې له یوې خوا پرې خپلې ستراتیژیکي ګټې خوندي کاندې او له بلې خوا ځینې ترهګريزي له کاره لویدلې مفرزي په ایران او روسیه وپلوري. اوس چې امریکا طالب پروژې په څو لاسونو کې د لوبېدو په حال کې گوري، له هغوي سره د کنترول شوي سولې په لټه کې لویږي. په پاکستان زور راوړي، ایران او روسیه ته له طالبانو څخه د ملاتړ ګوت څښنه کوي. خو مقابل لوری، امریکا او غرب د طالبانو د بدیل پروژې یانې داعش په زیږولو، تجهیز او تمویل ملامتوي. نو ځکه په افغانستان کې د سولې د راوستلو نړیوال اړخ په دې پیچلی شوی چې طالب د افغان حکومت پر ځای د امریکا سره د نیغو خبرو کولو په وړاندیز زور اچوي او د دوي تر څنګ ایران او روسیه غواړي د مذاکراتو د بهیر برخه وکړي.

په کورني بُعد کي د طالبانو سره د سولي خبرې مخته بيول ورته پيچلتياوي لري، يانې د حکومت او د سولي د عالي شورا تر خوا يو شمير تنظيمونه او زورواکي غواړي په خپلواک ډول او يا هم د سولي د هيئتونو په ترکيب کي له طالبانو سره خبرو ته کښيني او په دې توگه د خپلو موقفونو او شتمنيو د خونديتوب تضمين د خبرو اترو د ميز څخه تر لاسه کړي.

د هېواد د روانې جگړې اصلي زور د افغانستان د خلکو په اوږو پروت دی، ځکه چې د طالب، حکومت او بهرنيو ځواکونو په بریدونو کي د سر او مال زیان هغوي ته رسيږي او پوه خوا هم د عادي وگړو د امنیت د خونديتوب مهم اصل ته چندانې پاملرنه نه کوي. خو د خبرو اترو په ميزونو کي د خلکو ريښتوني استازي لږ چانس مومي چې د سولي او امنیت د مهمو مسالو په باب د جگړې غاړو ته خپل پيشنهادونه او حل لاري وړاندې کړي. دا د هېواد د سولي بله پيچلتيا ده چې د جگړې اصلي زیانمن ځنډي ته ساتل کيږي.

په تيرو څه کم دوه لسيزو کي چې نړيواله ټولنه په افغانستان کي حضور لري، جگړه او بيا جوړونه خوا په خوا درومي چې له امله يې د ابادي اغيزې د افغانانو له خوا بنې نه احساسيږي. په هېواد کي د اقتصادي، سياسي، فرهنگي او ټولنيزي نسبي ودې په پايله کي چې د دموکراسۍ کوم حرکت پيل شوی و او خلکو ته يې د بيان د ازادۍ په گډون د ټاکنو او بشر حقوق تر يوې کچې تامين کړل، له زياتو پيچلتياؤ سره مخ شوی دی. ځکه زور واکان د بيان له ازادۍ او د خلکو د ټاکنو له حق او يو شمير نورو نورمونو څخه د ځان په گټه استفاده کوي. په تبليغاتو کي په پوره سپين سترگۍ د هېواد د لوړو ملي گټو خلاف لوري نيسي او د دموکراسۍ د ځينو سنتو چې هغه ورباندې ټينگېدلې شي، د کمزوري کولو هڅي کوي. يانې وطنپالونکي چارواکي او کارکونکي تر هر اړخيزو گزارونو لاندې ساتي او له فعال ډگر څخه يې ليري باسي. په ټاکنو کي د هغه نوماندانو مخه نيسي چې د خلکو له پاره د خدمت نيت لري.

په نړيوال بُعد کي د امريکا متحده ايالات او غرب چې ځان د دموکراسۍ ټاټوبي او د هغې د پرمختيا او پياوړتيا مرکز بولي، د نړيوالو کرکيچونو په حل کي په داسې قواره ځان، راڅرگندوي چې په جهاني کچه دموکراسۍ د يوه نظام په توگه د غټ سوال سره مخامخ کوي. يانې که يو وخت پخواني شوروي اتحاد د سوسياليزم په څيره کي د روس د عظمت طلبۍ ننداره وړاندې کوله او زمونږ خلک يې د زيارکښانو له پاره په مبارزې شکمن کړل، اوس غرب خپله لويې غوښتنه د دموکراسۍ په پوښښ کي د نړۍ په ځينو هېوادونو تحمیلوي چې داسې چلندونه په کورني او نړيوال بُعدونو کي د دې لامل شوي څو افغانان په دموکراسۍ او د هغې په نظام هم باور له لاسه ورکړي.

په افغانستان کي روانه اوږده جگړه، د هېوادوالو د مرگ ژوبلې تر څنگ د هغوي سخته بې وزلي، د دموکراسۍ کمزورتيا، د واک د انحصار له پاره د زورواکو کشمکشونه او داسې نور لاملونه په گډه، په وطن کي د دموکراسۍ وده او د سولي راتگ گواښي.

په دې وروستيو څو ورځو کي چې د افغانستان له پاره د سولي د راوستلو فعاليتونه زيات شوي، حکومت، د امريکا متحده ايالات او د سيمي يو شمير هېوادونه، د ملي يووالي د حکومت او طالبانو تر منځ د سولي د خبرو اترو په پيل کېدو لگيا دي، خو د سولي له پاره په ملي او نړيوالو کچو د نظر هغه

اجماع چې هدف ته د رسېدو په خاطر روانې هڅې هماهنگې کړي، لا نه تر سترگو کيږي. ښايې ډير لاملونه وي چې د بهير مخه نيسي، خو په کورني او نړيوال بڼو کې د گټو د بيلانس د نه رامنځته کېدو او د هېواد د خلکو د ملي گټو د خوندي ساتلو سره د بيلا بيلو خواو سرسري چلند ښايې اغيز ښېدونکي لاملونه وي. پاکستان او ايران چې د افغانستان طبيعي زيرمو او ستراتيژيک موقعيت ته غله دي، د هېواد او خلکو په وړاندي زورونکي جگړه مخه بيايي، د امريکا متحده ايالات او غرب چې په پاکستان او ايران کوم فشارونه راوړي د هغې پايلو ته په تلوار گوري، له دې کبله خلک فکر کوي چې گوا کې دوي ستري شوي او له ميدانه د پښو د ايستلو هڅه کوي، نو ځکه د سولي په بهير کې خلکو ته طالب پلو ډاډمن ښکاري او د حکومت او بهرنيو ملاتړو په موقف باور کميږي. دلته د افغانستان حکومت، هېوادنيو مدني ټولنو، سياسي گوندونو، روڼ اندو او ټولو خلکو ته په کار ده چې د سېمي او نړۍ د ځينو هېوادونو، په تيره بيا د پاکستان په نيتونو ځانونه سم پوه کړي، اجازه ور نه کړي چې افغاني ځوانه دموکراسي او د سولي تازه پيل شوی بهير د تير په څير سبوتاژ شي او افغانستان يو ځل بيا د وينو په حمام واوړي. د سولي په بهير کې د ځانگړو غوښتنو څخه تيريدل او د ملي لوړو گټو کلک مطرح کول په کار دي. همدارنگه بايد هوبښياره لوبه وشي، هغوي چې د افغانستان وگړي دي او غولېدلي او د پردې په اشاره د اجيرو مليشو په څير جنگيږي او خپل وطن ورانوي او يا په بهر کې د پرديو جگړو د سونگ توکي جوړيږي، د نورو له منکولو راوژغورل شي. نړيواله ټولنه، په تيره بيا امريکا او غرب وهڅول شي چې هغوي د سولي بهير په بريالي کولو کې له افغانانو سره مرسته وکړي، همدارنگه هېوادوال بايد د سيمي او نړۍ د هغه هېوادونو تر تبليغاتو لاندې رانه شي چې د افغانستان د شتمنيو څخه د سؤ استفادي په کمين کې ناست دي او په عين حال کې د نړيوالي ټولني سره د ترهگرۍ د له منځه وړلو د ټلوالې د غريټوب اکت هم کوي، خو په اصل کې د ترهگرو زيرونکي او ملاتړي دي. بي وخته او بي ځايه د نړيوالي ټولني سره خپلې اړيکې خرابې نه کړي او له هغو امکاناتو څخه چې په اوسنۍ حساسه مرحله کې حياتي ارزښت لري او د نړيوالي ټولني له خوا برابرېږي هېواد او خلک بي برخي نه کړي.

پورتنیو برسیرنو ټکو او کرښو ته په کتو، ښايې دې پايلې ته ورسېږو چې، سوله او دموکراسي، د جگړې څخه د راوتلو په موخه د افغانانو ستراتيژيکه اړتيا ده. خو لا په يوې شتمه پيړۍ کې هم هغې ته د هېوادوالو لاره له ازغو او پيچلتياؤ ډکه ده. ليري نه ده چې بهرنيان دې په دې برخه کې بي قصوره وي! خو ډيره نيمگړتيا د افغانستان په دولتي، سياسي چارواکو، مدني فعالانو او خپله خلکو کې ده، چې په غريډلو سترگو د هغه مشرانو مشورو ته غوږ ږدي، چاته چې د افغانستان د ملي لوړو گټو پر ځاي د هغو هېوادونو او کړيو گټې مهمې دي چې له دوي ملاتړ کوي! زمونږ وطنوال، دولتي سياسي چارواکي او مدني فعالان وروستی چانس لري، چې په قومي، ژبني، مذهبي او سمتي تړاونو سوله ونه ويښي، د سولي خبرو ته په گروپيک ډول ولاړ نه شي، د غوليدلو ورونو د ویش هڅه هم ونه کړي، زور واچوئ چې سوله د يوه بهير په چوکاټ کې د افغانانو په مالکيت په ابرومندانه ډول تامين شي، دموکراسي وده وکړي او د هغې د لاري پيچلتياوي ليري کړل شي.

په درناوي

صحبت‌هایی از دموکراسی

"دموکراسی به مثابه یک اصل قابل پذیرش - و تاکنون مناسب‌ترین روش ارضا کننده انسان‌ها در تمام بخش‌های زندگی، رفته رفته قابلیت انطباقی خود را به تمام حوزه‌های زندگی بشریت، چون حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی زندگی خصوصی و شخصی انسان‌ها کشانید."

برداشت درست از دموکراسی و سیر تاریخی آن در جوامع بشری نه تنها سطح دانش افراد را در فهم از دموکراسی بالا می‌برد بلکه اشتراک فعال و آگاهانه مردم را در ایجاد حکومت‌های دموکراتیک و جلوگیری از حرکت‌های غیردموکراتیک که زیر عنوان دموکراسی بر مردم تحمیل می‌گردند، زمینه ساز می‌شود. در کشورهایمانند افغانستان، هر اقدامی که منافی منافع گروه و طبقه خاصی نباشد، دموکراتیک شمرده می‌شود.

توماس جفرسون، پدر دموکراسی آمریکا، چهار مؤلفه را برای دموکراسی ضروری می‌دانست: آموزش همگانی، مشارکت سیاسی، برابری اقتصادی، و نمایندگی به توسط اشرافیت طبیعی.

شرط توفیق دموکراسی این است که حکومت‌ها و رهبران‌شان به ایجاد نهادها، اتخاذ روش‌ها، و پی‌ریزی سیاست‌هایی دست‌زند که از حمایت شهروندان برخوردار باشند.

در هیچ زمانی از تاریخ مانند امروز این همه انسان از حقوق رسمی شهروندی در نظام‌های حکومتی دموکراتیک برخوردار نبوده‌اند. با این همه، آینده دموکراسی ناروشن است.

برای شهروندان کشوری که تازه پا در راه دموکراسی گذاشته است، شناخت دقیق و روشن از دموکراسی و درک درست از دموکراسی‌های به تجربه گرفته شده در جهان، به ارائه نمونه‌هایی از انواع و اقسام دموکراسی و صحبت‌هایی در زمینه می‌پردازیم.

یادداشت: استمرار پیوستگی مطالب در این گفتگو دشوار است. بنابر علاقمندی خوانندگان محترم، تلاش می‌شود تا در آینده "صحبت‌های از دموکراسی" به پرسش‌ها و مسائل روز بپردازد. شاید در یک شماره یکی، دو و یا بیشتر موضوع یا جستار، نظر به حجم مجله، بیوند باهم و یا بدون ارتباط مباحث یک با دیگر به نشر برسند.

نظریات و مشوره‌های شما موجب تشویق و غنای بیشتری می‌گردد. "محبت"

دستیابی به مقام سیاسی و مشارکت آزاد شهروندان در سیاست.

اقتدارگرایی

در رژیم‌های اقتدارگرا، کسانی که قدرت را در دست دارند ناچار نیستند که در فواصل زمانی معین پاسخگوی رأی دهندگان یا مجموعه‌هایی باشند که نماینده آنان محسوب می‌شوند، اگرچه ممکن است که پاسخی از گروه‌های متشکل

نظام سیاسی که در آن یک رهبر یا گروهی کوچک قدرت را بدون هیچ حد و مرزی اعمال می‌کند. حکومت اقتدارگرا نافی دو عنصر اصلی و تعیین کننده دموکراسی است: رقابت آزاد برای

می یازند. در اغلب موارد، جرایم "سیاسی" به محاکم نظامی ارجاع داده می شوند، که به اندازه دادگاههای مدنی پاسدار حقوق متهم نیستند و می توانند مجازاتهای بس سنگین بر افراد تحمیل کنند. بر اساس قوانین رژیمهای اقتدارگرا، حتی زمانی که از سوی دادگاههای مدنی اعمال می شوند اعمالی جرم محسوب می شوند که در دموکراسیهای آزادی خواه قانونی هستند، اعمالی چون تبلیغ سیاسی، عضویت در احزاب و شرکت در اعتصابات. در رژیمهای اقتدارگرا اعمال قدرت از سوی پولیس چندان محدودیتی ندارد، و بدرفتاری و شکنجه معمول و رایج است. برخی از این رژیمها شیوه هایی از سرکوب را اعمال کرده اند که حتی بر اساس قوانین خود آنها غیرقانونی بشمار می روند: "سر به نیست کردن اشخاص"، ایجاد زندانها و مراکز بازجویی سری، شکنجه، و سوء قصد یا ترور.

اما دهشت ناشی از سرکوب در برخی از رژیمهای اقتدارگرا با وحشت و ترور دولتی رژیمهای یکه تاز، نظیر اتحاد شوروی، بویژه در دوران حکومت یوسیف استالین، با وحشت ناشی از کشتار های جمعی در رژیم نازی، قابل قیاس نبوده است، با این وصف، همه رژیمهای اقتدارگرا حقوق انسانی و بنیادین شهروندان خود را به درجات گوناگون نقض می کنند و حقوق سیاسی آنها را به رسمیت نمی شناسند. اعمال سرکوب از سوی رژیمهای اقتدارگرا یکی از عوامل موثر در محکومیت بین المللی اقدامات این گونه رژیمها و از دست رفتن مشروعیت آنها بوده است. دموکراسیهایی که جانشین چنین رژیمهایی می شوند با میراث پیچیده و دشوار بازرسی و تحقیق در مورد جنایات آنها و احیای حقوق قربانیان آنها روبه رو می شوند، بویژه در مواردی که متهمان درجه داران نظامی اند و ادعا می کنند که فقط بر

از صاحبان منافع را بدهند. برخی از حاکمان اقتدارگرا مدعیند که باید برای تمام عمر قدرت را در دست داشته باشند، برخی دیگر را نیروهای مسلح یا شخص پادشاه بر میگزینند. در رژیمهای اقتدارگرا آزادی تشکیل احزاب سیاسی کاملاً ناموجود (یا بسیار اندک) است، و احزاب سیاسی موجود نیز معمولاً منحل می شوند یا به حالت تعلیق در می آیند. این گونه رژیمها از حیث درجه نهادینه شدن بسیار متغیر و متفاوتند. برخی از آنها صرفاً حکومتهای موقتند که بیشتر یادآور مفهوم سنتی دیکتاتوری به منزله حکومت ویژه دوره بحران هستند.

ویژگیهای رژیمهای اقتدارگرا

رژیمهای اقتدارگرا مخالفت قانونی با حکومت را نهادینه نمی کنند، اما برخلاف رژیمهای یکه تاز یا تمامت خواه، صورتهای متفاوت مخالفت را در واقع جایز می شمارند. بعضی از آنها با مخالفت در محدوده خود رژیم روبرو هستند، مخالفت از جانب کسانی که هدفهای متفاوت - مثلاً استقرار مجدد نظام سلطنتی- را دنبال می کنند. دسته دیگری از این رژیمها مخالفانی غیرقانونی لیکن علنی دارند که وجود شان را رژیم تحمل نمی کند. در حکومت کمونیستی پولند، مخالفان جناح کلیسای کاتولیک و گروههای وابسته به آن، اتحادیه کارگری غیر قانونی اما علنی "همبستگی" و همچنین "کمیته دفاع از کارگران" جملگی بخشی از حیات سیاسی کشور بشمار می رفتند. وجود این صورتهای گوناگون مخالفت سیاسی موجب شده است که گذار به دموکراسی با دشواری و صدمات و زخمهای کمتر از آنچه در غیر این صورت بروز می کرد همراه شود.

رژیمهای اقتدارگرا آزادیهای شهروندان خود را محدود می کنند و به سرکوب مخالفان خود دست

اساس دستورات مافوق خویش یا به اتکای همبستگی یاران خویش، یعنی سایر افسران، عمل کرده اند.

رژیمهای نظامی

رهبری بسیاری از رژیمهای اقتدارگرای قرن بیستم به دست افسران و درجه داران نظامی بوده است: مصطفی کمال آتاتورک در ترکیه (1923-1938)، فرانسیسکو فرانکو در اسپانیا (1936-1975)، فیلیپ پتن در فرانسه (1940-1944)، خوئان دومینگو پرون در آرژانتین (1946-1955)، دوره ای که ریاست جمهوری انتخابی او را نیز شامل می شود، جمال عبدالناصر در مصر (1956-1970)، لاسارو کاردناس در مکزیک (1934-1940) آگوستو پنوشه در چیلی (1973-1990). لیکن تمایز نهادن میان رژیمهای نظامی و غیرنظامی چندان گویا نیست، زیرا سیاستها و نهادهای رژیمهای نظامی، خود، ممکن است بسیار متفاوت باشند. برخی از رژیمهای تحت رهبری افراد غیر نظامی ممکن است با بعضی از رژیمهای نظامی وجوه مشترک بیشتری داشته باشند. مثلاً، پرتغال تحت رهبری آنتونیو د اولیوئیرا سالازار (1932-1968)، اتریش در زمان حکومت انگلبرت دولفوس (1933-1934) و کورت فون شوشنیک (1934-1938) و برزیل تحت حکومت ژولینو و ارگاس (1937-1945).

مفیدتر آن است که میان رژیم دقیقاً نظامی و رژیم نظامی سلسله مراتبی یا غیرپایگانی تمایز قایل شویم. در نوع اول، تصمیمات مهم را بالا ترین رده نهاد رهبری نیروهای مسلح- یعنی رأس پایگان یا سلسله مراتب نظامی- مشترکاً می گیرند، آن هم صرفاً با مشارکت محدود افراد غیرنظامی و بدون تاسیس حزبی واحد، به منزله ابزار جذب

نخبگان. مثالهای این نوع عبارتند از آرژانتین (1966-1973)، پیرو (1968-1980)، و اوروگوئه از اواسط دهه 70 تا 1985. در نوع دوم نیز قدرت در دست گروهی از افسران است، ولی آنها ضرورتاً خود را حکومت دایمی تلقی نمی کنند (اگرچه بعضی از آنها مدتها بر سر کار باقی می مانند)، و احتمال رشد و توسعه نهادی آنها نیز بسیار ضعیف است. مثال بارز این دسته از رژیمهای نظامی حکومت سرهنگان در یونان است (1967-1974). عمرچنین رژیمهایی زمانی بصرمی رسد که نیروهای مسلح جدایی و خلاصی از قدرت و بازگشت به سنگرها را ارجح بدانند، و صرفاً با تحمیل شروطی برای مصونیت (قضایی) و تضمین منافع گروهی خود از قدرت کناره گیرند. در مورد رژیمهای نظامی غیر پایگانی، این احتمال وجود دارد که سایر افسران به تداوم فرمانروایی حاکمان موجود معترض باشند.

رژیمهای اقتدارگرای جدید

به رغم امواج توسعه دموکراسی در دو دهه نخست قرن حاضر (قرن بیستم)، و در دوره پس از جنگ جهانی دوم، حکومت اقتدارگرا طی بخش عمده ای از قرن بیستم بر حیات سیاسی بخش اعظم جهان مسلط بوده است. معدودی از کشورها (نظیر انگلستان و رژیمهای پادشاهی منطقه اسکاندیناوی و بنلوکس) فرایند بطیء ولی مداومی از رشد دموکراسی را طی کردند که نقطه شروع آن به ظهور دولتهای آزادی خواه و مشروطه قرن نهم باز می گشت. اما این فرایند در جنوب و شرق اروپا، در بالکان، امریکای لاتین، و جاپان در دو دهه 1920 و 1930 به سبب ظهور دیکتاتوریهها و انواع گوناگون رژیمهای اقتدارگرا دچار وقفه شد. در برخی از کشورها، نظیر یوگسلاوی، تعارض هایی میان اقوام یا ملتها عامل

موثری در گرایش به سمت رژیمهای اقتدارگرا بود.

در سایر موارد، نظیر ایران و ترکیه، حکومت اقتدارگرای غیرسنتی باتلاش برای نوین سازی اجتماعی و فرهنگی گره خورد. ترکیه در 1947 فرایندگذار به دموکراسی را پشت سر گذارد. اما در اغلب موارد تهدید انقلابی کمونیسم، پراکندگی قومی و فرهنگی، مشکلات اقتصادی و خطر ظهورفاشیسم منجر به روی کار آمدن رژیمهای اقتدارگرا در کشورها و دموکراسیهای تازه استقلال یافته شد، یعنی کشورهایی چون پولند، لاتویا، لیتوانیا و استونیا.

سایر رژیمهای غیردموکراتیک

متمایز ساختن رژیمهای سلطانی، یکه تاز، و مابعد یکه تاز از رژیمهای اقتدارگرا به ما کمک می کند که طیف وسیع و پیچیده سیاست غیر دموکراتیک را درک کنیم. نوع خاصی از حکومت وجود دارد که گاهی اوقات اقتدارگرا محسوب می شود، اما می توان آن را شکل جدید رژیم پدر میراثی نو (نئوپاتریمونیا)، استبدادی یا سلطانی نامید که این آخری اصطلاحی است مأخوذ از بحث ماکس وبر در باب نوع خاصی از رژیم پدرمیراثی. حکومت سلطانی عمدتاً از اهداف شخصی نشأت می گیرد، نه از تلاش برای تحقق مفهوم خاصی از جامعه یا دفاع از منافع یک طبقه یا گروه قومی خاص. تلاش در راه کسب قدرت و ثروت برای خود یا اقوام و دوستان، به جای تلاش برای تحقق اهداف جمعی، وجه ممیزه حکومت مستبدانی چون رافائل تروخیلیو در جمهوری دومینیکن (1930 - 1961)، خاندان سوموسا در نیکاراگوا (1937 - 1979)، همراه با وقفه، ژان کلود دووالیه در هائیتی (1971 - 1986)، حتی فردیناند مارکوس

در فیلیپین (1965 - 1986)، و - تا حد زیادی - محمد رضا پهلوی، شاه ایران (1941 - 1979)، و مبین تفاوت آنها با دیکتاتورهایی چون میکلاوس هورتی در مجارستان (1920 - 1944)، سالازار در پرتغال، دولفوس و شوشتیک در اتریش، فرانکو در اسپانیا، و حکومت نظامیان در برزیل (1964 - 1985) است.

نظامهای سیاسی یکه تاز یا تمام خواه از بسیاری جهات با رژیمهای اقتدارگرا تفاوت دارند. در رژیمهای اقتدارگرا مرکز قدرت واحد و یگانه است، ولی یکدست و یکپارچه نیست، و هر نوع تکثرگرایی موجود در میان نهادها و گروهها مشروعیت خود را از این مرکز کسب می کند. در رژیمهای تمامت خواه یک ایدئولوژی انحصاری و خودآئین وجود دارد که به لحاظ فکری کم و بیش منسجم و شکل یافته است و با نگرش گروه یا رهبر حاکم و حزبی که در خدمت رهبران است یکسان شمرده می شود. گروه حاکم از این ایدئولوژی به عنوان پایه و اساسی برای سیاستهای خود یا ابزاری برای مشروعیت بخشیدن به آنها سود می جوید. این ایدئولوژی از مرزها و محدوده عمل سیاسی مشروع فراتر می رود تا نوعی معنای غایی، نوعی تصور هدف و مقصد تاریخی و تفسیری از واقعیت اجتماعی فراهم آورد. شهروندان به دعوت و تشویق و هدایت حزب واحد و شاخه های آن در وظایف جمعی شرکت می کنند، فعالانه بسیج می شوند و پاداش می گیرند. حاکمان یکه تاز اطاعت منفعل و بی تفاوتی را که وجه مشخصه بسیاری از رژیمهای اقتدارگرا است نمی پسندند.

برخی از محققان رژیمهای کمونیستی اروپای شرقی پس از استالین را که به دنبال یک دوره کم و بیش طولانی حاکمیت یکه تازانه ماهیت تمامت خواه خود را رها ساختند یا آن را تعدیل و

دستکاری کردند، در رده کلی حکومت اقتدارگرا قرار داده اند. اما درک این رژیمهای مابعد یکه تاز بدون رجوع به گذشته و سابقه یکه تازی آنها ناممکن است. خصوصیات چنین رژیمهایی که تغییرات مثبت (بسط آزادیها با رشد عناصر آزادی خواه) و هم تصلب یعنی نوعی زوال و انحطاط ایدئولوژی و ساختارهای تمامت خواهانه ای که اینک مؤلفه های "آرمانی" و "ایدیالیستی" خود را از دست داده اند را شامل می شود. بنیاد گذاران رژیمها بدو قصد نداشتند رژیمهایی مابعد یکه تاز خلق کنند، یعنی به همان شیوه ای که برخی از موسسان آگاهانه بر آن شدند که رژیم های اقتدارگرا ایجاد کنند. رژیمهای مابعد یکه تاز در واقع محصول وقوع تغییراتی در نظام های تمامت خواه در راستای طیفی پیوسته اند که از مابعد یکه تازی اولیه آغاز گشته تا مابعد یکه تازی پخته و کامل ادامه می یابد.

رژیمهای مبتنی بر صنف گرایی

رژیمهای اقتدارگرا، که متمایز از رژیمهای یکه تازند، عموماً فاقد یک الگوی ایدئولوژیک مشخص و به لحاظ فکری شکل یافته برای نهادینه کردن سیاست بوده اند. یک استثنا بر این قاعده "دولت گرایی ارگانیک" است. که "صنف گرایی دولتی" یا "دموکراسی ارگانیک" نیز نامیده می شود. در مقابل "دموکراسی غیر ارگانیک" احزاب سیاسی و نمایندگی شهروندان. صنف گرایی نوعی نظام نمایندگی گروههای ذی نفع است که در آن هر گروهی، با کسب اختیار از دولت، واجد حق انحصار نمایندگی شهروندان در آن رسته خاص می شود. در ازای این حق، گروهها باید شکل خاصی از نظارت دولت بر گزینش رهبران و انعکاس و بیان آرا و نظریات سیاسی را پذیرا شوند.

صنف گرایان مفروضات فردگرایانه دموکراسی آزادی خواه را رد می کنند و جویای ارائه مجرا یا مسیر نهادی برای نمایندگی منافع ناهمگون در جوامع مدرن یا نیمه مدرنند، و در عین حال نزاع طبقاتی را هم قبول ندارند. جمع بندیهای ایدئولوژیک- نظر گوناگونی از صنف گرایی و

دستکاری کردند، در رده کلی حکومت اقتدارگرا قرار داده اند. اما درک این رژیمهای مابعد یکه تاز بدون رجوع به گذشته و سابقه یکه تازی آنها ناممکن است. خصوصیات چنین رژیمهایی که تغییرات مثبت (بسط آزادیها با رشد عناصر آزادی خواه) و هم تصلب یعنی نوعی زوال و انحطاط ایدئولوژی و ساختارهای تمامت خواهانه ای که اینک مؤلفه های "آرمانی" و "ایدیالیستی" خود را از دست داده اند را شامل می شود. بنیاد گذاران رژیمها بدو قصد نداشتند رژیمهایی مابعد یکه تاز خلق کنند، یعنی به همان شیوه ای که برخی از موسسان آگاهانه بر آن شدند که رژیم های اقتدارگرا ایجاد کنند. رژیمهای مابعد یکه تاز در واقع محصول وقوع تغییراتی در نظام های تمامت خواه در راستای طیفی پیوسته اند که از مابعد یکه تازی اولیه آغاز گشته تا مابعد یکه تازی پخته و کامل ادامه می یابد.

در رژیمهای مابعد یکه تاز، کثرت گرایی، به مراتب بیشتر است تا در رژیمهای یکه تاز. علت این امر آن است که نهادها و دیوانسالاری ها و موسسات عمومی استقلال بیشتری در برابر حزب حاکم دارند که کارکرد اصلی آن چندان رهبری تام و فراگیر است. نوعی فرهنگ "موازی" و در حال ظهور نیز در جامعه مدنی وجود دارد. معهذ، آن کثرت گرایی از حیث نوع و درجه با رژیمهای اقتدارگرا تفاوت دارد، زیرا فقط در پی "خوش نما ساختن" چشم انداز اجتماعی در دوره قبل از حاکمیت رژیم یکه تاز ظاهر می شود. رهبران در چنین رژیمهایی هنوز هم عمدتاً از میان اعضای حزب انتخاب می شوند، هرچند برخی از آنان به دستگاه دیوان سالار و فن سالار تعلق دارند، و مسأله وفاداری ایدئولوژیک نیز واجد اهمیت کمتری است. رهبران این رژیمهای مابعد یکه تاز غالباً سالخورده اند، و در مواردی نیز نوعی

همچنین تلاشها برای تحقق و اجرای آنها از طریق نهادهای سیاسی عرضه شده است. آرمانی ساختن قرون وسطا به شیوه رومانتیک- محافظه کارانه، فتوهای ضد آزادی خواهانه، ضد سرمایه داری، ضد دولت گرایی، و ضد سوسیالیستی کلیسای کاتولیک روم، جریان سندیکالیستی در متن جنبش کارگری غیر مارکسیستی، که احزاب سیاسی را قبول نداشت و رسالت مبارزه و سازماندهی انقلابی جامعه را از آن اتحادیه های کارگری می دانست، و حتی برخی از شاخه های تفکر آزادی خواهانه ای که بر نقش انجمنهای حرفه ای تاکید داشت، جملگی در تحول تفکر صنف گرا سهیم بودند.

در دو دهه 1920 و 1930 فاشیستها، بویژه حکومت موسولینی در ایتالیا، ورژیمهای اقتدارگرا در اتریش، پرتغال و اسپانیا این افکار را به کار گرفتند تا نهادهای سیاسی خاصی ایجاد کنند. نمونه های ورژیمهای صنف گرا عبارتند از حکومت فرانکو در اسپانیا، سالازار در پرتغال، وارگاس در برزیل، کاردناس در مکزیک، و پرون در آرژانتین.

نمایندگی بر پایه صنف گرایی ممکن است با اختصاص دادن حق نمایندگی به نحوی بی تناسب با حرفه های خاص، دانشگاهها، کارفرماها یا، در مورد شوروی، کارگران صنعتی، توده مردم را از حق رأی محروم سازد. انتخابات نمایندگان صنف گرا معمولاً به منزله فرایندی چند لایه از کارگاه تا سطح ملی سازمان داده می شود.

این فرض که این گونه واحدهای اساسی واجد منافع مشترک و فاقد دسته بندیهای درونی اند با واقعیت تطابق ندارد. به همین ترتیب، مفهوم "مدیریت شورایی" یا "خودگردانی" (یعنی تصمیم گیری دموکراتیک، بویژه در محل کار) که با ایده

قبلی مرتبط است- و نخستین بار توسط یوسیپ بروز تیتو در یوگوسلاوی سالهای پس از جنگ جهانی دوم معرفی شد و الجزایر، پیرو، و سایر ورژیمهای اقتدارگرا نیز از آن تقلید کردند- هیچ گاه به مشکلی جدید و نوید بخش از دموکراسی یا راهی به سوی آن بدل نگشت. بعلاوه، این نوع نظام نمایندگی مبتنی بر صنف گرایی، بر خلاف احزاب سیاسی، نمی تواند پاسخگوی مسایل مهم جامعه، نظیر سیاست مذهبی، ستیزهای فرهنگی، و سیاست خارجی باشد. احزاب (بویژه احزاب بزرگ) چنان سازمان یافته اند که در مورد طیف وسیعی از این گونه مسایل و نه در مورد منافع خاص، نماینده رأی دهندگان باشند. رأی دهندگان عموماً از آنها به مواضع شان در قبال شماری از مسایل حمایت می کنند.

در نظامهای صنف گرا، کرسیهای مجالس قانونگذاری فقط از سوی صاحبان قدرت به افراد واگذار می شود. از این رو صنف گرایی برای ورژیمهای اقتدارگرا شکل مناسبی از یک نظام شبه دموکراتیک است. ولی از آنجا که هیچ ورژیم اقتدارگرایی به این اصل گردن ننهاده است که رأی عدم اعتماد مجلس صنف گرا بتواند به برکناری آن ورژیم منجر شود. کارکرد این گونه مجالس حداکثر مشورتی بوده است.

دموکراسیهای تحت قیمومت

پایان حاکمیت استعمار غربی در بخشهای گوناگونی از جهان پس از جنگ جهانی دوم منجر به ظهور و خلق دولتهای جدیدی شد که از قانون اساسی دموکراتیک بهره مند بودند. ولی بسیاری از آنها، پس از برگزاری اولین انتخابات، به دولتهای تک حزبی بدل گشتند، که آنها غالباً به دست کودتاهایی نظامی سرنگون شدند و ورژیمهای اقتدارگرا را بر سر کار آوردند. این ورژیمها را در

آغاز دموکراسیهای تحت قیمومت یا اولیگارشیهای هوادار مدرن سازی می دانستند تا تداوم امید به توسعه دموکراسی را عمده کنند. برخی از این رژیمها، غالباً با الهام گرفتن از الگوی حکومت تک حزبی نظامهای کمونیستی، و بشدت ملی گرا، ایدئولوژی خاصی تحت عنوان "سوسیالیسم افریقایی" را برگزیدند تا نشانگر هدف و غایت آنها، یعنی توسعه غیر سرمایه داری، باشد. ولی در واقع حزب واحد در اکثر موارد حاصل ائتلافی میان گروههای گوناگون، رهبران طوایف، شخصیتهای برجسته، و رهبران دست چین شده از میان سایر احزاب بودند، یعنی همان چیزی که افریقاییان فرانسوی زبان آن را به جای *parti unique* (حزب واحد) *patri unifie* (حزب متحد) می نامیدند. در سایر موارد، حزب در بیرون از مراکز و مناطق شهری حضور و نفوذ چندانی نداشت، حزبی بدون اعضای پر شمار و قدرت بسیج توده ای که وجه مشخصه احزاب واحد کمونیست یا فاشیست بود.

در افریقای سیاه، تعدادی از دولتها، پس از عبور از مرحله رژیم تک حزبی، شکلهایی از حاکمیت کاملاً شخصیت یافته را برگزیده اند. آنها طیف گسترده ای از انواع گوناگون رژیمها را شامل می شوند، از رژیمهای پدر میراثی جدید یا سلطانی گرفته تا حکومتهای جبار و خودکامه. ایدی امین در اوگاندا (1971-1979)، فرانسیسکو ماسیاس نگوئما در گینه استوایی (1968-1979)، ژان-بدل بوکاسا در جمهوری افریقای مرکزی (1966-1979)، و سسه سکو موبوتو در زئیر (1965-1997).

از اقتدارگرایی تا به دموکراسی

در همه انواع سیاست غیر دموکراتیک خلط نکردن دو فرایند توسعه دموکراسی و بسط آزادی

خواهی مهم است؛ بسط آزادی خواهی متضمن افزایش قانونمندی، وجود حدی از آزادی برای انجمنهای آزاد، مجامع مذهبی، و حتی اتحادیه های صنفی، آزادی زندانیان سیاسی، و افزایش آزادی بر مطبوعات، و بازگشت افراد تبعیدی است. اگرچه گسترش آزادی خواهی ممکن است موجب تسهیل روند دموکراسی شود، لیکن توسعه دموکراسی غالباً پیامدی غیرمنتظره و ناخواسته است تا قصد یا نیت حاکمان.

گذار به دموکراسی مستلزم آن است که حاکمان اقتدارگرا به مردم اجازه شرکت در انتخابات مبتنی بر رقابت آزاد را بدهند و در صورت عدم پشتیبانی رأی دهندگان از ایشان قدرت را به دیگران واگذار کنند. این امر لزوماً بدان معنا نیست که حامیان و وابستگان رژیم سابق باید از حق شرکت در رقابتهای انتخاباتی محروم شوند. چه بسا آنها در انتخاباتی آزاد پیروز شوند. همان طور که در سالهای اخیر در بلغاریا، پولند، مجارستان و لیتوانی رخ داده است.

مردم گرایی

جنبش سیاسی که، در مخالفت با منافع نخبگان مرفه، بر منافع ویژگیهای فرهنگی، و احساسات خودجوش مردم عادی تاکید می کند. جنبشهای مردم گرا، برای کسب مشروعیت، غالباً از طریق گردهماییهای توده ای، همه پرسی، یا سایر شکل های دموکراسی مردمی مستقیماً به اراده اکثریت متوسل می شوند و به وسایل مهار و موازنه و حقوق اقلیتها چندان پایبند نیستند.

خاستگاههای مردم گرایی در قرن نوزدهم

اصطلاح مردم‌گرایی برای نخستین بار در دهه 1870 در روسیه به کار رفت، و هدف از آن اشاره به اعتقادات گروهی ناهمگون از اندیشمندان و فعالان سیاسی بود که نارودنیک‌ی خوانده می‌شدند و استفاده از ایدئولوژیهای خارجی را در مبارزه برای استقرار دموکراسی یا سوسیالیسم مردود می‌شمردند. غالب آنها بر این نظر بودند که سرمایه‌داری لزوماً مرحله‌مترقی از پیشرفت نیست و یک نظام اجتماعی بهتر را می‌توان بر پایه سنتها و نهادهای ملی و مردمی، نظیر اجتماعات زمیندار در دهات بنا کرد.

الکساندر هرترسن (1812-1870) در مطرح کردن اکثر این عقاید پیشگام بود. تفکر مردم‌گرایانه با این اصل مارکسیستی که انقلاب در کشورهای عقب مانده باید ماهیت سرمایه‌دارانه داشته باشد، زیرا هیچ یک از مراحل تحول و پیشرفت را نمی‌توان حذف کرد، مغایرت داشت. نسل بعدی مردم‌گرایان، عناصری از انارشسیسم را، به ترتیبی که میخائیل باکونین (1814-1876) تعریف کرده بود، در دیدگاه‌های خود گنجانده‌اند. باکونین به خودانگیختگی توده‌ها، از جمله اکثریت مردم عادی روسیه، که از لحاظ اجتماعی آواره و ریشه‌کن شده بودند، ارزش می‌داد و آن را از مهارتهای دقیق تشکیلاتی اما فاقد احساسات سوسیال دموکراتهای آلمانی برتر می‌دانست.

اصلاح مردم‌گرایی، در زمینه کاملاً متفاوت، به نهضت سیاسی که در اواخر قرن نوزدهم در ایالات متحد رونق گرفت نیز اتلاق شده است. مردم‌گرایی امریکایی واجد بسیاری از عناصر ضدسرمایه‌داری بود، اگرچه آموزه‌های آن به آموزه‌های سوسیالیسم نزدیک نمی‌شد. رهبران آن مبشر ارزشهای سنتی بودند، و بسیاری از آنها دیدگاههای اقتدارگرایانه داشتند که از جمله شامل

اعتقاد به عناصری از یهود-ستیزی و برتری سفیدپوستان می‌شد.

جنبش مردم‌گرایانه امریکا فاقد یک رهبر واحد و شاخص ملی بود؛ برعکس، برای تقبل وظایف لازم، به سازمان دهندگان محلی، که بسیاری از آنها تحصیلات رسمی اندکی داشتند، تکیه می‌کرد، و برای آشناسازی جامعه با مبانی فکری خود از روزنامه‌های مستقل بهره می‌گرفت. این جنبش بر حمایت کشاورزان و صاحبان کسب و کار در شهرهای کوچک متکی بود. وقتی که رشد سرمایه‌داری به تولید-کنندگانی که قادر به رقابت با صنعت نوین نبودند لطمه زد، جنبش به اوج شکوفایی خود رسید.

کشاورزان بخصوص از بدهکاری خود به بازرگانان و بانکداران ناراضی بودند. آنان از هزینه‌گران حمل و نقل، که گناه آن را به گردن عملکردهای انحصاری می‌انداختند، نیز رضایت نداشتند. پس کشاورزان، برای آن که هدفهای خود را به عمل درآورند، به تشکیل نهضتی گسترده دست زدند. شرکتهای تعاونی درست کردند، به فعالیتهای فشرده آموزشی پرداختند، و مطبوعاتی طرفدار خود به وجود آوردند.

در 1892 "حزب مردم" تشکیل شد، که از بدهکاران و زیانمندان حمایت می‌کرد و طرفدار سیاستهای اعتباری بود. همچنین پیشنهاد می‌کرد که تاسیسات مهم حمل و نقل، ارتباطات، و سایر خدمات رفاهی به دولت یا شهرداریها واگذار شود. در 1896، پس از جروبحتهای داخلی فراوان، حزب از نامزدی ویلیام جنینگز برایان برای ریاست جمهوری حمایت کرد. برایان دموکراتی بود که با گسستن از جهت‌گیریهای محافظه‌کارانه گروور کلیولند، نخستین رئیس جمهور دموکراتی که پس از جنگ داخلی در امریکا بر سر کار آمده

بود، حزب خود را نوسازی کرده بود. براین بخشی از برنامه مردم گرایان، بخصوص در زمینه آزادی ضرب مسکوکات نقره، را پذیرفت، اما تا مرحله پذیرش نکات تندروانه تر برنامه حزب جدید پیش نرفت.

فعالان مردم گرا در برابر این تصمیم که در امور سیاسی دیرین درگیر شوند مقاومت کردند. در نتیجه، در انتخابات شکست خوردند، و جنبش مردم گرایی رو به افول نهاد و در داخل گرفتار انشعاب و تجزیه شد. تا آخر قرن نوزدهم، هم برنامه سیاسی نهضت و هم سازمانهای تعاونی های کشاورزان، که حامی جنبش بودند، به سراشیبی سقوط افتادند. اما در چند ایالت، ویژگیهای مردم گرایی تا سالها بعد از افول نهضت ادامه یافت؛ برجسته تر از همه در ایالت لوئیزیانا بود که در اواخر دهه 1920 و اوایل دهه 1930 فرمانداری خودکامه به نام هیوئی لانگ بر آن حکومت می کرد.

یکی از عوامل احتمالی شکل گیری روحیه مردم گراییه شاید پذیرش ارزشهای سوسیالیستی بود. این جریان با رشد "فدراسیون تعاونی مشترک المنافع"، در ربع دوم قرن بیستم در کانادا اتفاق افتاد. انگیزشهای مردم گراییه همانندی نیز در "حزب اعتبار اجتماعی" سازمانی محافظه کار که در ایالت آلبرتا کانادا حضور نیرومند دارد، و در برخی از گروههایی که در ایالت کبک شکل گرفته اند، قابل ریشه یابی است.

مردم گرایی در کشورهای رو به رشد

امروزه، اصطلاح مردم گرایی غالباً به نوع سومی از این پدیده سیاسی اطلاق می شود که در امریکای لاتین و، به شکلی متفاوت، در آسیا و آفریقا عمومیت دارد. در این معنا، مردم گرایی

اشاره به احزاب سیاسی است که سوسیالیست نیستند اما بر حمایت از مردم عادی استوارند و با طبقات مسلط دشمنی می ورزند. با نگاهی دقیق تر در می یابیم که این احزاب بر حوزه ها و گروههایی متکی هستند که تجربه ای اندک در گردهم جمع شدن به سبب هدفهای مدنی دارند - درست برخلاف مبانی اجتماعی مردم گرایان امریکایی.

نهضت‌های مردم گراییه در کشورهای رو به رشد، از آنجا که بر سازمانهای خودمختاری که خودبه خود تشکیل شده باشند متکی نیستند، بناچار نیاز دارند که راهی دیگر برای گردهم نگه داشتن طرفداران خود بیابند. این عامل پیوند زنده اجتماعی همانا حضور رهبری بلامنزاع است که بتواند روابطی فره مندانه و استوار با پیروان خود بر قرار کند. چنین نهضت‌هایی دو نیاز دارند. اول آن که توده ها باید از نظر اجتماعی تجهیز شوند، یعنی از وفاداریهای سنتی بگسلند و آماده پذیرش انواع تازه از رهبری شوند. دوم آن که رهبران باید از لایه های بالا یا میانی جامعه برآیند، اما با اکثریت طبقه خود در تقابل باشند. شرایطی که می توانند برانگیزنده چنین وضعی باشند عبارتند از موقعیت اشرافیتی- سنتی که از سوی بخشهای ثروتمند نوکیسه در معرض تهدید قرار گیرد، روحانیتی که فرایندهای نوسازی آن را به کنار زند، صنعتگرانی که شدیداً به حمایت در مقابل رقابت خارجی نیازمند باشند، نظامیانی که وضعیت اقتصادی شان با نیروی بالقوه آنها همساز نباشد، فارغ التحصیلان مدرسه ها و دانشگاهها که فرصتهای شغلی وافی نداشته باشند، یا نخبگان قومی که طبقه حاکم نژادپرست آنها را به بازی نگیرد.

بسته به این که نیازهای دسته اول و دوم چگونه با هم ترکیب شوند، چهار نوع مختلف از احزاب

مردم گرامی می‌توانند ظهور کنند: احزاب چند طبقه ای فراگیر، احزاب مردم‌گرای طبقه متوسط، احزاب مردم‌گرای طبقه کارگر، یا احزاب انقلابی اجتماعی.

احزاب چندطبقه ای فراگیر. این گونه احزاب شامل بخش گسترده ای از بورژوازی و طبقه متوسطند. وقتی که در سطح ملی مبارزه ای علیه رژیم الیگارشی بسته ای آغاز شود- نظیر مکزیک- یا مبارزه ملی علیه سلطه خارجیان درگیر، نظیر هند، احتمال برآمدن این گونه احزاب زیاد می‌شود. نمونه های این گونه احزاب، نظیر "حزب انقلاب نهادین" در مکزیک و "حزب کنگره" در هند، با آن که پیروان خود را از طریق سازمانهای توده ای گسترده ای که تحت تسلط دولت قرار دارند کنترل می‌کنند، توانسته اند حمایت‌های وسیع در جامعه برای خود کسب کنند. نوعاً، احزاب کوچک جناحهای چپ و راست مردم‌گرا تکمیل‌کننده نظام سیاسی هستند، بی آن که توانایی کافی برای رقابت بر سر کسب قدرت داشته باشند. در دراز مدت، به نسبتی که اقتصاد رشد کند و گروههای کارآفرین و بوروکراتیک جدید قدرت گیرند، احزاب چند طبقه ای فراگیر به مواضعی محافظه کارانه تر روی می‌کنند و در نهایت تجزیه و منشعب می‌شوند.

شکلی از این نوع مردم‌گرایی می‌تواند به برآمدن رژیمهای نظامی ملی و محبوب مردم بینجامد، چنان که در دهه 1950 تحت رهبری جمال عبدالناصر در مصر اتفاق افتاد. این وضع مختص کشورهای رو به رشد آسیایی و آفریقایی است، که در آنها ارتش جانشین بورژوازی ناموجود می‌شود. ارتش نوعی دیوانسالاری (بوروکراسی) ایجاد می‌کند که غالباً از مسیر خود دور می‌شود و در بخش خصوصی هم به فعالیت می‌پردازد. در آسیا و آفریقا عوامل مذهبی و

سیاسی، هر دو، طبقات بالای محلی را از نیروهای خارجی مسلط جدا می‌سازند و کمک می‌کنند که رهبران این گونه نهضت‌های سیاسی مخالف وضع موجود از بین طبقات مزبور پدید آیند. اما باقی ماندن طولانی در رأس قدرت ممکن است نیرو و شور حیاتی نهضت را کم کند، و در نتیجه، شرایطی پدید آورد که شکل دیگری از حکومت نظامیان حکومتی از مذهب‌یون بنیادگرا جانشین آن شود.

احزاب مردم‌گرای طبقه متوسط. در کشورهایی که بر اثر تقسیمات طبقاتی داخلی چند پاره شده اند، اگر یک حزب چند طبقه ای فراگیر نتواند به قدرت رسد، جنبش مردم‌گرایی ناچار است که خود را به تجربه های طبقه متوسط متکی سازد. در چنین شرایطی، به احتمال زیاد، اعضای کمتر مرفه طبقه متوسط و نیز روشنفکران و دانشگاه دیدگان بیکار یا نیمه بیکار به سلک طرفداران جنبش می‌پیوندند. با "حزب آپریستا" در پیرو شاهد چنین وضعی بودیم؛ این حزب در تشکیلات خود، عناصری کاملاً سازمان یافته از طبقه متوسط را با عناصری مردمی درهم آمیخت و آنها را تحت لوای یک مذهب نیرومند سیاسی به گرد ویکتور رائول آیا دلاتوره (1895-1980) متحد کرد. "اقدام دموکراتیک" ونزوئلا، "حزب رهایی ملی" کاستاریکا، و "نهضت انقلابی ملی گرایانه" بولیویا نیز از جمله احزابی هستند که بر طبق این الگو تشکیل شده اند.

این گونه احزاب، به طور کلی، از حمایت فراوان بورژوازی و اعضای مرفه تر طبقه متوسط برخوردار نیستند. در نتیجه، برای حزب یا احزاب محافظه کارتر، که قادر به پیروزی در انتخابات باشند، جای خالی کافی وجود ندارد. بنابراین، در چنین وضعی، شرایط برای دست به دست شدن قدرت به شیوه دموکراتیک فراهم تر از

وقتی است که احزاب چند طبقه ای فراگیر بر صحنه حاکم باشند. به نسبتی که نظام حزبی در چارچوبی دموکراتیک مستقر شود، و نوسازی و رشد اقتصادی ادامه یابد، خصلت توده گرایانه احزاب مردم گرای طبقه متوسط، بویژه پس از درگذشت بنیادگذاران آنها، رنگ می بازد. تشکیلات آنها استحکام بیشتری می یابد، رهبرانی تازه به شیوه ای هموار تر ظاهر می شوند، و بسا که به سوی شکل حزبی دیگری حرکت کنند.

احزاب مردم گرای طبقه کارگر. بهترین مثال این گونه احزاب نهضت پرونیستی در آرژانتین است. آرژانتین به طور نسبی از سطح بالای شهرنشینی و پیشرفتهای آموزشی برخوردار است و طبقه کارگر نیرومندی دارد که از جمله بازیگران مهم عرصه سیاسی محسوب می شود. در چنین فضایی، یک نهضت مردم گرا نمی تواند امیدوار باشد که هم اکثریت طبقه کارگر و هم تعداد زیادی از اعضای طبقات متوسط و بالا را به خود جذب کند. در عین حال، اقلیتهای راهبردی (استراتژیک) طبقات بالا و متوسط، و نظامیان، می توانند بخشی جدایی ناپذیر از چنین حزبی باشند. جنبش پرونیسم در آرژانتین، پس از درگذشت رهبرش، خوئان دومینگو پرون (1895-1974)، نظیر "حزب آپریستا" در پیرو، به نهضتی اعتدالی تر از آنچه در آغاز بود تبدیل شد. این نهضت از حمایت نیرومند طبقات بالا و متوسط برخوردار نیست و، از همین رو، جا را برای یک حزب میانه رو و محافظه کار باز کرده است. با این همه، حزب محافظه هنوز نتوانسته است قابلیت خود را برای کسب آرای قابل ملاحظه در آرژانتین به اثبات رساند.

"وارگوئیسم" در برزیل غالباً به عنوان نهضتی مردم گرا تلقی می شود که با "پرونیسم" در آرژانتین قابل مقایسه است. اما، در واقع، این دو با

یکدیگر تفاوت کلی دارند. سطح شهرنشینی و پیشرفتهای آموزشی برزیل بمراتب از آرژانتین پایین تر است. نهضت مردم گرای آنجا اتحادیه ای از دو حزب بود: "حزب سوسیال دموکرات" و "حزب کارگران برزیل"، که در 1945 به دست ژولیو وارگاس (1883-1945) تشکیل شد. این اتحادیه به یک ائتلافیه چندطبقه ای فراگیر شباهت داشت و در خط "حزب انقلاب نهادین" مکزیک بود. شاخه کارگری وارگوئیسم، بویژه در دوران ریاست جمهوری ژوئان گولارت (1961-1964)، به یک حزب مردم گرای طبقه کارگر تبدیل شد. اما تاکنون موفق نشده است که به جز بخش کوچکی از رأی دهندگان را به خود جلب کند، و بخش اعظمی حمایتی را که از جانب اتحادیه ها داشت به یک حزب چپ گرا، "حزب کارگران"، واگذار کرده است.

احزاب انقلابی اجتماعی. این گونه احزاب در تعدادی از ممالک رو به رشد، نظیر کوبا، کشور های امریکای مرکزی، کشور های حوزه کارائیب، و بخشهایی از امریکای جنوبی تشکیل شده اند عناصر راهبردی آنها را نخبگانی مصمم تشکیل می دهند که از بخشهایی از طبقه متوسط که با کشمکشهای شدید حرفه ای درگیر بوده است سر برآورده اند. در حکومت رژیمهای کاملاً سرکوبگر، هرگاه نظام دیکتاتوری با بحران مواجه شود، امکان انفجار پدید می آید. اما این احزاب، که زاده این گونه بحرانها و انفجارها هستند، معمولاً ایدئولوژی مارکسیستی-لنینیستی دارند و، به همین دلیل، طبقه بندی کردن آنها به عنوان احزاب مردم گرا احتمالاً کاری نادرست است. اما روابط فره مندانه ای که بین رهبران این احزاب و توده های پیرو آنها برقرار است از مختصات نهضتهای مردم گرایانه است. ساختار تشکیلاتی احزاب انقلابی اجتماعی معمولاً

مستحکم و منسجم است، و نظارت شدید از رأس بر آن اعمال می شود. این احزاب پس از آن که مدتها در سریر قدرت باقی بمانند، غالباً گرایش می یابند که به احزاب چند طبقه ای فراگیری تبدیل شوند و گروههای بعد از انقلاب رانیز دربر گیرند.

شواهد تاریخی و تطبیقی

از اوایل قرن نوزدهم به بعد، شکلهایی از مردم گرایی غالباً در امریکای لاتین ظهور کرده اند. بسیاری از آنها نهضتهایی محافظه کار بوده اند، که بویژه می توان به حکومت خوآن مانوئل روساس (1793-1877) در آرژانتین یا حکومت تندروتر اما کوتاه مدت خوزه خرواسیو آرتیگاس (1764-1850) در اوروگوئه اشاره کرد.

نمونه های دیگر از پیشگامان مردم گرایی، که در باب آن تحقیقات مفصل نیز صورت گرفته است، نهضتی سیاسی است که به دست لوئی ناپلئون (1808-1873) به راه افتاد؛ وی در 1851 در فرانسه کودتا کرد و بعد با رأی قاطع اکثریت مردم مورد تایید قرار گرفت. مورد او را معمولاً از اولین نمونه های دموکراسی مبتنی بر همه پرسی می دانند که، بی توجه به تشریفات قانونی و وسایل مهار و موازنه، مستقیماً به کسب حمایت رأی دهندگان توسل جسته می شود. با این حال بهتر است که حکومت لوئی ناپلئون را ترکیبی از اقتدارگرایی و اجماع عمومی، یعنی سزاریسم مردمی، بدانیم. او پیروان خود را در جریان مخالفت با لیبرالها و محافظه کاران سنتی و نیز چپ سوسیالیست ساخت و گردهم آورد. در توصیف فرایندی که لوئی ناپلئون چنان حمایت گسترده ای به دست آورد، کارل مارکس اصطلاح *بناپارتنیسم* را وضع کرد. بنابر استدلال مارکس، بناپارتنیسم وقتی توانست ظهور کند که موازنه ای غیرعادی بین طبقات برقرار بود و، بنابراین، یک

رهبر سیاسی مصمم و ظاهراً بدون طبقه اجازه یافت که به عنوان داور منافع متنازع بر قدرت تکیه زند. از دیدگاه مارکس، بناپارتنیسم پدیده موقتی بود که با بحران نهایی سرمایه داری، یعنی زمانی که احزاب سنتی محافظه کار یا لیبرال محافظه کار دیگر نمی توانستند حمایت بخش گسترده ای از رأی دهندگان را جلب کنند، همزمانی داشت.

نسل بعدی محققان مارکسیست، بخصوص مارکسیستهای اتریشی در فاصله میان جنگهای جهانی اول و دوم، افرادی نظیر اوتو باوئر (1881-1938) و کارل رنر (1870-1950) به بررسی موضوع حق تعیین سرنوشت ملی پرداختند. آنها نگران فقدان روحیه انقلابی بین المللی در صفوف طبقه کارگر بودند. آنها به این امر توجه داشتند که با توسعه فراینده دموکراسی، ملی گرایی (ناسیونالیسم)، که در گذشته مختص احزاب بورژوایی بود، بر احزاب مردمی نیز چنگ خواهد انداخت. با توسعه فراینده دموکراسی، توده های مردم برای اظهار وجود آزادی بیشتری می یابند. تا آن زمان، بین الملل گرایی (انترناسیونالیسم) از خصوصیات احزاب طبقه کارگر بود زیرا این گونه احزاب فقط معرف اقلیتی از طبقه خود بودند و در برابر قشر روشنفکران تمکین داشتند. ملی گرایی می تواند در لوای سوسیال دموکراسی پدید آید، اما ممکن است در قالب نهضتهای مردم گرایانه و "گرایشهای ملی گرایانه" نیز متظاهر شود.

فاشیسم و نازیسم گاهی دارای عناصر مردم گرایی قلمداد شده اند. نازیسم را می توان نهضتی افراطی مایل به میانه دانست، که در هر دو جناح دشمنانی داشت. با این حال، دشمن اصلی آن اتحادیه هایی کارگری بودند که تشکیلاتی چپ گرا داشتند. اصطلاح مردم گرایی، به صورتی که

امروز به کار می رود، به نهضت‌های سیاسی اشاره دارد که بر اثر مقابله جویی با عناصر محافظه کار پدید آمده اند، اگرچه گروه‌های مردم گرا ممکن است نهایتاً با این مخالفان خود کنار آیند یا حتی با آنها اتحادیه‌هایی تشکیل دهند.

گسترش مردم گرایی را در ممالک رو به رشد گهگاه به فقدان سنت‌های مدنی در این کشورها و وجود خصوصیات فرهنگی که بر رهبران فردی تاکید دارند نسبت می دهند. آن را ناشی از تسلط نظامیان نیز دانسته اند، زیرا در بسیاری از موارد رهبر یک حزب مردم گرا از صفوف نیروهای مسلح ظهور می کند.

برای آن که این واقعیتها انکار شوند، در هر تحلیل جامعه شناسی در زمینه علل برآمدن مردم گرایی لزوماً باید وجوه دیگری از ساختار اجتماعی را نیز مدنظر قرار داد. همچنین باید بررسی کرد که چرا در برخی از کشورهای رو به رشد شاهد نهضت‌های مردم گرایی نیستیم. به گفته خینو خرمانی، که از بنیادگذاران این نوع بررسی در امریکای لاتین بشمار می رود، مردم گرایی عمدتاً از بسیج اجتماعی سرچشمه می گیرد. بسیج اجتماعی فرایندی است که بخش عظیمی از توده های مردم را، که از مهاجرت‌های داخلی و گسترش ارتباطات همگانی تاثیر می پذیرند، به گسستن از وفاداریهای سنتی خود و استقبال از درگیریهای جدید آماده می کند. از آنجا که این مردم تجربه چندانی از گردهم جمع شدن و انجمنهای داوطلبانه نداشته اند، احتمالاً به دنبال رهبر ملی کاملاً برجسته ای می افتند، رهبری که ترجیحاً به نوعی به طبقه مسلط پیوسته باشد اما علیه نخبگان جبهه گیری کند. این رهبر در نتیجه تشنجات اجتماعی، یعنی جریانی که برخی از اعضا طبقه بالا را علیه اکثریت محافظه و دیدگاه بزرگان آن طبقه به حرکت در می آورد، ظهور می کند.

مردم گرایی را نباید با انواع دیگر احزاب مردمی، که عمدتاً بر سازمانهای خودمختار کارگران و روشنفکران تکیه دارند، اشتباه کرد. سوسیال دموکراتها و کمونیستهای دو باره متولد شده را در دنیای پیشرفته می توان مصادیق این نوع احزاب دانست. در امریکای لاتین، سوسیالیستها و کمونیستهای چیلی به این نمونه نزدیک شده اند، و "جبهه گسترده اوروگوئه" و "حزب کارگران برزیل" را نیز می توان از نمونه های آن محسوب کرد.

"حزب دموکرات" در ایالات متحد الگویی از یک حزب مردمی عرضه می کند که نه مردم گرا و نه سوسیال دموکرات است، حمایت گسترده اتحادیه های کارگری را به دنبال خود دارد، و در میان طبقات مختلف از جاذبه ای وسیع برخوردار است. در امریکای لاتین، تعدادی از نهضت‌های مردم گرا، پس از مرگ رهبران خود، به مسیر چنین الگویی افتاده اند؛ آنها از خصوصیات بسیج گرایانه و فره مندانه خود دست کشیده اند. به عنوان نمونه ای از این گونه نهضت‌ها، می توان حزب "اقدام دموکراتیک" ونزوئلا و "پرونیسم" را در آرژانتین مثال آورد.

مردم گرایی وجهی متناقض نیز دارد. غالباً اقتدارگرا و ضد مدرن است و، از همین رو، تهدیدی برای دموکراسی محسوب می شود. با این حال، غالباً آنها راه و شبکه سیاسی ممکن را در اختیار طبقات کارگر و کشاورز قرار می دهد. در چنین مواردی، به یکی از عناصر لازم برای بنای یک جامعه دموکراتیک تبدیل می شود.

- برگرفته از دایرة المعارف دموکراسی،
- تلخیص و تفسیر از ه. تاج

این سلسله ادامه دارد

حفره سیاه چیست؟ What Is a Black Hole?

Stephen Hawking has been largely responsible for our current understanding of black holes. Picture: Bryan Becker/Getty Images. Source: Getty Images

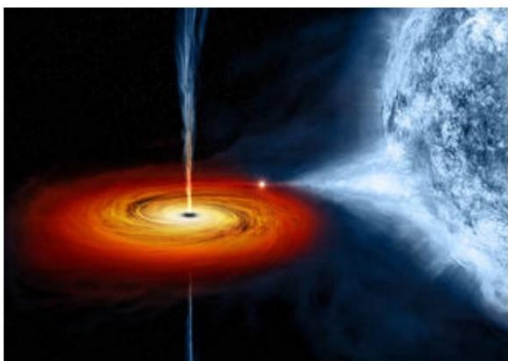
استیفن هوکینگ Stephen Hawking

سهم بزرگی در فهم ما از حفره های سیاه ایفا نموده است

-----

black holes کمک کنند. دستگاههای مخصوص می توانند ببینند چگونه ستارگانی که نزدیک به حفره های سیاه اند، حرکاتی غیر از ستارگان دیگر دارند.

حفره سیاه محلی در فضا است که از قوه کشش جاذبه ای بسیار زیاد برخوردار است که حتی نور نمی تواند از آن فرار کند. جاذبه آن به پیمانه ای قوی است که ماده در آن در يك فضای بسیار کوچکی فشرده و له می شود؛ این جریان موقعی می تواند اتفاق افتد که يك ستاره در حال نابود شدن باشد.

An artist's drawing a black hole named Cygnus X-1. It formed when a large star caved in. This black hole pulls matter from blue star beside it.

Credits: NASA/CXC/M.Weiss

بزرگترین حفره های سیاه مافوق جرم Supermassive نامیده می شود. این حفره های سیاه دارای جرمهایی هستند بیشتر از مجموع يك ميليون خورشید.

دانشمندان با محاسبه پیدا کرده اند که هر One supermassive کهکشان بزرگ حاوی has black hole in the middle.

حفره سیاه مافوق جرم در وسط راه شیری Milky Way (کهکشان ما) به نام ساجیتاریوس A Sagittarius می باشد، دارای جرمی برابر حدود 4 میلیون خورشید است و می تواند به داخل يك توپ خیلی بزرگ چندین میلیون مرتبه از زمین بزرگ تر باشد، جای بگیرد.

عکس " رسم يك هنرمند" منظره جاری کهکشان راه شیری Milky Way را نشان می دهد که در وسط راه شیری يك black hole قرار دارد.

چند عکس جالب از حفره های سیاه

This image of the center of the Milky Way galaxy was taken by the Chandra X-ray Observatory.
Credits: NASA/CXC/MIT/FK. Baganoff et al.

عکس. رسم هنرمندی است از حفره سیاه بنام CygnusX-1

این رسم لحظه ای را نشان می دهد که که يك ستاره بزرگ در حال حفر شدن در حفره سیاه است. این black hole مرتباً ماده را از يك ستاره آبی رنگ نزدیک خود می کشد.

حفره های سیاه تا چه اندازه بزرگ می باشند

How Big Are Black Holes?

An artist's drawing shows the current view of the Milky Way galaxy. Scientific evidence shows that in the middle of the Milky Way is a supermassive black hole.
Credits: NASA/JPL-Caltech

حفره های سیاه می توانند بزرگ یا کوچک باشند، دانشمندان فکر می کنند کوچک ترین حفره سیاه ممکن به اندازه يك اتم باشد. این حفره های

سیاه خیلی کوچک اند ولی باز دارای جرمی به بزرگی يك کوه هستند.

جرم مقدار ماده، یا مواد مختلف در يك جسم است.

نوع دیگر حفره سیاه Steller Black Hole است که جرمش می تواند تا 20 مرتبه بیشتر از جرم خورشید باشد. تعداد بیشماری حفره سیاه ستاره ای در کهکشان زمینی Earth's galaxy وجود دارد، کهکشان زمینی همان Way Milky نامیده می شود.

زمانی Supermassive black holes
زمان ساخته می شوند که داخل کهکشان می باشند

با جرم فوق العاده Supermassive black hole وجود دارد.

این واقعه توسط the Chandra X-ray
observatory گرفته شده است.

چگونه حفره های سیاه تشکیل می شوند

اگر حفره های سیاه، سیاه باشند، چگونه
دانشمندان می دانند که آنها در آنجا قرار دارند؟

دانشمندان فکرمی کنند که کوچکترین حفره های
سیاه هم زمان با شروع تشکیل عالم شکل می
گیرند.

يك black hole دیده شده نمی تواند زیرا
جاذبه بسیار زیاد تمام نور را به داخل وسط حفره
سیاه می کشد، ولی دانشمندان می توانند ببینند که
چگونه جاذبه زیاد روی ستاره و گاز اطراف حفره
سیاه اثر می کند. دانشمندان می توانند ستارگانی را
پیدا کنند که آنها در آن اطراف گوئی در حال
پرواز هستند و یا در حال گردش بدور حفره سیاه
هستند.

حفره های ستاره ای stellar موقعی شکل می
گیرند که core (هسته) يك ستاره خیلی بزرگ
روی خودش فرو می ریزد یا اینکه در هم ریخته و
متلاشی می شود. چنین جریانی سبب تشکیل يك
سوپرنوا supernova می شود. سوپرنوا يك
ستاره در حال انفجار است که قسمتهای خردشده
ستاره را در فضا پراکنده می کند.

زمانی يك حفره سیاه و يك ستاره نزدیک هم

دانشمندان فکرمی کنند حفره های سیاه با جرم
فوق

العاده

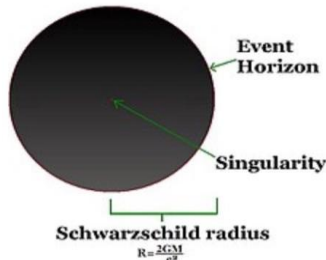

افق حادثه Event horizon

مرز boundary در فضا زمان spacetime - از خصوصیات حفره سیاه ظهور يك افق حادثه است، سرحد در فضا زمان spacetime که ماده و نور می توانند به داخل آن وارد شوند، ولی هیچ چیز، حتی نور نمی تواند از داخل سرحد افق حادثه به خارج بگذرد. طوری که به واسطه general relativity پیش بینی شده، وقتی حضور يك جرم فضا و زمان را از شکل می اندازد، آن را چنان تغییر شکل می دهد که مسیرهای ذرات به طرف ماده خم می شوند.

در افق حادثه يك حفره سیاه، این تغییر شکل آنقدر قوی است که هیچ مسیری نیست که از حفره سیاه دور شده بتواند.

شعاع شوارزچایلد Schwarzschild(Rg)

A simple illustration of a non-spinning black hole

شعاع شوارزچایلد Rg برای يك شیء با جرم M به وسیله فرمول ذیل داده می شود:

$R = 2GM/C^2$ که G ثابت جاذبه عالمی و C سرعت نور است.

برای شیئی با جرمی کم چون يك انسان، شعاع شوارزچایلد در حدود 10^{-23} سانتی متر است. در مقایسه خیلی کوچک تر از هسته يك اتم می

باشند، نور با انرژی بسیار بالا ایجاد می شود، این چنین نور نمی تواند به وسیله چشمهای انسان دیده شود، لذا دانشمندان با استفاده از satellites و تلسکوپها در فضا می توانند نور با انرژی بالا the high energy light را ببینند.

آیا يك حفره سیاه می تواند زمین را نابود کند؟

Could a Black Hole Destroy Earth ?

حفره های سیاه دور فضایی روند تا ستارگان، ماه ها و سیاره ها را ببلعند. زمین به دهان يك black hole نمی افتد، زیرا هیچ حفره سیاهی به اندازه کافی نزدیک به ، منظومه شمسی نیست که زمین را ببلعد، حتی اگر يك حفره سیاه دارای همان جرم خورشید باشد و جای خورشید را بگیرد، زمین هنوز بدهانش نمی افتد، چون حفره سیاه همان جاذبه ای را دارد که خورشید. زمین و سایر سیاره ها حفره سیاه را دور می زنند، همان طوری که خورشید را دور می زنند.

خورشید هرگز تبدیل به يك حفره سیاه نمی شود، چون خورشید يك ستاره به آن پیمانه بسیار بزرگی نیست که تبدیل به يك حفره سیاه black hole شود.

چگونه NASA حفره های سیاه را مورد مطالعه قرار می دهد؟

ناسا با بکاربری قمرهای مصنوعی satellite و تلسکوپها که در حال گردش در فضا هستند، هرچه بیشتر در مورد حفره های سیاه اطلاعات به دست می آورند. spacecrafts کمک بسیار زیادی به دانشمندان می کنند.

حجم صفر با دانسیته بینهایت به نام سنگولاریته singularity فشرده و متراکم می کند.

باشد. برای يك ستاره معمولی چون خورشید در حدود ۳ کیلومتر (۲ مایل) می شود

برای زمین شعاع شوارزچایلد 8.87×10^{-3} است.

حقایق بیشتر در مورد حفره های سیاه

Black Holes Facts

حفره های سیاه در زمره چیزهای شگفت آور عالم می باشند. آنها اجسام پرجرمی اند،- مجموعه ای جرمی یا جاذبه ای آن به قدر قوی است که هیچ چیز نمی تواند از آن فرار کند، حتی نور. معمولی ترین نوع حفره های سیاه به نام steller mass و حفره هایی با جرم بسیار زیاد supermassive نامیده می شوند.

حفره های سیاه با جرم ستاره ای، در وقتی که ستارگان بزرگ منفجر می شوند از خود يك حفره سیاه در حدود چندین برابر جرم خورشید باقی می گذارند.

حفره های سیاه با جرم فوق العاده supermassive black holes در قلب کهکشانشان وجود دارند و معمولاً حاوی جرمی برابر میلیونها خورشید می باشند.

از مشهورترین حفره های سیاه Famous

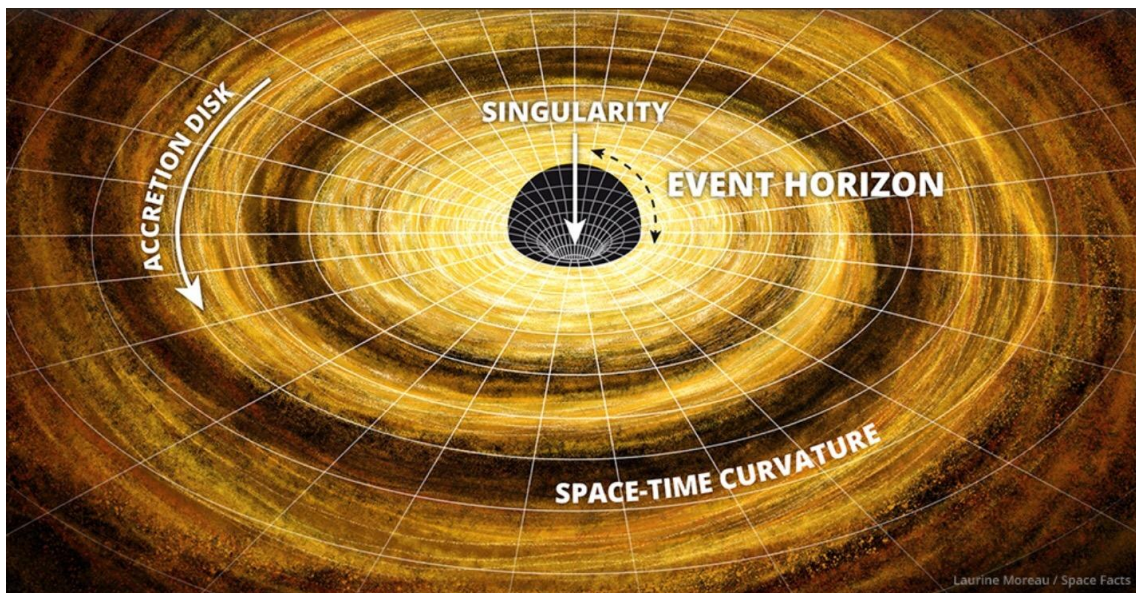
Black Holes

شعاع شوارزچایلد به نام ستاره شناس آلمانی یاد می شود.

در توضیح بیشتر:

حفره سیاه black hole يك جسم فضائی cosmic body با جاذبه gravity بسیار زیاد است، که از آن هیچ چیز، حتی نور نمی تواند خارج شود.

يك حفره سیاه می تواند به واسطه ای مرگ يك ستاره بسیار پرجرم شکل بگیرد، وقتی يك چنین ستاره ای در آخر عمرش در حال تمام شدن سوخت هسته ای thermonuclear خود می باشد، قسمت مرکزی آن به حالت ناتعادلی در می آید و در نتیجه به واسطه شکستهای جاذبه ای به روی خودش داغان می شود، و لایه های قست های خارجی آن به خارج پرتاب می شوند. سنگینی اجزای ماده در حال شکستن و سقوط آنها از تمام جهات ستاره در حال مردن را تا نقطه

دو jets از ماده که در حال جریان به خارج می باشند از کهکشان باسرعتی نصف سرعت نور در طول يك میلیون سال نوری در فضا قرار دارد.

حقایق چند درباره حفره های سیاه

نفوذ جاذبه ای حفره سیاه پرجرم فضا و زمان را در حوالی خودش از شکل طبیعی می اندازد، هرچه شما به حفره سیاه نزدیکتر شوید زمان کند تر می زند، ماده ای که بسیار نزدیک حفره - سیاه می شود به داخل آن کشیده می شود و هرگز دیگر نمی تواند از آن بگریزد.

ماده به وسیله يك دیسک افزایشی accretion disc به طور مارپیچ وارد حفره سیاه می شود.

دیسکی که از گاز، غبار، ستارگان و سیارات که به داخل مدار حفره سیاه می شود، نقطه نابرجشتنی

the point of no return به Event Horizon افق حادثه نامیده می شود. این منطقه ای است که از آنجا جاذبه حفره سیاه بیشتر از مومانتوم ماده چرخان به دور دیسک افزایشی قرار دارد، وقتی شیی از افق حادثه گذشت، آن شیی در کشش حفره سیاه گم می شود.

اولین نشانه حفره سیاه در سال 1964 پیدا شد، و Cygnus X-1 نامیده شد، که دارای يك منبع اشعه X در X-ray source در Constellation Cygnus است.

حفره سیاه از خود رادیاسیونی تشعشع نمی کند، اما بوسیله رادیاسیون ردیابی می شوند؛ رادیاسیونی از گرم شدن ماده در دیسک افزایشی accretion disk و همینطور به واسطه اثر جاذبه حفره سیاه روی اجسام نزدیک، یا نورگذران از حوالی آن.

Cygnus X-1 يك حفره سیاه باجرم ستاره ای stellar mass و يك منبع x-ray که در فاصله 6500 سال نوری از آن قرار گرفته است.

Cygnus X-1 يك سیستم دوتائی یا مضاعف a binary- system است که حاوی يك ستاره متغیر فوق العاده بزرگ پرجرم آبی رنگ و يك منبع X-Ray، که گمان می رود خود black-hole باشد

A Sagittarius يك حفره- سیاه باجرم فوق العاده می باشد. در واقع، يك Supermassive black hole است که در قلب کهکشان راه شیری Milky Way Galaxy، در جهت صورت فلکی constellation Sagittarius ساژتاریوس قرار دارد.

این حفره سیاه حاوی جرمی حدود 4 میلیون خورشید است.

M87 يك کهکشان بیضوی شکل است که دارای يك حفره سیاه با جرم 3.5 بیلیون جرم خورشیدی در وسطش می باشد. حفره سیاه به واسطه يك دیسک از ماده بسیار داغ محاصره شده و دارای يك جت از ماده مافوق داغ است که در حال جاری شدن از حفره سیاه می باشد، که تا 5000 سال نوری light-years از بدنه کهکشان امتداد دارد.

Centaurus A. این کهکشان، در جهت صورت فلکی سنتوراس Centaurus Constellation قرار دارد و يك کهکشان مارپیچ غول آسا، با يك مرکز nucleus فعال باور نکردنی می باشد.

Centaurus A حاوی 55 میلیون حفره سیاه خورشیدی solar mass black hole در وسط خودش می باشد.

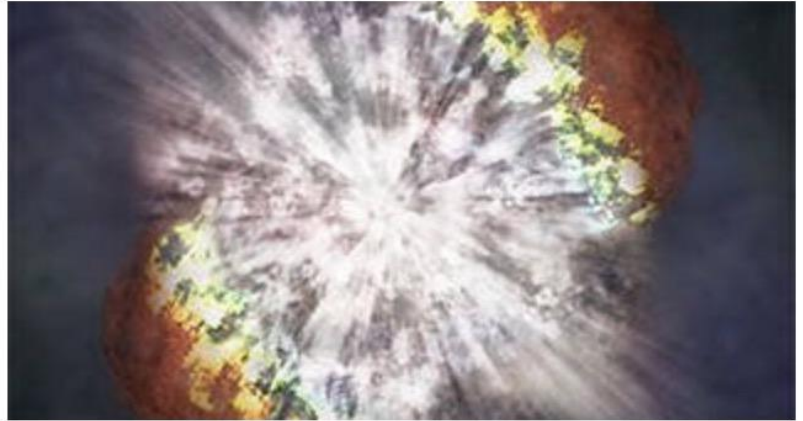

باشد. این تغییر می تواند به دو طریق مختلف اتفاق افتد.

سوپرنوا چه است؟ What is a Super Nova?

نوع اول از سوپرنووا، درسیستم های ستاره های دوتائی **Binary stars** اتفاق می افتد. آنها گردش مداری به دور يك نقطه مشترك دارند. یکی از ستارگان يك کوتوله سفید کربن اکسیژن است، **carbon- oxygen White Dwarf** که ماده را از ستاره همراه خود مرتب می دزدد، احتمالاً کوتوله سفید ماده بسیار زیادی را در خود انباشته می کند، داشتن ماده بسیار زیاد سبب می شود که ستاره منفجر گردد، و نتیجه حاصله آن يك **Supernova** می شود.

قوی ترین و بزرگ ترین انفجار یک ستاره در پایان عمرش سوپرنوا نامیده می شود. که در فضا اتفاق می افتد.

A supernova is a large explosion that takes place at the end of a star's life cycle.

Credits: NASA

نوع دوم سوپرنووا، درپایان زندگی يك ستاره تنها اتفاق می افتد، همین طوری که ستاره در حال تمام شدن سوخت هسته ای خود است، قستهائی از جرمش داغان و روانه قست داخلی **core** خود می شود، و در نهایت میانه اش از هم متلاشی می گردد- و نتیجه آن يك انفجار غول آسای سوپرنووا می شود.

،، خورشید يك ستاره تنها است، ولی ماده به اندازه کافی ندارد تا يك سوپرنووا شود.

چرا دانشمندان علاقمند به مطالعه سوپرنووا هستند؟

سوپرنووا برای يك مقطع زمانی کوتاه اتفاق می افتد، ولی می تواند اطلاعات زیادی در مورد عالم به دانشمندان بدهد. نوعی از سوپرنوواها به دانشمندان نشان می دهد که ما در يك عالم در حال انبساط زندگی می کنیم، و در حال بزرگ شدن با سرعت رو به افزایش می باشد. دانشمندان همچنین

سوپرنوواها در کجاها اتفاق می افتند؟

سوپرنوواها اغلب در کهکشان های دیگر دیده می شوند. سوپرنوواها خیلی مشکل است که در کهکشان خودمان **Milky Way** دیده شوند زیرا توده های غبار دید ما را مسدود می کند. در ۱۶۰۴ جوهانس کیپلر، آخرین سوپرنوای مشاهده شده در راه شیری را کشف کرد.

چندرا، تلسکوپ ناسا، بقایای آخرین سوپرنوا را که بیش از یکصد سال قبل منفجر شده بود کشف کرد.

چه عواملی باعث يك سوپرنوا می شود.

يك سوپرنوا آنجائی اتفاق می افتد که تغییراتی در **core** و یا درمرکز **Centre** آن واقع شده

متوجه شده اند که سوپرنووا نقش حیاتی در پخش عناصر elements در عالم دارند.

وقتی ستاره ای انفجار می کند، موجب پخش عناصر و توده های پارچه شده مختلف elements و debris در فضا می شود.

بسیاری از عناصر که در زمین پیدای می شوند در core ستارگان ایجاد شده اند. این عناصر elements سیر می کنند تا ستارگان جدید، سیارات، و هرچیز دیگر در عالم را شکل داده و درست کنند.

بیشترین اتمهای بدن انسان از سایر کهکشان ها آمده است.

در ثانیه می شوند. در واقع، همان طوری که ستارگان در کهکشان های کوچکتر منفجر می شوند، اثر انفجار آنها عناصر را به کهکشان های همجوار بزرگتر می اندازد.

راه شیری ما Milky Way ، در اندازه حدود يك خورشید، هرساله، مواد ماوراء کهکشانی را جذب می کند.

در هر حال، ریشه و بنیان ما خیلی از آنچه فکر می کنیم کمتر از نظام شمسی می باشد.

این مطالعه به ما این حس رامی دهد، که چگونه چیزهای اطراف ما بستگی به اجسام دور دست در آسمانها دارد.

دو جین حفره سیاه احتمالاً در وسط کهکشان ما قرار دارد Dozen black holes found at galactic center

يك بررسی جدید پس از دهها سال پیش بینی، متوجه شده که حفره های سیاه با جرم های بسیار زیاد supermassive black holes وسط کهکشان ها به واسطه تعداد بسیار زیادی از حفره های سیاه کوچکتر در محاصره اند.

در هر حال جستجوهای قبلی در مرکز راه شیری، آنجایی که حفره سیاه پر جرم supermassive black hole قرار دارد،

Human atoms from other galaxies

تقریباً نیمی از اتمها که بدن ما را درست می کنند احتمالاً در ماوراء راه شیری جرم پیدا کرده و درست شده اند، و بعد به واسطه بادهای بین کهکشانی، که از اثر انفجارهای عظیم ستاره ای پیدا می شوند، به منظومه شمسی مسافرت کرده اند.

نتیجه مهیجی که به وسیله computer simulation پدیدار شد این بود که چگونه کهکشانها در طول اعصار با جذب مقادیر متنابهی از ماده از انفجار کهکشانیهای همجوار خود در هنگام انفجار ستارگان در آخر حیات شان بزرگ می گردند.

انفجار سوپرنوهای پر قدرت می توانند trillions تن اتمها را به داخل فضا با چنان وحشیگری پرتاب کنند، و موجب فرار شان از کهکشان خودشان و تغییر مسیر به سمت همسایگان بزرگتر، با سرعتی برابر صدها کیلومتر

stellar black holes کوچکند ولی خیلی مرگبار می باشند، وقتی يك ستاره تا آخرین سوختش می سوزد، امکان دارد یا از هم متلاشی شود و یا به روی خودش خراب شود، برای کوچکترین ستارگان، تا حدود سه جرم خورشیدی، قسمت داخلی core ستاره جدید یا تبدیل به ستاره نوترونی می شود و یا تبدیل به يك کوتوله سفید white dwarf می گردد. اما وقتی که يك ستاره بزرگتر از هم داغان شود، به تراکم روی خودش ادامه می دهد و تبدیل به يك حفره سیاه ستاره ای stellar black hole می شود.

برحسب نظریه ای، راه شیری Milky Way حاوی چندین صدمیلیون حفره سیاه ستاره ای می باشد.

مشخصات حفره های سیاه

تولدستارگان مافوق جرم supermassive stars

حفره های سیاه كوچك عالم را پر کرده اند، ولی عموزاده های آنها، که حفره های سیاه مافوق جرم باشند، حکمفرما می باشند. حفره های سیاه مافوق جرم، ملیونها و یا حتی بیلیونها مرتبه پرجرم تر از خورشید می باشند، ولی دارای شعاعی می باشند که نزدیکترین ستاره زمینی ما دارد، چنین حفره های سیاه، جرم را از غبارها و گازهای اطراف خود جمع می کنند.

تعداد بسیار زیادی از آنها در مرکز کهکشان می باشند، اجازه می دهند که آنها به طور بسیار زیادی بزرگ شوند.

توضیحاتی در مورد سنگولاریته حفره های سیاه

سنگولاریته های جاذبه ای اصولاً درتئوری نسبیت عمومی مورد توجه است، که در آنجاها

شواهد کمی از این جریان پیدا کرده بود. در بررسیهای جدید از کشف دوجین سیستم مضاعف binary systems غیرفعال خبر دادند، که در آنها يك ستاره در مدار ستاره دیگری که نادیدنی است در گردش می باشد و آن قاعدتا black hole است.

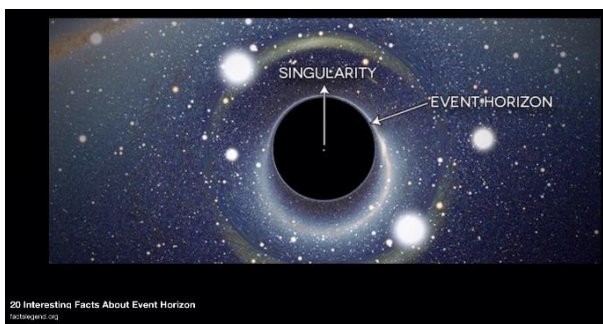
supermassive black hole در وسط Milky-Way به نام Sagittarius است که به واسطه يك هاله از گاز و غبار محاصره شده است، و زمینه بسیار خوبی برای تولد ستارگان پرجرم است. این ستارگان، زندگی می کنند، می میرند و می توانند تبدیل به حفره های سیاه شوند. (خلاصه ای از خبر BBC)

توضیحات بیشتر : حفره سیاه يك منطقه از فضا- زمان Spacetime است که نشان دهنده آنچنان اثرات جاذبه قوی است که هیچ چیز حتی ذرات و رادیاسیون الکترو مغناطیس چون نور نمی تواند از آن فرار کند.

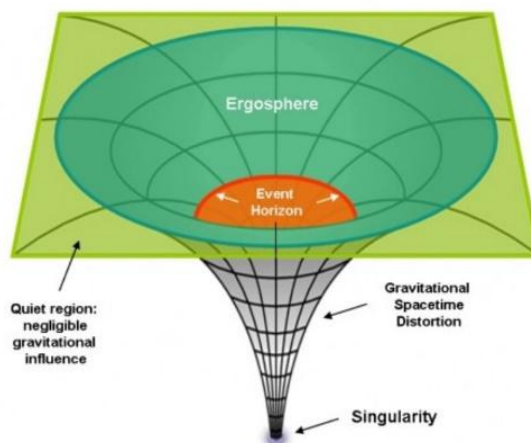
تئوری نسبیت general relativity نشان می دهد که اگر به اندازه کافی جرم متراکم شود، می تواند فضا- زمان Spacetime را به فرم حفره سیاه در آورد.

مرز منطقه ای که از آن دیگرهیچ چیز امکان فرار ندارد افق حادثه event horizon نامیده می شود.

حفره های سیاه با جرم ستاره ای stellar mass موقعی تشکیل می شود، که ستارگانی با جرم بسیار زیاد very massive stars در آخرسیکل حیاتشان از هم داغان collapse می شوند. وقتی حفره سیاه تشکیل شد آن زمان می تواند به واسطه جذب ماده از محیط خودش بزرگ شود.

Black Hole Regions

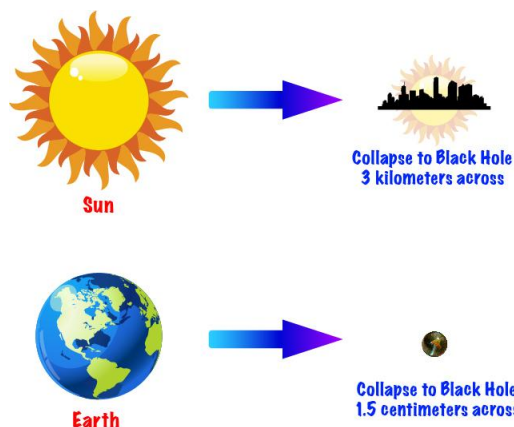

دانشیته ظاهرا در وسط يك حفره سیاه به بینهایت می رسد.

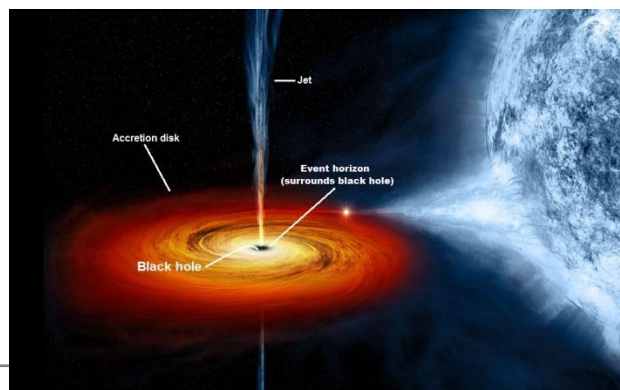
The following table gives the Schwarzschild radii of some familiar **astronomical** objects:

Object	Mass	R_S	
Sun	2.0×10^{30} kg	3.0×10^3 m	= 3 km
Earth	6.0×10^{24} kg	8.7×10^{-3} m	= 8.7 mm
Moon	7.3×10^{22} kg	1.1×10^{-4} m	= 0.11 mm
Jupiter	1.9×10^{27} kg	2.2 m	= 2.2 m
Neutron Star	2.8×10^{30} kg	4.2×10^3 m	= 4.2 km

يك سنگولاریته جاذبه ای، یا سنگولاریته فضائی محلی در فضا- زمان spacetime است که در آنجا میدان جاذبه ای يك جسم سماوی به بینهایت می رسد. و چنین است نظر بسیاری از فیزیکدانان سماوی و کیهانشناسان در تئوری خلقت عالم در شروع Big Bang که از يك سنگولاریته به وجود آمده است.

بیشترین این بحث از مقالات و نوشتجات مربوطه در اینترنت گرفته شده است.

وضعیت جنبش در افغانستان

است بتدریج به صورت سازمانهای رسمی درآیند، در حالی که- در موارد کمتری- سازمانها ممکن است به جنبشهای اجتماعی تبدیل شوند.

برخی از جامعه شناسان به صورت کل، چهار نوع جنبش را مشخص می کنند:

۱. جنبشهای دگرگون ساز؛ بیشتر مترادف اند با جنبشهای انقلابی. هدف شان دگرگونی بنیادی و فراگیر در جامعه است که خود بخشی از آن اند. تغییراتی که این جنبشها در پی آنند دگرگونیهای سریع و گسترده، جامع و فراگیر، و غالباً خشن است.

۲. جنبشهای اصلاح طلب. هدفهای محدودتر را دنبال می کنند. تنها به اصلاح و تغییر به بخشی از پهلو های نظم اجتماعی، مانند نابرابری و بی عدالتی مورد توجه قرار می دهند.

۳. جنبشهای رستگاری. در صدد نجات افراد از آن شیوه های زندگی هستند که فاسدکننده پنداشته می شوند

۴. سرانجام، گروههایی که عنوان تا اندازه نامتناسب جنبشهای تغییر دهنده به آنها داده شده، و هدف شان ایجاد تغییر جزئی در افراد است.

در مطالعه جنبشهای اجتماعی موارد زیر می توانند مطمح نظر قرار گیرند: زمینه پیدایش و ظهور جنبشهای اجتماعی، درک هدف های جنبش

جنبش اجتماعی را می توان کوشش جمعی برای پیشبرد منافع مشترک، یا تامین هدفی مشترک، از طریق عمل جمعی خارج از قلمرو نهاد های رسمی تعریف کرد. از آنجا که میان انواع گوناگون جنبش تفاوت وجود دارد این تعریف می تواند کلی باشد. بسیاری از جنبشهای اجتماعی خیلی کوچک هستند و شاید تعداد اعضای آنها بیش از چند ده نفر نباشند؛ جنبشهای دیگری ممکن است هزاران یا حتی میلیونها نفر را در بر گیرند. بعضی از جنبشها در چارچوب قوانین جوامعی فعالیت می کنند که در آن حضور دارند، در حالی که جنبشهای دیگر به صورت گروههای غیرقانونی یا زیرزمینی فعالیت می کنند. بدیهی است، اغلب در نتیجه عمل جنبشهای اجتماعی قوانین تا اندازه ای یا کاملاً تغییر می کنند.

جنبشهای اجتماعی از دو جهت مورد توجه جامعه شناسان قرار می گیرند. از یک طرف، موضوعی برای مطالعه فراهم می سازند؛ اما مهم تر از این، به تغییر شیوه نگرش جامعه شناسان نسبت به بخشهای رفتاری که در صدد تحلیل آنها هستند، کمک کنند.

یکی از ویژگیهای بارز و آشکار دنیای مدرن علاوه بر سازمانهای رسمی و بوروکراتیک، جنبشهای اجتماعی هستند. مطالعه ماهیت و تاثیر جنبشهای اجتماعی بخش مهم و جالب توجه در جامعه شناسی است.

گاهی خط فاصل میان جنبشهای اجتماعی و سازمانهای رسمی روشن نیست. جنبشها ممکن

اجتماعی، و پیامد های عملکردهای جنبشهای اجتماعی.

پیشینه جنبشهای اجتماعی در افغانستان

جنبشهای آزادی خواهانه پیشینه در تاریخ مردمان سرزمین و جغرافیای که در آن زندگی می کنند، دارند. جنبش آزادی خواهانه در افغانستان نیز از این قاعده مستثنی بوده نمی تواند. در تاریخ مدون افغانستان، بویژه تاریخ بعد از اسلام، جنبشهای مقاومت و آزادی خواهی بیشماری در برابر سلطه بیگانه درج شده است. جنبشهای آزادی خواهی در برابر سیطره عربها، که مشهورترین آن جنبش ابومسلم خراسانی در تاریخ است و جنبش آزادی خواهی مردمی در برابر سلطه و استعمار انگریز در نیمه دوم قرن نوزدهم و شروع قرن بیستم، که بالاخره منجر به استقلال افغانستان نوین شد، در حافظه تاریخ ثبت اند. موضوع بحث حاضر نگاهی به وضعیت جنبش سیاسی در عصر حاضر، عمدتاً در طول قرن بیستم تا امروز را در بر می گیرد.

تاریخ مبارزات سیاسی معاصر افغانستان سه حرکت بزرگ سیاسی را در حافظه دارد، جنبش مشروطیت، جنبش دموکراتیک و انقلابی، و جنبش اسلامی.

بنابر تعریف جنبشهای اجتماعی، دو تالی اولی به گرایش سیاسی چپ، و سومی به گرایش سیاسی راست تعلق می گیرد.

جا دارد قبل از پرداختن به چگونگی جنبش این دوره، ببینیم چپ گرایی و راست گرایی یعنی چه؟

چپ یا چپ‌گرا در ادبیات سیاسی، به مواضعی اطلاق می‌شود که خواهان تغییرات بنیادی، بصورت تدریجی یا رادیکال، در جهت ایجاد برابری در توزیع ثروت و قدرت هستند. چپ در ادبیات سیاسی معاصر معمولاً به معنی سوسیال

چگونگی پیدایش و گسترش جنبش اجتماعی به شدت از عملکرد کنترل اجتماعی تاثیر می پذیرد. مقامات حاکم ممکن است با مداخله یا اصلاح و تعدیل زمینه ساختاری و فشار که انگیزه ظهور جنبش را ایجاد کرده است به جنبش پاسخ دهند. طور مثال، ممکن است در وضعیت تنش قومی اقداماتی در جهت کاهش برخی از بدترین جنبه های نابرابری قومی که باعث بروز خشم و ستیزه شده به عمل آید. جلوه مهم دیگر کنترل اجتماعی واکنش پولیس یا نیروهای مسلح می تواند باشد.

جنبشهای اجتماعی تنها بازتاب نامناسب یا غیرعقلانی به اختلافها یا بی عدالتیهای اجتماعی نیستند. آنها در بردارنده دیدگاهها و راهبردهایی هستند که نشان می دهند چگونه می توان بر این اختلافها و بی عدالتیها چیره شد.

"جنبشهای اجتماعی را نمی توان تنها در چهارچوب انجمنها و همکاری که از بقیه شرایط اجتماعی مجزا شده اند، درک کرد. آنها در رویارویی و نبرد با گروههای دیگر- معمولاً با سازمانهای رسمی، اما گاهی با جنبشهای رقیب- ظهور می کنند." همه جنبشهای اجتماعی منافع یا هدفهایی دارند که به دنبال آن هستند؛ دیدگاهها و عقایدی وجود دارد که جنبشها با آن مخالف اند. از نظر جامعه شناسان، سایر نظریه های جنبش اجتماعی به این موضوع توجه کافی نکرده اند که چگونه هدفهای آنها در نتیجه برخورد با دیگران که باورهای مختلفی دارند- و نیز شیوه هایی که خود بر نگرشها و عمل مخالفان شان تاثیر می گذارند- شکل می گیرد.

لیبرال، یا سوسیالیست به کار می‌رود. و در برابر راست قرار می‌گیرد.

این اصطلاح همچنین برای توصیف سوسیال دموکراسی و بیش‌تر اشکال انارشیزم استفاده می‌شود.

راست یا راست‌گرا در ادبیات سیاسی، به موضوعی اطلاق می‌شود که خواهان حفظ نظم و سلسله مراتب اجتماعی سنتی هستند.

ریشه این اصطلاحات چپ و راست به انقلاب فرانسه بازمی‌گردد؛ کسانی که در سمت چپ پارلمان می‌نشستند، مخالف سلسله مراتب سنتی قدرت بودند و از اصلاحات رادیکال پشتیبانی می‌کردند. و برعکس آنهایی که مخالف هرگونه تغییرات بنیادی بودند و از سلسله مراتب سنتی دفاع می‌کردند، در سمت راست پارلمان اخذ موقع می‌کردند.

در ادبیات سیاسی غالباً چپ‌ها شامل نیروهای انقلابی و خواهان دگرگونی‌های سریع اساسی بوده‌اند که به برقراری عدالت اقتصادی، برابری، آزادیهای اجتماعی، تأکید بر انترناسیونالیسم ضد استعماری و بهره‌گیری از روش‌های انقلابی مشهورند و خواهان نظارت دولت بر اقتصاد و مبارزه با سودجویی سرمایه داری بوده‌اند.

گروه‌های چپ‌گرا خواستار برابری افراد در حقوق سیاسی و حقوق اقتصادی و طرفدار دخالت دولت در امور اقتصادی به نفع عموم مردم می‌باشند.

گروه‌های راست‌گرا، موجودیت طبقات و اختلاف طبقاتی را بخشی از قوانین حاکم بر طبیعت می‌دانند. گروه‌های راست‌گرا طرفدار حداقل دخالت نهادهای دولتی در امور اقتصادی کشور هستند.

اعتقاد به نابرابری افراد در برخورداری از ثروتها و همچنین اعتقاد به نابرابری افراد در مشارکت در امور مملکت‌داری و قدرت و حقوق اجتماعی، از جمله نظریات گروه‌های راست‌گرا به شمار می‌رود. حمایت از بخش خصوصی در حوزه اقتصاد مهم‌ترین ویژگی راست‌گراها به حساب می‌آید.

راست‌گراها ضمن اعتقاد به سیکولاریسم و مبانی تفکر مدرن غربی، گرایش شدیدی به مقابله با رادیکالیسم دارند. راست‌گراها معتقدند: محافظه کاری و پیاده‌کردن یک نظام سرمایه‌داری، سرانجام به پیشرفت کشور منتهی می‌شود.

هر سه جنبش یادشده از گرایشها ریفورمیستی، لیبرالی و رادیکالی برخوردار بودند. گروه‌های چپی بیشتر با نظریات و اندیشه‌های اصلاح طلبانه تا انقلابی از شیوه‌های گوناگون مبارزه، چون حرکت‌های مدنی، استفاده از آزادی بیان و مطبوعات، اشتراک در انتخابات، تظاهرات و نمایش‌های خیابانی و اعتصابات، و اعمال قهرآمیز بهره گرفته‌اند.

جنبش مشروطیت:

معروف‌ترین جنبش اجتماعی - سیاسی این دوران جنبش مشروطیت است که در مقطع‌هایی از زمان، در نیمه اول سده بیستم، فعالیت داشت؛ سرکوب شد، دوباره سربلند کرد، باز سرکوب شد و باز سربلند کرد، و برای بار سوم سربلند کرد و سرکوب گردید.

این جنبش در روشنگری و دادخواهی و زمینه‌سازی برای فعالیت جنبش دموکراتیک و انقلابی مابعد خود نقش تعیین‌کننده و تاریخی ایفا نمود. برای نخستین بار در تاریخ افغانستان معاصر

مشعل مبارزه دادخواهانه در داخل نظام در برابر حاکمیت به دست فرزندان مردم روشن شد.

جنبش مشروطیت اول هنوز در زمان سلطه حاکمیت بریتانیا بر سیاست خارجی افغانستان قد برافراشت. این جنبش بیشتر اصلاحی بود، و مشروطیت را از طریق تنفیذ قوانین مدنی ممکن می‌شمرد تا جلو ظلم و استبداد گرفته شود. پیشنهادات رهبری مشروطیت اول که طی عریضه ای به حضور امیر حبیب الله خان پیش شد چنین تنظیم شده بود: "در بعضی از کشورها مردم به جبر و قوت قاهره، حکومت را مجبور می‌نمایند تا نظام اداری را تابع آرزوی ملت ساخته، شکل مشروطه و قانونی بدهد، و در برخی پادشاه روشنفکر به ابتکار خود و با نیت خیر، قوانین و اصول مشروطیت را در مملکت نافذ می‌سازد. چون سراج الملة والدین پادشاه عادل و ترقی خواه است، چنانچه تاسیس مکتب حبیبیه و مکتب حربیه و نشر سراج الاخبار و طبع کتب و آوردن مطبعه عصری و احداث شوارع و عمارات و غیره از مظاهر لطف و توجه شاهانه و در جهت مجد و اعتلای وطن است لذا توقع می‌رود که مجاری امور حکومت را نیز بر اساس قوانین مشروطه استوار سازند، تا از احکام خودسرانه و خلاف مقررات اسلامی جلوگیری به عمل آمده، مردم در تحت سلطه قانون و نظام مشروطیت به حیات مرفه قرین گردند."

هرچند روشنایی این مبارزه آزادی خواهانه درخشندگی دیرپا و دراز مدت نداشت، اما قربانیایی را که شماری روشنفکر سرسپرده داد موجب تداوم و انتقال این مشعل تازه روشن شده به نسلهای بعدی گردید.

روایت است که امیر حبیب الله در حقیقت با محتوی عریضه موافق بود، اما زندگی پرتجمل و

خوشگذرانی و شهوت پرستی وی از یک جانب و سخنان فرصت طلبان معاند امیر را به گمراهی سوق داد و سبب سرکوب جنبش گردید.

مشروطیت دوم در فاصله زمانی کوتاهی بعد از سرکوب جنبش اولی، این بار از درون دربار جوانه زد. این جنبش، در حقیقت ادامه دهنده مشروطیت اول شمرده می‌شود بیشتر تحت تاثیر روحیه آزادی خواهی و استقلال طلبی ملتها از یوغ استعمار و پیامدهای جنگ جهانی اول به وجود آمد. مشروطیت دوم از پشتیبانی و اشتراک پسر امیر، شهزاده امان الله برخوردار بود. پیشقراولان این حرکت، بیشتر رادیکالان بورژوازی نوپا و بوروکراتان طبقه متوسط، شهزادگان و حتی کارمندان درباری بودند. طوری که دیده می‌شود از مردم عادی، زحمتکشان شهر و ده اثری در آن دیده نمی‌شود.

جنبش مشروطیت دوم یک حزب متشکل نبود، اما پیامد و اثرا فکری که در تغییر سیمای سیاست و طرز اداره دولت بوجود آورد در ایجاد یک دولت مدرن نقش اساسی ایفا کرد.

بعد از دستیابی امیر امان الله خان بر سریرسلطنت و تقسیم امتیازات دولتی به اکثریت اعضای مشروطیت دوم، جنبش در دولت امانیه استحاله شد. هرچند در سال 1926، هفت سال بعد از کسب قدرت، سلطنت مشروطه را اعلان کرد. با سقوط رژیم امانیه اعضای این جنبش به شدت مورد پیگرد قرار گرفتند و مشروطیت دوم سرکوب گردید.

در سالهای پایانی حکومت شاه امان الله، یک حرکت اعتراضی سیاسی به ظاهر مردمی، در برابر سلطنت شاه امان الله قدبرافراشت. این حرکت در مخالفت با برنامه های اصلاحی امان الله خان، تمام دستاوردهای دوره امانی را خلاف

دین اسلام و الحاد تبلیغ می کرد. در حقیقت، "رهبران این حرکت، که در راس آن شخصی بنام حبیب الله کلکانی، مشهور به بچه سقاو قرار داشت آله دست ارتجاع داخلی و حامیان استعماری بریتانیایی آنها قرار گرفت تا مانع سیاست اصلاحی مستقلانه شاه امان الله شوند."

با سقوط رژیم امانی و سرکوبی حکومت نه ماهه حبیب الله کلکانی و اعدام وی دوران اختناق سیاسی توام با دیکتاتوری و سرکوب ندای آزادی خواهی و دموکراسی بیشتر از هفده سال به طول انجامید (دوران حاکمیت نادرشاه- سردار محمد هاشم). در این مقطع شمار زیاد فعالان جنبش و اراکین حکومت امانیه یا اعدام شدند و یا در زندانهای مخوف، بدون محاکمه، زندانی شدند. جنبش یکبار دیگر به رکود مواجه شد.

با روی کار آمدن حکومت سردار شاه محمود خان، عم دیگر ظاهر شاه، ظاهراً اختناق دوره صدارت هاشم خان موقتاً کنار گذاشته شد و در نتیجه تحولات جهانی پساجنگ جهانی دوم - نیازمندی های عینی افغانستان به همکاری و کمک کشور های توانمند-، جلوه هایی از دموکراسی در جامعه جوانه زد. آزادی های مدنی و انتخابات برای شورا ملی و بلدی (شهرداری) کابل، اجازه فعالیت های سیاسی تا ایجاد سازمانها و احزاب سیاسی از مظاهر این دوره موقت هفت ساله بشمار می آیند.

با استفاده از این فرصت، عناصر آزادی خواه و وطندوست دست به فعالیتهای گوناگون سیاسی زدند؛ تشکیل احزاب و سازمانهای سیاسی زیر نام ویش زلمیان، وطن، خلق، وابسته به جنبش چپ، و کلوب ملی، مدافع گرایش راست، و اتحادیه محصلین (عناصری از هر دو گرایش چپ و راست)، راه اندازی جرایدی چون انگار، ولس،

وطن و نداخلق، انتخابات شهرداری کابل و دوره هفتم شورا ملی، راه اندازی تظاهرات خیابانی و غیره، نمونه هایی از آزادی های دموکراتیکی اند که در این دوره جامعه افغانی آن را به آزمایش گرفت. مرام و هدف اکثریت قریب به اتفاق شرکت کنندگان جنبش را شعار مشروطیت بر مبنای حکومت قانون، مبارزه در برابر استبداد، بی عدالتی و ظلم، خرافات و جهالت، تعمیم سواد و معارف همگانی، رشد اقتصادی تشکیل می داد.

پیروزی در انتخابات پارلمانی دوره هفتم شورا ملی، پیروزی در انتخاب رئیس بلدی و اعضای انجمن شهرداری، نشر جراید آزاد، تشکیل احزاب سیاسی، از دستاورد های جنبش مشروطیت سوم بشمار می آیند. این دستاوردها در ارتقای شعور سیاسی، فرهنگی و تغییر بارز در روابط اجتماعی نقش اساسی داشتند.

اما سلطنت بیشتر از این توانایی تحمل آزادی های دموکراتیک را نداشت. بخصوص جناح راست دربار، ادامه دهندگان شیوه حکومتداری نادر- هاشمی، با به قدرت رساندن سردار محمد داود، دست پرورده سردار هاشم به کرسی صدارت، با سرکوب جنبش مشروطیت سوم یکبار دیگر اختناق سیاه را بر جامعه مستولی ساخت. هنوز شاه محمود خان صدراعظم بود که زیر فشار جناح راست دربار جلو تمام آزادی های داده شده در دوران حکومتش گرفته شد. از انتخاب نمایندگان مردم در انتخابات دوره هشت شورا ملی جلوگیری به عمل آمد، جراید ملی بسته شدند، تظاهرات اعتراضی مردم به خشونت کشانده شد و رهبران احزاب و فعالان سیاسی دستگیر و زندانی شدند.

تاثیر سیاسی، اجتماعی و فرهنگی که جنبش مشروطیت، بخصوص مشروطیت سوم از خود به

جا گذاشت، ژرف و اثرگذار بود. جنبش مشروطه خواهی به مثابه محور و موتور محرکه جنبش سیاسی نوین افغانستان - از لحاظ فکری و انسانی-، زمینه ساز جنبش دموکراتیک و انقلابی مابعد خود گردید. اکثر موسسان جنبش دموکراتیک و انقلابی دهه شصت میلادی برخاسته از بستر جنبش مشروطه خواهی بودند. نسل جدید سیاستمداران، بشکلی از اشکال با نسل دوران مشروطیت پیوند داشت. اصول فکری و برنامه یی جنبش دموکراتیک و انقلابی، برخاسته از بستر اندیشه یی جنبش مشروطیت - آزادی خواهی، دادخواهی، انکشاف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ...- در همسویی با دیدگاهها و برنامه های سیاسی جنبشهای آزادی بخش و انقلابی جهانی صیقل خورده و ترتیب شدند.

به صورت کل، جنبش اجتماعی دهه شصت میلادی منجر به ایجاد احزاب دموکراتیک و انقلابی وهسته گذاری نهضت اسلامی شد. در این عصر برای نخستین بار در جنبش سیاسی افغانستان دو گرایش اصلی سیاسی، چپ و راست بمشاهده می رسد. احزاب و سازمانهای سیاسی این دوره، بشمول حزب دموکراتیک خلق افغانستان، ادامه دهندگان جنبش سیاسی ماقبل خود بودند. اهداف برنامه یی این جنبش را حفظ استقلال و حاکمیت ملی، تحکیم حاکمیت دولتی، عدالت اجتماعی، رشد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، تفکیک وظایف و صلاحیت های قوای سه گانه دولت (مقننه، اجرایی، و قضاییه)، انتخابات آزاد و دموکراتیک، آزادی بیان، آزادی مطبوعات، و سایر آزادی های مندرج در اعلامیه جهانی حقوق بشر، مبارزه در برابر بی عدالتی، جهل و فساد، بیسوادی، عقب ماندگی قرون وسطایی، تامین حقوق زنان، رسیدگی به نیازمندی

های کودکان و سالمندان و ایجاد یک جامعه مرفه و پیشرفته تشکیل می داد.

جنبش تا هنگامی که از گزند مداخله خارجی در امان بود نقش موثر و بنیادی در رشد شعور سیاسی و فرهنگی جامعه ایفا نمود. اهداف جنبش بیانگر دگرگونی های بنیادی، اصلاحی و رستگاری بودند که چشم انداز لایه های مختلف مردم را در بر می گرفت. به همین لحاظ مورد استقبال و پشتیبانی گروه های مختلف اجتماعی قرار گرفت.

نبود بلوغ سیاسی، خودخواهی، رقابت های ناسالم رهبران، وابستگی های اجتماعی و مهمتر از همه، مداخله بیگانه سبب شد تا جنبش نتواند روند سالم رشد سیاسی خود و جامعه را طی کند، از کسب تجربه جنبش های اجتماعی جهان متمدن محروم بماند و از دموکراسی تنها همان فهمی را بکار گیرد که حافظ منافع رهبری و اریستوکراسی جنبش باشد. به سخن دیگر، جنبش اجتماعی افغانی، برغم داشتن نشانه هایی از دانش سیاسی و تجربه جنبش جهانی، نمودار و پژواک جامعه افغانی با ویژگی های خود است. پیامدهای آن، انشعاب های پی در پی احزاب، برخورد های فزیکتی میان حامیان گرایشهای مختلف سیاسی، و رویارویی های انتقام جویانه، تا محو فزیکتی رقیبان سیاسی؛ که متاسفانه تا زمان حاضر به چشم می خورند.

دوران حاکمیت سیاسی چپی ها در چهره حزب دموکراتیک خلق افغانستان و راستی ها در حکومت مجاهدین و طالبان نمونه های از ویژگی های یاد شده اند.

یکی از ویژگی های دیگر جنبش این دوره دیدگاه های فکری جنبش است. هر دو گرایش از نقطه نظر فکری ایدیالوژیک بوده و فراافغانی می

به محدود کردن آزادی های اجتماعی اقدام کردند و نتوانستند اسلام را در قرن بیستم انطباق دهند.

جنبش در وضعیت کنونی

جنبش چپ در افغانستان با سقوط حاکمیت حزب دموکراتیک خلق افغانستان (حزب وطن) در اپریل 1992، و به تعقیب آن فروپاشی بزرگترین حامی بین‌المللی جنبشهای رهایی بخش و انقلابی، اتحاد شوروی سوسیالیستی در آغاز دهه نود میلادی قرن بیستم، فروکش کرد. چپی ها سرخورده شدند و برای بیشتر از ده سال سکوت اختیار کردند.

رویدادهای یازده سپتمبر و سرنگونی رژیم طالبان توسط ایالات متحده امریکا زمینه تنفس تازه ای را فراهم آورد تا بازماندگان جنبش چپ به خود آیند و یکبار دیگر بخت خود را در سیاست بیازمایند. چپی ها نخست به جمع آوری نیرو از میان گروه ها و جناح های پراکنده پرداختند. در آغاز، این فرصت تازه برای گردهم آمدن همچون نعمتی نادر مورد استقبال قرار گرفت. هنگامی که زمان تبادل نظر و بیان دیدگاه های سیاسی فرارسید، آشکار شد که شماری از بازماندگان جنبش چپ دیروز هنوز هم به طرز تفکر دیروزی پایبندند و از لحاظ تشکیلاتی، تنها به گروه وابسته به سازمان دیروزی خود اعتماد می کنند (محور گرایی). این گروه شاخص زمان، تحولات و تغییرات بنیادی در مناسبات اقتصادی، اجتماعی و نقش تکنالوژی در روابط بشری را نادیده می پندارند. در یک کلمه، در همانجایی قرار دارند که چهل سال پیش قرار داشتند!

وضعیت گرایش راست جنبش، بویژه گروه های میانه رو مجاهدین دیروز و آنهایی که به

اندیشیدند، برای هر دو گرایش منافع ملی در ارجحیت درجه دوم قرار داشت. تمایزی که به جز افغانها هیچ ملت دیگری منافع ملی خود را قربانی منافع همگانی نمی کند. نه اتحادشوروی سوسیالیستی چنین می کرد، و نه پاکستان و نه هم ایران چنین می کنند!

گرایش چپ بیشتر به ایدیولوژی مارکسیستی متمایل بود. هرچند عناصری از ملی گرایی، توأم با هژمونی نژادی و مخالفت با نظام سلطنتی دیدگاه های برخی از گروههای سیاسی را نیز تشکیل می داد.

اندیشه گرایش راست بر شریعت اسلامی استوار است. در دوران جهاد و قبل بر آن (دهه دموکراسی و جمهوریت سردار محمد داود)، در پرتو جنبش اخوان المسلمین، اسلام سیاسی به وجود آمد.

وضعیت جنبش راست نیز بهتر از چپ نیست. با سقوط رژیم دکتر نجیب الله (حزب دموکراتیک خلق [حزب وطن]) و استقرار حکومت مجاهدین، نه تنها هدف های جهاد، بلکه آرمانها و ایده های جهاد به باد فراموشی سپرده شد. هر رهبر و هرتنظیم در پی دستیابی به پایه های قدرت در برابر رهبر و تنظیم دیگر به رقابت پرداخت. در نتیجه، هنوز خلسه حکومت داری بسر نرسیده بود که آتش جنگ داخلی همه آرمانها و وعده های جهاد را به چالش کشید.

در عمل، نه مارکسیستهای افغانی و نه اسلامگرایان نتوانستند اندیشه های ایدیولوژیک را طبق اساسات مارکسیسم و شریعت اسلامی هضم و به کار گیرند. یگانه گروه سیاسی که اسلام سیاسی را بر طبق شریعت اسلامی به کار برد، طالبان افغان بودند که در زمان حاکمیت خویش، تحت شعار شریعت، به شدت و با خشونت، تنها

طالبان نپیوسته بودند را می توان چنین تصویر کرد: این گروه جنبش راست که به همکاری مستقیم ایالات متحده امریکا و با حمایت امریکایی ها موقف سیاسی و مواضع دولتی خویش را احیا و تقویت کردند، به سازمان رسمی مبدل شد. و قادر نشد از نظر فکری، به بازنگری برنامه های سیاسی دوران جهاد و مقاومت موفق شود.

هفده سال پسین، هرچند بیانگر ادامه حاکمیت گروههایی از مجاهدین در قدرت و حاکمیت است، اما در تمام طول و عرض این مدت از جمع پیروان جنبش راست گرای جهادی دیروز که معتقد به تفکر و اندیشه معینی باشد، کسی دیده نشد؛ و تا هنوز چیزی به نظر نمی رسد. گرایش راست، مانند گرایش چپ بعد از دستیابی به حاکمیت دولتی جنبش را دولتی (رسمی) ساخت و از ایده ها و آرمانهای سیاسی و اهداف جنبش فاصله گرفت.

آنهایی که در بیرون از حاکمیت ماندند، بیشتر در نقش اپوزیسیون غیررسمی به نقد کارکرد های مجریان دولت بسنده کردند تا به ذات جنبش!

در وضعیت کنونی جنبش چپ درجا زده است. چپی ها، که می بایست، بنابر اقتضا فکری شان، که تغییر و تکامل در محور آن قرار دارد، باید آماده تر از هر گروه دیگر سیاسی برای پذیرش نو می بودند، اما بنابر جایگاه اجتماعی شان در جامعه کمتر انکشاف یافته افغانستان و سلطه مناسبات و وابستگیهای قبيله ای، نشان دادند که هنوز به رشد فکری و بلوغ سیاسی لازم نرسیده اند. آنها جرات نتوانستند تا تابوشکنی کنند و خود را از چنبره نفوذ معنوی رهبران کلاسیک (زنده و مرده) بیرون کنند. ویژگیهای یادشده، و ناتوانیهای فردی سبب شدند تا در بازنگری اندیشه و تفکر سیاسی بازمانند و در رویای وابستگیهای

عاطفی رهبری قبلی - تا سطح پرستش - ، باحفظ اندیشه و پیوندهای گروهی و جناحی در نوستالژی بسر می برند.

بیشتر گروههای چپ دیروز بارها تلاش کردند تا به تجدید آرایش ساختاری و انسجام تشکیلاتی، و شاید هم فکری برسند، اما تاکنون نتیجه ملموسی به دست نیامده است.

گروه دیگری از بازماندگان چپهای دیروز، با وسعت نظر بیشتر به مسایل می نگرند. این گروه بیشتر به درک واقعیتهای عینی در تغییرات و تحولات سالهای پسین، و نقش اثرگذار آنها در زندگی بشر، منجمله در سیاست، معتقد است. این گروه عقیده دارد تا زمانی که پیروان جنبش چپ دیروز به بازسازی فکری جنبش نپردازد، به نقش اثرگذار تحولات بنیادی که طی چهار دهه اخیر در زندگی بشر وارد کرده است بها ندهد و تاثیرات آن را بالای فکر و اندیشه انسانهای معاصر، بخصوص سیاست نپذیرد، از ایفای نقش اثرمند در جنبش باز خواهد ماند و هرگونه تلاش برای احیا دیروز بی نتیجه خواهد بود.

در کل، بارز ترین ویژگی جنبش افغانی در وضعیت کنونی ناتوانی آن در بازنگری فکری بر مبنای واقعیت های عینی، نیازمندیهای زمان و انکشافات آینده است.

جنبش راست در وضعیت کنونی به دو دسته تقسیم شده است:

دسته اول که در حاکمیت شریک است فاقد هرگونه توانایی در نوآوری فکری و بازنگری اندیشه و تفکر سیاسی است. رهبری دوران جهاد، شماری رحلت نموده و بعضی ها با وضعیت کنونی کنار آمده اند. نسل نو مجاهدین (آنهایی که در حاکمیت شریکند) مصروف تقویت مواضع

سیاسی و ثروت اندوزی اند. آنهایی که در اپوزیسیون قرار دارند تلاش دارند تا به چنین امکانات دست یابند. بخصوص غرض دسترسی به امکانات سفید ساختن اندوخته های "سیاه" شان (پول شویی).

دسته دوم، یا، بخش راست افراطی جنبش است که دارای اندیشه و هدف های معین سیاسی خود است.

جنبش بنیادگرایی اسلامی یک حرکت گسترده سیاسی- مذهبی بین المللی است که بعد از اخوان المسلمین بزرگ ترین جنبش سیاسی اسلامی بشمار می آید. بنیادگرایی اسلامی در چهره یک ساختار سیاسی در سال 1988 در تشکیلاتی بنام القاعده توسط اسامه بن لادن میلیاردر عربستانی جهت مبارزه با شوروی در افغانستان در پشاور تاسیس شد. (هرچند از نقش عبدالله عزام، که به "پدر جهاد جهانی" شهرت داشت، به حیث موسس القاعده نیز نامبرده می شود). این سازمان در قالب شبکه های نظامی گوناگون فراملی و به عنوان یک جنبش رادیکال اسلام سنی فعالیت می کند و هدف خود را مبارزه با تأثیرات و دخالت های غیرمسلمانان بر دنیای اسلام و گسترش اسلام در جهان می داند. اکثریت اعضای شبکه القاعده پیرو مسلک سلفی اند.

شبکه القاعده در بدو امر در سال 1988 در هماهنگی با اداره استخبارات نظامی پاکستان (آی. اس. آی) در مناطق قبایلی شمال غرب در خاک پاکستان که هم مرز با افغانستان است، به حیث خط مقدم جبهه در جنگ علیه شوروی ها جابجا گردید. همکاری القاعده با طالبان سبب شد که قبل از حمله های یازده سپتمبر در امریکا، اسامه بن لادن بتواند در افغانستان اسکان یابد.

"طالبان گروه شبه نظامی روحانی بود که به کمک مالی محافل معینی در عربستان سعودی در مکتبهای دینی پاکستان پرورش یافته بودند. طالبان مناسب ترین گروه منسجم سیاسی- نظامی بود که طرف اعتماد کامل شبکه القاعده قرار گرفت. که دارای عقاید دگماتیسم مذهبی و وابسته به مکتبهای حنفی و وهابی در دین اسلام است". یکی از ویژگیهای سیاسی این گروه، قدرت انطباقی نظریاتی و شیوه های مبارزه شان در برابر دشمن است. طالبان که در دوران حاکمیت کوتاه شان در افغانستان در برابر دو پدیده، زن و رسانه (بخصوص رسانه های تصویری) آشتی ناپذیر بودند، اکنون با هر دو به نظر مدرنیته می نگرند!

جنبش راست در چهره طالبان از توانایی انعطاف پذیری برخوردار است و طوری که دیده می شود در معادلات بین المللی، در صورتی که با بازیگران بین المللی دارای منافع همسو شوند و در یک پله ترازو قرار گیرند، می توانند رقیب بالقوه برای سایر نیروهای سیاسی باشند!

آینده جنبش:

جنبشهای اجتماعی در افغانستان پسا طالبانی، ظاهراً دارای بیشترین شاخص های اند که برای جنبش اجتماعی تعریف شده است؛ حرکت گروهی مشترک در جهت دسترسی به هدفهای مشترک. اما چیزی که کوتاهی می کند بار استقلالیت آنها است!- بیشترین گروههای اجتماعی که زیر نام جنبشهای گوناگون اجتماعی و مدنی فعالیت می کنند به شکلی از اشکال تحت حمایت مالی نهادهای رسمی قرار دارند.-

قانون اساسی جدید افغانستان تشکیل و فعالیت احزاب سیاسی و نهادهای جامعه مدنی را مجاز

شمرده است. حضور ده ها حزب سیاسی و نهادهای اجتماعی، فرهنگی، حقوقی، مدافع حقوق بشر، حمایت کودکان و زنان، اتحادیه های کارگری، حامیان محیط زیست و حیات وحش و ... مبین جنبش وسیع اجتماعی در کشور بوده می تواند.

بیشتر این نهادها، به استثنای احزاب سیاسی، جوانند. نهادهای جامعه مدنی در افغانستان دارای پیشینه طولانی نیستند و به حیث یک پدیده نو شناخته می شوند. اما، برغم جوان بودن، آنها توانسته اند در حیات اجتماعی نقش و اثر خود را بگذارند. نهادهای جامعه مدنی افغانستان، برعکس احزاب سیاسی با عملکرد و اثرگذاری جایگیر، حتی در سیاست، نقش آینه جنبش اجتماعی کنونی کشور اجرا می کنند.

جنبش سیاسی در حال حاضر در افغانستان در میان گرایشهای دو نسل سیاستمداران، نسل دیروز و نسل جوان امروز، در نوسان است و تا هنوز نتوانسته است از جایگاه شایسته اجتماعی خود برخوردار گردد. بزرگ ترین مشکل جنبش سیاسی، مشکل فکری است. نسل دیروز نمی تواند به آسانی با دیدگاههای فکری دیروز خود وداع کند و نسل جدید هنوز فاقد آن توانمندی است تا آزادانه به ایجاد فکر و اندیشه پردازد.

جنبش تبسم و جنبش روشنایی در سالهای اخیر یکی از اثرگذار ترین حرکتها سیاسی گروهی در هفده سال گذشته بشمار می آیند. هرچند انگیزه اصلی این دو جنبش از خواستهای انتیکی و قومی (هزاره ها) ریشه می گرفت، اما شعارهای عدالت خواهی، قانونیت و تعصب زدایی مورد توجه سایر گروههای انتیکی و ناراضیهای سیاسی قرار گرفت و با اشتراک و حمایت خویش آن را فراقومی ساختند. نکته ضعف این جنبشها، طرح

هدفهای مقطع ای، نبود هدفهای استراتژیک، و شیوه عملکرد مورد پذیرش اکثریت شرکت کنندگان جنبش، به علاوه ناهمگونی سیاسی بنیادگذاران آن بود.

به یقین وضعیت غیرعادی جاری در کشور، بی امنیتی، ادامه فعالیتها تروریستی و دهشت افکنی، بی ثباتی، وابستگیهای اجباری به فاکتورهای خارجی موانعی اند در شکل گیری جنبش سیاسی فعال و موثر.

بدون شک حضور گسترده نیروهای خارجی (ناتو)، و نهادهای رسمی و غیررسمی جامعه جهانی در افغانستان تاثیرات معین خود را در شکل گیری و شیوه مبارزه سیاسی، و در کل، بر جنبش دارد.

جنبش سیاسی تا هنوز نتوانسته است توانایی خود را در بازنگری در اندیشه و دیدگاه خویش نشان دهد. بیشتر گروههای سیاسی، ظاهراً معتقد به دموکراسی اند، اما در کارکردهایشان از کارکرد دموکراتیک خبری نیست.

فراتر از آن، برخی از بازماندگان جنبش دیروز در تلاش احیا سازمانهای دیروزی خود اند (این گرایش در چپها بیشتر به مشاهده می رسد).

در یک سخن، عوامل بالا خود مانع بزرگی در ایجاد جنبش مدرن، پاسخگو به نیازمندیهای زمان و همگام با کاروان پیشرفت و تمدن بشریت است.

نبود جنبش فعال و هدفمند در جامعه اثرگذاری و نقش آن را در تعیین سیاست و استراتژی کم رنگ می سازد.

نقش جوانان (نسل نو) در جنبش. امیدواقع بینانه:

با تمام نارساییها و کاستیهای موجود در جنبش، نسل جوان افغان بزرگترین نقطه عطف در ایجاد چرخش کیفی در جنبش در حال ایجاد شدن در افغانستان بشمار می آید.

نسل نو افغانی که از درون جنگ و بحران، مهاجرت و غربت سر بلند کرده است، در هفده سال نشان داد که هم از دانش فنی و تخصصی برخوردار است و هم از علوم سیاسی بهره کافی برده است، و توانایی آن را دارد تا با دیدگاه کاملا متفاوت با نسل گذشته، در بازسازی و نوسازی کشور جنگ زده خود سهم شایسته بگیرد.

نسل نو نواندیش است، با دانش و تکنالوژی معاصر مجهز و هم گام با دنیای متمدن می خواهد از پیشرفت ها و دستاورد های علم و تکنیک بهره ببرد.

سهم نسل جوان افغانی در فعالیت های مدنی چشمگیر و امیدوار کننده است.

کارزار انتخاباتی اخیر برای مجلس نمایندگان پارلمان افغانستان این امیدواری را به وجود آورد که زمان آن فرارسیده است تا نسل جوان در عرصه سیاست نیز سکان امور را به دست بگیرد و جنبش اجتماعی کشور را در کل رهبری کند.

به کارگیری درست از تجارب گذشته و اتخاذ تدابیر پیشگیرانه به هدف جلوگیری از تکرار اشتباهات گذشته؛ باید آینده نگر باشد.

با حفظ احترام به جایگاه "کهنه سربازان" حزبی، و مساعد ساختن زمینه های بهره گیری از تجارب آنها، فرصت بیشتر برای نسل جوان مهیا گردد.

جنبش باید ملی، سرتاسری، و فراقومی باشد.

تلاش در جلوگیری از پافشاری بی مورد در به کارگیری اندیشه و شیوه های کهنه (کلاسیک) غیرکارآمد که خود مانع تشکیل و رشد جنبش در شرایط جدید می شود.

الگو سازی بر مبنای اصل " آنچه گفته می شود، در عمل پیاده شود"،

مبارزه با پدیده های منفی، منجمله: "بت سازی" و "بت پرستی" (کیش شخصیت)،

تعمیم و گسترش دموکراسی به معنی واقعی آن (انتخابات آزاد به موقع و شفاف، پاسخگویی از بالا به پایین، تغییر متناوب رهبری، بشمول رییس و هیات رهبری، ستون فقرات زندگی حزبی، بیان آزادانه نظر و ...) بشمار می آید.

== =

منابع:

- "جنبش مشروطیت در افغانستان"، اثر پوهاند عبدالحی حبیبی، "جنبش مشروطه خواهی در افغانستان"، نوشته پوهاند سید سعدالدین هاشمی، "ظهور مشروطیت و قربانیان استبداد در افغانستان"، در دو جلد، از سید مسعود پوهنیار، "مشروطه سوم و آغاز دیموکراسی در افغانستان"، تألیف عبدالحمید میارز، "جامعه شناسی" اثر آنتونی گیدنز، دانشنامه ویکیپدیا.

مشخصات جنبش:

داشتن برنامه دور نمایی سیاسی بر مبنای واقعیت های عینی جامعه، تغییرات و انکشافات ملی و بین المللی،

هماهنگی با آهنگ رشد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی کشور، منطقه و جهان،

رومانتیکها را تایید می کردند، ولی گاهگاه نظریاتی اظهار می داشتند که به کلی با عقاید رومانتیکها مخالف بود. حتی بعضی از آنها، بخصوص رمان نویسها، از رومانتیسم کناره گیری می کردند و طوری می نوشتن که گویی از چنین مکتبی خبر ندارند.

در این میان رومانتیسم احساساتی خود به خود شکست می خورد و رومانتیسم اجتماعی رواج می یافت. زیرا پس از سقوط امپراتوری ناپلئون، بعضی از نویسندگان می خواستند کاری کنند که بتوانند نظام اجتماعی را تغییر دهند. اغلب این نویسندگان رومانتیک بودند ولی فرق آنها با رومانتیکهای احساساتی این بود که "فرد" را بر "جمع" ترجیح نمیدادند. برعکس همه آنها یا سوسیالیست و یا متمایل به سوسیالیسم بودند و عقیده داشتند که بی نظمیهای اجتماعی از این رو تولید می شود که اقلیت کوچکی ثروت کشور را در دست خود جمع می کنند و به اکثریت مردم اجحاف روا می دارد. می گفتند در یک اجتماع خوب و منظم، وظیفه دولت این است که تساوی مالکیت و ثروت را حفظ کند. ولی این عده، اغلب رومانتیک بودند زیرا می خواستند اجتماع آینده را نه به شیوه علمی و عملی، بلکه از روی تخیلات خود بنیاد نهند.

رومانتیسم، از یک لحاظ، همان راهی را می رفت که در آینده رنالیسم می بایست با ثبات و استحکام در آن قدم نهاد: یعنی بجای تشریح دنیای مجردی که اشکال و رنگهایش در پشت پرده ای از قواعد محدود و عرف ادبی درهم ریخته باشد، دنیایی را تصویر می کرد که دارای اشکال و رنگهای واقعی بود و از گذشته تاریخی و یا دوره معاصر الهام می گرفت. ولی در راه رسیدن به این هدف دو مانع وجود داشت: نخست جنبه "درونی" رومانتیسم و دخالت احساسات خود نویسنده در تجسم دنیای خارج، دوم تسلط تخیل بر واقعیت و تحت الشعاع قرار دادن آن. رنالیسم این دو جنبه مکتب رومانتیک را درهم شکسته و به دور انداخته است، یعنی رنالیسم را باید پیروزی حقیقت واقع بر تخیل و هیجان شمرد. این مکتب ادبی بیشتر از این لحاظ حایز اهمیت است که مکتبهای متعدد بعدی نتوانسته است از قدر و اعتبار آن بکاهد و بنای رمان نویسی جدید و ادبیات امروز جهان بر روی آن نهاده شده است.

رومانتیسم اجتماعی

از سال 1815 تا 1850 در اطراف نویسندگان رومانتیک عده زیادی فیلسوف و جامعه شناس و مورخ و منتقد وجود داشتند که اغلب تمایلات

اما اصول موضوعه این صاحب نظران همیشه جنبه رومانتیک نداشت و احیاناً از لحاظی واجد جنبه های رئالیستی نیز بود. نظامهای اجتماعی که متفکران آن زمان در آثار خود وصف می کردند با هم فرق بسیار داشت، با این همه اغلب ناقص یا تخیلی و غیرعملی بود. گذشته از آن، هیچ یک از این نویسندگان رئالیست نبودند، ولی تحقیق در باره مسایل زندگی و داوری در باره آن و آشنایی به طرز تفکر آزاد باعث می شد که دیگر، نویسندگان دنیا را از پشت پرده اوهم و تخیلات تماشا نکنند بلکه بکوشند تا واقعیات زندگی را، مربوط به هر طبقه ای از مردم و هر محیطی که باشد، تشریح و تبیین نمایند.

تأثیر بالزاک

در این زمان بالزاک با نوشتن دوره آثار خود تحت عنوان "کمدی انسانی" قدم تازه ای در عالم ادبیات برداشت و با این که قصد تشکیل مکتب نداشت و تئوری نویسنده نبود، پیشوای مسلم نویسندگان رئالیست شد. بالزاک نیز در همان اجتماعی می زیست که نویسندگان رومانتیک را در آغوش خود پرورده بود، اما این نویسنده به جای این که خود را تسلیم تخیل و حسرت سازد و دچار بیماری قرن شود و برای انصراف از فکر محیط خویش دست به دامن گذشتگان زند و به قرون وسطا پناه برد، اجتماع خود را با همه مشخصات و اسرارش و یا با همه صفات و عادات و نیکی و بدیهایی که در آن بود در آثار خویش نشان داد. آنچه را که تا آن روز نویسندگان رومانتیک از آن غافل بودند، یعنی تأثیر و نفوذ پول را در اجتماع آن زمان بیان کرد. در مقدمه سی صفحه یی داستان "دختر زرین چشم" پاریس را با طبقات مختلف مردمش نشان داد و نوشت: "این مردم یا زر می خواهند یا خوشی!" و گفت: "در پاریس عشق هوسی است و کینه چیز بیهود

ای. در آنجا انسان قوم و خویشی به جز اسکناس هزار فرانکی و دوستی به جز بانک رهنی ندارد."

بالزاک می دانست که آنچه نویسندگان و شاعران رومانتیک تا آن روز گفته اند دیگر به کار نمی آید. در سال 1840 در مقدمه "صحنه هایی از زندگی خصوصی" تذکر داد که در نوشته های رومانتیک: "همه ترکیبات ممکن تمام شده و همه اشکال آن کهنه و فرسوده گردیده است." و نشان داد که کار رمان نویس در این دوره چیز دیگری است: باید جامعه خود را تشریح کند و "تیپ" های موجود در این جامعه را نشان دهد؛ و گفت که کار نویسنده از یک لحاظ شباهت زیادی به کار "مورخ" دارد و در حقیقت نویسنده "مورخ عادات و اخلاق" مردم و اجتماع خویش است. اگر نوع معینی از جانوران را در دو نقطه ای که دارای آب و هوای متفاوت است در نظر بگیریم جانوران یکی از آن دو نقطه، تحت تأثیر آب و هوای آن نقطه، رفتار و مشخصات بخصوص پیدا می کنند. بشر نیز تحت تأثیر اجتماع خویش است و همان تأثیری را که آب و هوای گوناگون در جانوران به جا می گذارد، اجتماعات مختلف در افراد بشر دارد. اما طبعاً چون بشر به سادگی جانوران نیست و دارای عقل و هوش است این تأثیرات نیز در او عمیق تر و پیچیده تر است، و نویسنده نقاشی است که چهره روح افراد جوامع گوناگون و طبقات مختلف این جوامع را تصویر می کند. در این مورد "بالزاک" در مقدمه "کمدی انسانی" چنین می نویسد:

"با تنظیم سیاهه معایب و فضایل و ذکر آنچه زاینده هوسها و عشقها است و با تحقیق در باره مشخصات اخلاقی و با انتخاب حوادث اساسی جامعه و با تشکیل تیپ ها به وسیله صفات و مشخصات همانند، ممکن است به نوشتن تاریخی

موفق شوم که مورخان از آن غافل بوده اند: یعنی تاریخ عادات و اخلاق جامعه!"

در نظر بالزاک زندگی عبارت از "توده حوادث و مسایل کوچک" است که رمان نویس باید آنها را "تا حد لزوم" (آیده آل) بزرگ کند و از میان این حوادث، آنچه را که می تواند عناصر داستان او باشد انتخاب کند. همچنین باید قهرمانهایی برای داستان خود برگزیند که بتوانند نمونه ای برای نظایر خود باشند و انتخاب و آفریدن چنین نمونه هایی است که تیپیزاسیون Typisation خوانده می شود. چنین پرسوناژی با فرد عادی و معمولی فرق بسیار دارد، مانند سزار بیروتو Cesar Biotteau یا وترن Vautrin که بالاتر از اشخاص عادی هستند. اما بالزاک "حقیقت در طبیعت" را از "حقیقت در ادبیات" جدا می کند. اولی چنان تکان دهنده و خشن است که نمی توان در یک اثر ادبی واردش کرد و خواننده را ناراحت نساخت، پس نویسنده باید برای آفریدن "تیپ" دلخواه خویش حقیقت را از چند نمونه واقعی و زنده بگیرد و با ذوق و هنری که دارد آنها را درهم آمیزد و "تیپ" کمال مطلوب خود را بسازد.

اینها مسایلی بود که بالزاک در لابلای صفحات آثار خویش مطرح کرد و به این ترتیب شالوده رمان نویسی جدید را در ادبیات اروپا ریخت. البته بالزاک این فرصت را نیافت که عقاید خود را به صورت قواعد و قوانین و اصول مکتب تنظیم کند و از خود باقی گذارد، اما تحقیقاتی که بعدها به عمل آمد نشان داد که کار او به مراتب از کار هر کس دیگری که قوانین و قواعدی برای ادبیات وضع کند بیشتر بوده است.

نبرد رئالیسم

نکته جالبی که در اینجا باید تذکر داده شود این است که رئالیسم، در وهله نخست عکس العملی بود که بر ضد جریان "هنر برای هنر" به وجود آمد، (هنر برای هنر را در فصل دیگری به تفصیل شرح خواهیم داد) اما نبرد رئالیسم نخست در عرصه ادبیات در نگرفت، بلکه این نبرد در میدان نقاشی بوقوع پیوست. پیشوای رئالیسم در نقاشی، گوستاو کوربه Gustave Courbet (1819-1877) بود که می گفت: "هدف هنر برای هنر، بیهوده و پوچ است." کوربه، که آثارش را در نمایشگاههای نقاشی روماننیک تحقیر می کردند، به دفاع از خود برخاست و با تاسیس نمایشگاهی از خود، دست به مبارزه با رقیبان زد. این مبارزه پر سر و صدا، که از 1848 تا 1850 ادامه داشت، به پیروزی کوربه منجر شد و او توانست افکار عمومی را بسوی خود جلب کند. این پیروزی در عرصه ادبیات نیز موثر افتاد و کمک مهمی به نویسندگان رئالیست کرد.

رئالیسم به عنوان مکتب ادبی، پیش از هر جای دیگر، در فرانسه به میان آمد، اما پایه گذاران مکتب ادبی رئالیسم نویسندگان بزرگی که امروزه ما می شناسیم نبودند، بلکه نویسندگان متوسطی بودند که اکنون چندان شهرتی ندارند. این نویسندگان عبارت بودند از Chanpfleury شان فلوری و Murger مورژ و Duranty دورانتی.

نام رئالیسم و قواعد مکتب آن را نخست "شانفلوری" در اولین نوشته های خود به تاریخ 1843 به میان آورد. در "مانیفیست رئالیسم" چنین نوشت: "عنوان "رئالیست" به من داده می شود، همان طور که عنوان "روماننیک" را به نویسندگان و شاعران سال 1830 اطلاق می کنند."

"شانفلوری" همه اشکال و انواع نویسندگی را که تا آن زمان وجود داشت انکار کرد، آنان را که رمان را به ادعا نامه میدل ساخته بودند به باد سرزنش گرفت. به نویسندگانی از قبیل اوژن سو و الکساندر دوما که به واقعیات زندگی بی اعتنا بودند و خود را تسلیم تخیلات بی پایان می ساختند، حمله کرد، رمانهای شاعرانه به "سبک ژرژساند" را هم به سبب لجن احساساتی شدید و سبک تصنعی نفی کرد.

در این میان فقط روش "بالزاک" را می پسندید و چنین می گفت: "دانستن برای توانستن! این است عقیده من! توانایی بیان آداب و اخلاق و عقاید و قیافه اجتماعی که در آن زندگی می کنیم. خلاصه، ایجاد هنری زنده! این است هدف من." و می افزود: "مکتبها را دوست ندارم، سبکها را دوست ندارم و قراردادهای قبلی را دوست ندارم. برای من مشکل است که خود را در چهار دیواری کلیسای رئالیسم محبوس کنم، من در "هنر" چیزی به جز "صمیمیت" نمی شناسم."

در سال 1852، اصول عقاید خود را به صورت قطعی تری مطرح کرد و گفت که رمان نویس قبلاً باید وضع خارجی افراد را مطالعه کند، چیزهای متعددی از آنها بپرسد و به جوابهای شان توجه کند، در عادات شان دقیق شود، از همسایه هاشان تحقیقاتی به عمل آورد، سپس همه این اسناد و مدارک را با سلیقه و روش خویش خلاصه کند و در نوشتن داستان مورد استفاده قرار دهد. به این ترتیب کار نویسنده به صورت نوعی تندنویسی و عکس برداری از جهات مختلف در می آید. و هرگونه تخیل و تفنن از میان می رود.

"شانفلوری" و رفیق و پیرو او "دورانتی" که به مخالفت با روماننسیسم برخاسته بودند، صحنه هایی از زندگی خرده بورژواها و مردم عادی را

انتخاب کردند و در آثار خود توصیف نمودند. از این نویسندگان "دورانتی" بیشتر به زندگانی اجتماعی و به عرف و عادات مردم توجه داشت و می کوشید که هنر او برای اجتماع مفید واقع شود. "دورانتی" مجله ای نیز به نام "رئالیسم" منتشر ساخت و در آن پاراناسین ها را به شدت مورد حمله قرار داد. "دورانتی" و همکارانش حملات شدیدی هم به روماننیکها می کردند: "هوگو" را "غول" و "موسه" را "سایه دون ژوان" و "گوته" را "پیرمرد خسته از ساده لوحی" می نامیدند. می گفتند: "شاعران پست ترین دلقک های دنیا هستند" از شعر به شدت متنفر بودند به طوری که "دورانتی" به شوخی یک طرح قانونی مرکب از چند ماده نوشت مبنی بر این که هرکس شعر بگوید محکوم به اعدام خواهد شد.

مجله رئالیسم پس از پنج ماه تعطیل شد، اما تعطیل آن مبارزه رئالیستها را تخفیف نداد و "دورانتی" در مقاله ای که به مناسبت تعطیل آن انتشار داد، نوشت: "رئالیسم مرد، زنده باد رئالیسم!"

این نویسندگان گذشته از قواعدی که برای رئالیسم بیان داشتند و تئوریهایی که نوشتند به فکر ایجاد آثار رئالیستی نیز افتادند و رمانهایی نوشتند که هیچ کدام ارزش و اعتباری پیدا نکرد. مخصوصاً "شانفلوری" اصرار داشت که قدم بر جای پای بالزاک بگذارد. "برونتییر Brunetiere سخن سنج معروف فرانسوی معتقد است که او مردی شجاع اما عامی بود، بالزاک را صمیمانه می ستود اما آنچه از کمدی انسانی توانسته بود بشناسد، تقلید مسخره ای بیش نبود و آنچه از آثار بالزاک به نظرش مهم جلوه می کرد وجود خرده بورژواها و پیردخترها بود."

آنچه در باره این نویسندگان باید گفت این است که اینان نویسندگان درجه اول نبودند، اما وجود هر دو در رشد و پیشرفت نهضت ادبی آن عصر تاثیر زیادی داشت و مسلماً بی وجود آنها، نهضت رئالیستی چنان شدت و حدتی نمی یافت و به آن سرعت به حد کمال نمی رسید. در آن زمان در مورد بالزاک و استاندال نظریه های مختلفی حکمفرما بود. "بالزاک" دوست رومانیکها بود و آنها را به باد تمسخر می گرفت، با این حال در آثار "استاندال" تخیلاتی که بی شباهت به تخیلات رومانیکها نبود دیده می شد. عده ای "بالزاک" را بزرگ ترین نویسنده رومانیک می شمردند و آثار استاندال را نمی توانستند از آثار رومانیکها تفکیک کنند. اما به دنبال نبرد رئالیسم و تجلیل "شانفلوری" از بالزاک، سخن سنجان بزرگی چون سنت بوو Sainte-Beuve و تن Taine آثار "استاندال" و "بالزاک" را ستودند و رئالیسم آنها را تشریح و توجیه کردند. خود این سخن سنجان نیز در برابر کسانی که از رومانیکها و کلاسیکها دفاع می کردند، جانب "واقعیت" را گرفتند و رئالیسم برای آنها به صورت مکتب ادبی برگزیده درآمد.

تحول ادبیات

تضادی را که رئالیسم با رومانتیسم دارد، باید قبل از این که به تحلیل هرگونه تمایلات و مفاهیم پردازیم، در مشخص ترین صورت ادبیات جستجو کنیم: درجه بندی انواع ادبی درهم می ریزد و طبیعت هر یک از آنها دستخوش تحولات مهمی می شود. و نیز همراه با ادبیات، برداشتی که از نویسنده وجود دارد تغییر می کند.

در هر عصری یکی از انواع ادبی نوع غالب و برگزیده شمرده می شود، رومانتیسم دوران شعر بود، همان طور که قرن هفدهم قرن تراژدی بود و قرن هیجدهم قرن نثر و اندیشه. اهمیت رمان

رمانتیک روشن است اما این رمان چه رازگویی غنایی باشد، چه نماد یا آفرینش یک دنیای خیالی، در هر حال بیشتر به عالم شعر وابسته است.

پایان رومانتیسم همزمان بود با زوال نیروهای شاعرانه. تنوفیل گوته در سال 1867 گفت: "ذوق زمان از شعر روگردان شده است." مشخص ترین شاعران عصر، به دنبال زمینه های غیرشخصی، روایتی، تحلیلی، و یا فلسفی رفتند. اثر رابرت براونینگ R. Browning نوعی معماری روشنفکری است که که حاکمی از علاقه ای تقریباً علمی به آگاهی است. دیگران برای شعر بیش از این که جنبه فلسفی قایل شوند ماموریت مدنی یا اجتماعی قایل شدند. "الکساندر پوشکین" وقتی سخن از "هنر برای مردم" به میان می آید با جمله معروف "نکراسف" پاسخ می دهد: "تو می توانی شاعر نباشی- اما باید شهروند باشی." برای عده دیگری از هنرمندان این دوران، از قبیل گوته و طرفداران هنر برای هنر شاعری یک اشتغال صنعتگرانه است و شعر یک اثر جواهرسازی. با وجود این در تمام این جریانها هدف، دادن جهت عینی به شعر است. اما با جدا کردن شعر از هیجانها و سرابهای درون باید گفت که آن را از خودش جدا می کنیم چند نفر از شاعران دوران رئالیست هر قدر که بزرگ باشند چهره تعلیماتی، روایتی، یا اخلاقی شعر شان ما را از آنها جدا می کند و می توان به این نتیجه رسید که در مرحله میان رومانتیسم و سمبولیسم، شعر مدتی در خواب بوده است.

عصر رئالیست یک عصر انتقادی است. در برابر برتری حساسیت ذهنی و نیروی تخیل، با سلاح آگاهی روشن بینانه به مقابله بر می خیزد. نیچه عصر خودش را عصر "اراده نامحدود" رسیدن به آگاهی می نامد. تن فیلسوف فرانسوی علیه "رویا و تجرید" قیام می کند و رنان نویسنده

را نظیر فیلسوف دانشمند می داند و می گوید: " وقتی که نویسنده بتواند آنچه را که قطعی است قطعی بشمارد، آنچه را که محتمل است محتمل بداند و آنچه را که ممکن است ممکن بخواند، باید وجدانش راحت باشد." و باید گفت که زمینه اصلی اندیشه این دوران را این فیلسوفان و نویسندگان با آثاری در انتقاد، تاریخ و مسایل دیگر فراهم ساختند: "اصل انواع" داروین، "دروس فلسفه اثباتی" اگوست کنت، "نخستین اصول" اسپنسر، "پرت رویال" سنت بوو، در شمار این آثار بود.

با وجود این در نظام آفرینش ادبی، تقدم رمان تردید ناپذیر است. دوران رومانتيك، چند رمان نویس به خود دیده بود، اما سالهای 1850 تا 1890 در ادبیات غرب، عصر رمان است. چه از نظر کیفی و چه از نظر کمی رمان در درجه اول اهمیت قرار دارد.

رنالیسم و برون گرایی

رنالیسم در درجه اول به صورت کشف و بیان واقعیتی تعریف می شود که رومانتيسم یا توجهی به آن نداشت و یا آن را مسخ می کرد. در این دوران سلطه علم و فلسفه اثباتی (Positivisme) رمان نمی تواند وجود خود را توجیه کند مگر با کنار گذاشتن وهم و خیال و توسل به مشاهده. فلوبر می گوید: "رمان باید همان روش علم را برای خود برگزیند." و تن می گوید: "امروز از رمان تا انتقاد و از انتقاد تا رمان فاصله زیادی نیست. هر دو تحقیق و مطالعه ای در باره انسان هستند." همه آن چیزهایی که در باره رومانتيسم، چون غیرواقعی را جایگزین واقعیت می کرد: (از قبیل ماورالطبیعه، فانتزی، رویا، افسانه، جهان فرشتگان، جادو و اشباح) حق ورود به قلمرو رنالیسم ندارند.

البته توجه به سرزمینهای دیگر و به زمانهای دیگر (سفر در مکان و سفر در زمان) که از مشخصات رومانتيسم بود، هیچ کدام از ادبیات رئالیستی حذف نشده اند. اما جای خیالبافی در باره سرزمینهای دوردست را سفر واقعی و مشاهده آن سرزمینها گرفته است. فلوبر پیش از نوشتن "سالامبو" به "تونس" سفر می کند. و طبعاً چون سفر در داخل هر کشور آسان تر از سفر به کشور های دوردست است رمانهای نویسندگان رئالیست بیشتر شرح و تحلیل شهرها و محله های سرزمین خودشان را در بردارد. (به عنوان مثال، نورماندی در آثار فلوبر و مویاسان، "بری" در آثار ژرژساند، استکهلم در آثار استریندبرگ، "سیسیل" در آثار ورگا و رومانی، در آثار امینسکو جای مهمی را اشغال کرده اند).

و تاریخ نیز الهام بخش آثار رئالیستی متعددی است. از سالامیوی فلوبر گرفته تا رمانهای "هنریک سینکویچ" که پولند بین سالهای 1648 و 1672 را بازسازی می کند. اما رمان نویس رئالیست تاریخ را هم زمینه ای برای آگاهی های دقیق تلقی می کند نه سرچشمه ای برای خیالبافی، از این رو گذشته ای که در آثار رئالیستی مطرح می شود بیشتر گذشته نزدیک جامعه ای است که خود نویسنده متعلق به آن است. شانفلوری در سال 1872 رنالیسم را چنین تعریف می کند: "انسان امروز، در تمدن جدید." و در سال 1887 مویاسان صورت دیگری از این تعریف را می آورد: "کشف و ارائه آنچه انسان معاصر واقعا هست." خلاصه این که نبوغ نویسنده رئالیست در خیالبافی و آفریدن نیست، بلکه در مشاهده و دیدن است.

نمی توان رومانتيسم و رنالیسم را به عنوان دو مکتب "غیرواقعی" و "واقعی" در برابر هم قرار داد. رومانتيسم جهان محسوس را کشف کرده است

و در واقع، سرآغازی برای رئالیسم است. اما روماننسیسم وقتی که واقعیت را در بر می گیرد، با شتاب و با ذهنیت به آن می پردازد. رئالیسم همان سان جایگزین روماننسیسم می شود که تجربه و تحلیل جای ترکیب را می گیرد و کشف و جستجوی دقیق الهام یک پارچه می شود. رئالیسم طرفدار تشریح جزئیات است. وقتی بالزاک می نویسد: "تنها تشریح جزئیات می تواند به آثاری که با بی دقتی "رمان" خوانده شده اند ارزش لازم را بدهد." و وقتی استاندال از "حادثه کوچک واقعی" حرف می زند، در واقع هر دو از رئالیسم خبر می دهند. "واترلو"ی هوگو در "بینوایان" روماننسیک است و واترلوی استاندال در "صومعه پارم" رئالیستی است.

این طرفداری از آگاهی عینی و دقیق که بر رئالیسم غربی حکمفرما است زاینده شرایط فکری و اجتماعی خاصی است. عصر، عصر علم و فن است. همه متفکران بزرگ زمان می کوشند به روش آگاهی و روش عمل دقیقی دست یابند: شناختن دنیا برای تغییر دادن آن. در باره این شناخت و نتیجه این آگاهیها هم به هیچ وجه خیالبافی و پناه بردن به عالم رویا جایز نیست. علوم، روشهای دقیق خود را دارند. و قوانینی که در زمینه واقعیت به دست آمده است. از قبیل مفید بودن، تحول، انتخاب طبیعی و مبارزه طبقاتی- در عین حال که به ما امکان عمل در باره دنیا می دهند، ما را از این که در خارج از حدود آنها اقدام کنیم منع می کنند و به یک پذیرش عمقی مجبور مان می سازند.

این نیز درست نیست که بگوییم که عصر رئالیست بعد از دوران روماننسیک، بدبینی سرخورده ای است که به دنبال یک دوره امید و ایمان آمده است.

تیبوده Thibaudet منتقد و فیلسوف فرانسوی رمان رئالیستی را فرونشستن یک هیجان می خواند. رئالیسم را نتیجه نوعی سرخوردگی می شمارد که به دنبال سال 1848 و زایل شدن رویا های بزرگ حاصل شده است. البته شکی در این نیست که نوعی بدبینی رئالیستی وجود دارد. "رمان" می گوید که حقیقت اندوهبار است و "نیچه" حقیقت را مرگبار می خواند. روماننسیسم فرانسه با "نبوغ مسیحیت" اثر شاتوبریان آغاز می شود که بیانگر ایمان است اما پاسخ رئالیسم به این دوران، اثر انتقادی "تاریخ منابع مسیحیت" اثر رمان است که بر شک و تردید مبتنی است. در برابر خوشبینی سیاسی ویکتور هوگو و لامارتین، نیهیلیسم اجتماعی فلوربر و دیگران به میان می آید. اما عکس قضیه هم می تواند صادق باشد. آیا روماننسیسم در موارد متعددی حاکی از نومیدی و سرخوردگی نیست؟ از نظر داستایوسکی، انسان روماننسیک کسی است که بر باطل بودن ارزشهای قرن هیجدهم پی برده است، ارزشهایی که در آن قرن، بر ضد ارزشهای سنتی کلاسیک علم شده بود. به نظر داستایوسکی رسالت قرن او این است که با ایمان (مذهبی و اجتماعی) نوساخته ای با اندوه فردی که بایرون و لرمانتوف بیانگر آنند، مقابله کند.

ادبیات رئالیستی طبعاً موضوع خود را جامعه معاصر و ساخت و مسایل آن قرار می دهد: یعنی چنین جامعه ای وجود دارد و اثر ادبی را مجبور می سازد که به بیان و تحلیل آن بپردازد. ادبیات روماننسیک ادبیات اشرافی و فردی بود، خوانندگان ثابت و مشخصی نداشت. اما در اواسط قرن نوزدهم جامعه هم رنگی متشکل شد. بورژوازی به طور قاطع جای اشرافیت را گرفت و اداره نهضت صنعتی را به دست گرفت و هم این طبقه بود که کتاب می خرید و می خواند و موفقیت نمایشنامه

ها را در تئورها تضمین می کرد. دنیای معاصر زمینه آثار ادبی بود، اما طبعاً این آثار به لو دادن نقاط ضعف همین جامعه می پرداخت و ارزشهای جا افتاده آن را به باد انتقاد می گرفت. برجسته ترین آثار ادبی حاکی از مخالفت بودند. کینه نسبت به بورژوازی برای فلوبر و برادران Goncourt گنگور دلیل زندگی است. اییسن، استریندبرگ، تورگنیف و تولستوی در آثار شان بورژوازی عصر خود را متهم می کنند. یا بهتر بگوییم خود بورژوازی است که نقاط ضعف خود را برملا می سازد. کتاب "سرمایه" و یا "سرگذشت‌های یک شکارچی" را کارگران و زحمتکشان نوشته اند. ادبیات اجتماعی، اصلاح طلب یا انقلابی، حاصل کار نویسندگان بورژوا است. همین "رمان عامیانه" که در اواخر قرن رومانیتیک ظهور کرده است: از قبیل پاورقی های "اوزن سو"، "هوگو"، "دکنز"، "بالزاک"، از مردم و برای مردم حرف می زنند. و نیز برای بورژوازی عصر شان از مردم کوچه و بازار از اعماق اجتماع لندن و پاریس حرف می زنند و در واقع با کشف و شناساندن تیره روزی های موجود، بورژوازی را در برابر مسئولیت خود قرار می دهند.

فلوبر و رئالیسم

بزرگ ترین نویسنده رئالیست در این دوره گوستاو فلوبر است و شاهکار او، مادام بوواری Madame Bovary کتاب مقدس رئالیسم شناخته می شود. موضوع این کتاب داستانی است که واقعاً در فرانسه اتفاق افتاده و قهرمانان آن آدمهای طبیعی و عادی هستند که هیچ گونه تخیلی در آفریدن آنها دخالت نداشته است. از شروع نخستین صفحات کتاب قدرت نویسنده در مشاهده و ثبت حقایق زندگی به چشم می خورد. در "مادام بوواری" هیچ چیز خیالی و غیرعادی دیده نمی شود.

فلوبر قهرمانان خود را مانند مثالهای واقعی شان در اجتماع، زندگی بخشیده و سپس آنها را تا دم مرگ همراهی کرده است. اما او مانند بالزاک عقاید خود را هرگز به صورت اصول قاطع و قاعده و قانون بیان نکرده است. با وجود این باید گفت که هیچ نویسنده ای در باره شرایط آفرینندگی رمان به اندازه او اندیشه نکرده و مغز خود را نکاویده است. مکاتبات او که بسیار فراوان و متعدد است آکنده است از ملاحظاتی، چه در باره شرایط کار آفریده خود او و تنظیم و بازنویسی آثارش، و چه درباره شرایط کلی هنررمان نویسی.

فلوبر به عنوان عکس العمل در برابر تمایلاتی که بعد از 1850 در ادبیات پیدا شده بود، این نکته را که رمان باید شامل هدف اخلاقی روشن باشد و یا از یک تز سیاسی یا اجتماعی و یا مذهبی مایه بگیرد انکار می کند.

رمان نویسی که رمان را در خدمت یک "تز" قرار می دهد، نه تنها به رسالت هنرمند خیانت می کند، بلکه هنر را تنزل می دهد و مبتذل می سازد و دانسته یا ندانسته آن را به جای این که خود "هدف" باشد به صورت "وسیله" درمی آورد: وسیله پر سود برای هدفی که اغلب نفعی در آن دارد:

وکیل مآبی در همه جا ریشه کرده است، حرص نطق کردن، داد سخن دادن و دفاع کردن؛ الهه هنر سکویی برای بالا رفتن هزاران حرص و آز می شود... (۱)

آیا منظور فلوبر این است که رمان باید هرگونه ایدال اخلاقی را نادیده بگیرد؟ نه، به هیچ وجه، زیرا اگر نویسنده به زیبایی هنری دست بیابد، از همین طریق به زیبایی اخلاقی نیز خواهد رسید و به این ترتیب مفید و موثر خواهد بود:

(۱) از نامه فلوبر به لونی کوله L. Colet به تاریخ 18 سپتامبر

پس هنر مانند طبیعت بر اثر علو و عظمت بالقوه اش، اخلاقی و مفید خواهد بود. کمال مطلوب چون خورشیدی است که همه آلودگیهای زمین را جذب می کند و می خشکاند!

گذشته از اینها، زیبایی اندیشه، از زیبایی قالب جدایی ناپذیر است. این نکته را برای نخستین بار بوفون Buffon با کمال وضوح بیان کرد و گفت: "سبک عبارت است از نظم و حرکتی که انسان به اندیشه های خود می دهد." آنچه مردم بنا به عادت به دو قسمت "قالب" و "محتوی" تقسیم می کنند در واقع چیز واحدی بیش نیست، و "قالب" و "محتوی" دودیدگاه مختلف و کیفیات یک جوهر واحد هستند:

بدینسان از نظر فلوبر، رمان نویس در درجه اول، هنرمندی است که هدفش ایجاد یک اثر هنری کامل است. اما این کمال به دست نمی آید مگر این که نویسنده همان طور که در باره مسایل مختلف، افکار پراکنده ای را که دارد از مغزش دور می کند، عکس عملهای احساساتی و هیجانات شخصی خود را هم از خود دور کند. رمان نویس باید اثر "غیرشخصی" به وجود بیاورد. از این نظر هیچ کسی به اندازه یک رمان نویس یا شاعر غنایی فرق ندارد.

هنر در نظر فلوبر بسیار نزدیک به علم است و تاثیر ناپذیری دانشمند در برابر طبیعتی که مطالعه می کند، به نظر او سرمشقی است برای رفتار رمان نویس، در برابر بشریتی که تصویر می کند. رمان نویس برای این که تصویرش درست و واقعی باشد، باید عادل باشد و نسبت به شخصیت هایش بیطرفی قاضی را داشته باشد نسبت به طرفهای دعوا:

آیا وقت آن نیست که عدالت را وارد هنر کنیم؟ در آن صورت است که بیطرفی تصویر، عظمت قانون و دقت علم را پیدا خواهد کرد. (۱)

همان سان که قاضی باید خارج از منافی باشد که می بایست قطع کند، رمان نویس هم باید از آن زندگی که تصویر می کند منتزع باشد. چون زندگی موضوع کار رمان نویس است، پس رمان نویس باید از درگیر شدن در میان چرخ و دنده زندگی اجتماعی خودداری کند، با کنار ماندن و یا جدایی نسبی است که می تواند واقعیت خارجی را با دقت و صحت هر چه بیشتر تصویر کند. در 15 دسامبر 1850 چنین نوشت:

انسان وقتی که با زندگی درآمیخته است آن را آن طور که باید نمی بیند.

کمال مطلوبی که هنرمند دارد برای او به منزله قانون است و این کمال مطلوب به او اجازه می دهد که به شخصیتهای خود مشخصات کلی یک "تیپ" را بدهد، در واقع جالب بودن رمان بسته به این نیست که در آن مشخصات استثنایی و حتی بی نظیر یک فرد تشریح شود، بلکه هر یک از اشخاص رمان باید انسانی باشد با کلیت انسانی اش و تصویر گروهی از افراد بشری باشد با ویژگی هایی که کم و بیش همگانی است:

یکی از موانع اساسی این صداقت، "الهام" است. فلوبر به این حالت ناپایدار و به این نیروی اسرار آمیزی که ناگهان گریبانگیر نویسنده می شود و موقتا اختیار از کف می دهد، نیش و کنایه ای نیست که نزده باشد:

"باید از هر چیزی که شبیه الهام است حذر کرد، زیرا نوعی طرفداری و هیجان ساختگی است که انسان عمداً در برابر خود ایجاد می کند و به خودی خود پیدا نمی شود. ضمناً انسان با "الهام" زندگی نمی کند..."

به عقیده فلوبر، الهام که در همه هنرها زیان

۱. از نامه ای به "ژرژساند" ۱۰ اگست ۱۸۶۸.

بخش است، در هنر رمان نویسی این زیان‌ش دو برابر می‌شود. زیرا گذشته از این که نمی‌گذارد نویسنده آگاهانه، از همه امکانات هنرش استفاده کند، او را از آن کوشش صبورانه و جانکاهی که مواد لازم را برای اثرش فراهم می‌کند، یعنی از "مشاهده" باز می‌دارد. زیرا رمان، به آن صورتی که فلور در نظر دارد، تنها یک کار هنری نیست، بلکه در عین حال یک کار رئالیستی است. جستجوی دقیق و صبورانه امر واقع، جزئیات روزمره و تپیک و حرکات و رفتار رازگویانه با درخششهای ناگهانی مخیله و سرمستی زودگذر آن همان قدر ناسازگار است که کار سنگین و دقیق هنرمند موسیقی دان در مراعات مکث‌ها و اصوات.

مویاسان در مقدمه "پیرو ژان" (1888) اندرز هایی را که فلور به او داده است، از زبان او چنین می‌نویسد:

"آنچه را که انسان می‌خواهد بیان کند، باید مدت دراز و با دقت فراوان نگاه کند تا بتواند جنبه ای از آن را پیدا کند که پیش از آن به وسیله هیچ کسی گفته نشده است. در هر چیزی جنبه بیان نشده ای وجود دارد زیرا ما عادت کرده ایم از چشمان مان فقط با خاطره آنچه پیش از ما در باره شیء مورد نظر مان اندیشیده شده است استفاده کنیم. کوچک ترین چیزها هم جنبه ناشناخته ای دارند، آن را بیان کنیم... به این ترتیب است که کار انسان بدیع و اصیل می‌شود."

پس رمان نویس باید واقعیت را به طور مداوم و پیگیرانه مشاهده کند تا خصوصیات تازه ای از آن را به دست بیاورد: خصوصیات را که چشم های بی استعداد تر و بی دقت تر نمی‌توانند ببینند. رفته رفته عادت می‌کند به این که به "آدمهای دور و بر خود به صورت کتاب ببیند" و با نوعی

تلاش ذهنی، که اغلب دردناک است، "خود را به درون اشخاص رمان منتقل کند نه این که آنها را به سوی خود بکشد." با توجه به فرمول بالا انسان پی می‌برد که چگونه دو عامل مهم سبک فلور، یعنی تاثیرناپذیری و مشاهده، به صورت ظرفی با هم مربوطند.

اما زبانی که الهام به سومین عامل سبک فلور، یعنی "توجه به قالب" می‌زند، کم تر از دو مورد دیگر نیست. در واقع، هنرنثرنویس بسیار دشوار تر از هنر شاعر است. زیرا شاعر متکی به "قواعد ثابت" و "مقادیری رهنمایی های عملی است که علم و فن حرفه او را تشکیل می‌دهد."

البته سبک فلور دستورالعملی برای همه آثار رئالیستی شمرده نمی‌شود زیرا شکل افراطی سبک فلور به رمانی منجر می‌شود که عبارت از فرم خالص است و محتوی مادی آن که از راه مشاهده به دست آمده است یا کاملاً رنگ می‌بازد و یا بهانه ای و فرصتی می‌شود برای "سبک" به مفهوم وسیع کلمه، یعنی هماهنگی کلمات و ساختمان جمله ها و عبارات: یعنی همان "کتاب بر روی هیچ" که فلور به هنگام مشاهده بازی نور بر روی یکی از دیوارهای "آکروپل" به آن فکر می‌کرد: رمانی کاملاً انتزاعی که همه زیبایی آن عبارت از رابطه رنگها و خطوط خواهد بود و همه وجودش را ساختمان جمله ها و نورپردازی تشکیل خواهد داد. اما در وراء این رویا که شاید تحقق ناپذیر باشد، فلور کوشیده است کمال مطلوب تازه ای را پیشنهاد کند و آن اتحاد و تمایلی است که تا زمان او با هم متضاد شمرده می‌شد: دقت پر بارانه واقع گرایی و ذوق هنری خالص.

این بحث ادامه دارد

نارسی سیرم یا خودشیفتگی

موسولینی، استالین، گاندی و غیره که صورت گرفته و شیدایی و تمایلات ناسیونالیستی قومی ملت‌هایی چون آلمان، ایتالیا، روسیه شوروی و مانند اینها، به عمل آمده و در این بررسی‌ها این پرسش پیش آمده که آیا در تفسیر این تضاد فکری و عملی که نوعی دل‌سپردگی به آزادی و ترس و گریز از آن را نشان می‌دهد، آیا شرایط اقتصادی-اجتماعی و سیاسی موثر بوده است یا عواملی بنام روانشناسی ملی و منش قومی نیز در تشکیل و یا پایداری نوع حکومتها دارد؟" (2)

"تولستوی" نویسنده بزرگ روس و بسیار دیگر ادعا می‌کنند که ویژگیها و شخصیت رهبر، نقش مهم ایفا نمی‌کند، بلکه هر انقلاب و جنبش اجتماعی رهبر خود را بر می‌گزیند. اگر "ناپلیون" نمی‌بود، انقلاب فرانسه ناپلیون دیگری پیدا می‌کرد. ولی افلاطون و برخی دیگر از روان‌شناسان می‌گویند: انسان، نوع حکومت را ایجاد می‌کند، انسان، قانون می‌نویسد، انسان، قوانین را عوض می‌کند؛ و انسان، روابط اجتماعی خویش را تعیین می‌کند. لذا حکومت و رهبری که می‌گزیند، دینامیسمی بدون گسست با روان قومی آن ملت دارد." (3)

از ادامه این تمهیدکه بگذریم، شخص خودشیفته دارای ویژگی و اختلالات روانی و صفات منفی زیرین است: - بُت‌سازی و بُت‌پردازی. در دنیای درونی شخص خودشیفته، بت‌سازی و تقدس‌انگاری نقش مهمی دارد. با همین دلیل جنبه‌های غیر انسانی، خرافی و متافیزیکی و ادراکات غیر زمینی در زندگی چنین افراد سهم مهمی دارند.

برای گشودن باب این بحث، نخست این پرسش پیش می‌آید که خودشیفتگی (اختلال شخصیتی) که نقش بزرگی در سیاست جهانی و شکل حکومت‌ها دارد، چیست و عوامل مهیا سازی آن چگونه است؟ این واژه در فرهنگها "عشق به خود" و "خودپرستی" معنا شده و برخی‌ها آن را "خودشیفتگی" هم معنی کرده‌اند که در روان‌شناختی از اسطوره‌های یونانی به عاریت گرفته شده است. این که چرا روان‌شناختی این لغت را از اسطوره‌های یونانی به عاریه گرفته شده است، داستان جالب و دراز دامنی دارد.

"با آن که میان دیدگاه‌های روانشناسان پیشین با روان‌شناختی (فروید) متفاوت است، اما یک محور مشترک میان آنها وجود دارد و آن اینکه "خودشیفتگی" عبارت از توقف کودک در دوره ای از مراحل تولد و رشد روانی، عاطفی و یا رشد معیوب عاطفی - روانی که عوارض مشخص دارد. این عوارض بخصوص در روابط نزدیک و صمیمانه‌ی انسان با انسان‌های دیگر، خودش را نشان می‌دهد. اگرچه این خودشیفتگی لازم و رمز بقای هر انسان است، ولی اختلاف شخصیتی خود شیفته، جنبه بیماری دارد و مصیبت‌زا هم است. به این معنا که تولد روانی کودک با تولد جسمی او همزمان نیست و این تولد و جدایی عاطفی- روانی کودک از والدین و پیدایش یک شعبه‌ی مستقل روانی - عاطفی در عبور از مراحل مختلف صورت می‌گیرد." (1)

پژوهش‌های روان‌شناسان در مورد تحلیل روانی برخی رهبران جهان مانند هتلر،

خواری و ناتوانی می پندارد. لذا می کوشد همیشه خود را جوان جلوه دهد و با پیری مبارزه نماید. بقول مولانا، چنین افرادی، گنج واقعی را در چیز های واهی می بینند:

آنچ تو گنج اش توهم می کنی
زان توهم، گنج را گم می کنی

حاکم بودن روابط و مناسبات سنتی قبیله‌ی و اقتصاد عقبمانده در کشور ما و از جمله تمایلات قومی و جوشش های هستریک تاریخی چنین پیوند ها از بروز شخصیت‌های خودشیفته و بیمار روانی فراوانی حکایت دارد. ما عبدالرحمان خان و نادر خان و محمد گل مهندی را با هستریک قومی در تاریخ معاصر مان تجربه کردیم. متأسفانه در تاریخ بیش از یک قرن گذشته گرفتار افت های دگماتیسم قومی و ایدیولوژی های دینی و غیر دینی بوده ایم. حفیظ الله امینی، پیش چشم ما گذشت و گلبدین خانی، اشرف غنی خانی و حامد کرزی خانی هنوز زنده اند که دیگر برای مردم و تاریخ ما چه افت هایی می آفرینند!

برپایی حکومت های تک قومی و قبیله سالاری در جریان سده ها در کشور ما همراه با ترور و وحشت و دهشت و ترس که در روان قومی ما بجا گذاشته شده، دوگانگی ظاهر و باطن و افتراق (بود) و (نبود) را سبب شده اند. عطش دین داران معاصر (ربانی، مجددی، مزاری، سیاف، محقق و..) هم در کسب قدرت حکومتی زیر نام (جهاد) و بهره کشی بیرحمانه از احساسات دینی توده ها نیز یکی از مصیبت های فاجعه بار جامعه دینی و ایدیولوژیک زده ما بوده است.

3-2-1 نارسسیزم یا خودشیفتگی

- دکتر نهضت صالحیان - مجله ره آورد شماره 56

لذا گروهی از خودشیفتگان این ویژگی ها را به خود نسبت می دهند و به بتی که در سایه اش و از طریق همانندی با او احساس اعتبار و بزرگی می نماید، این ویژگی را در بت خود، می بینند. - انسان خودشیفته همیشه از خود سخن می گوید. خود یگانه، استثنایی، موفق می داند، بسیار حق به جانب است، هرگاه نیاز هایش ارضا نشود، به پرخاش جویی و یا کناره گیری و تملق متوسل می گردد.

- انسان خودشیفته، قادر نیست نیکی و بدی را تواما در وجود خود و در وجود کسانی که به آنها بستگی دارد، ببیند. بر شکست ها و عیب های خود، پوشش می گذارد و پلیدی ها و زشتی ها را به روی دیگران، بخصوص افراد ناتوان تری منعکس می کند که خشم او را نمی تواند متقابلا پاسخ بدهد.

- انسان خودشیفته شدیداً به تعریف و تمجید و تایید دیگران معتاد است. و اگر همواره عده ای تماشاگر ستایش کننده ای در کنار خود نداشته باشد، احساس کمبودی و نا امنی روحی به او، دست می دهد. اینگونه افراد از طریق چسپاندن خودش به افرادی که دارای قدرت و شهرت هستند، از خودش تصویری والا، توانا، و مردم پسند در نزد دیگران بیافریند.

او چو ببند خلق را سرمست خویش
از تکبر می رود از دست خویش

- انسان خودشیفته، تاب و تحمل هیچگونه انتقاد و رویا رویی با حقایق منفی در مورد خود را ندارد. در کلیه موارد همیشه طرف مقابل را مقصر می داند و قادر به دیدن عیب خود نیست.

- انسان خود شیفته از پیری، بیماری و مرگ، می ترسد. زیرا که این عوامل را سبب خفت و

کورنی زندان

پوره او کره یم خوپه پنجره کې بند می زړه خولې ته راوستی او له پنجرې د راوتلو فریاد او چیغې می هیڅوک نه اوري.

مورمی چې په امر او پریکړه یې د کور بندي یم چې هر وخت راسره مخامخ او سترگو په سترگو شي دزړه لپا سه په خپلې غولونکې خندا او موسکا تل له ما خپله اندیینه پتوي اورابنایي چې پریکړه یې زما او د ټولې کورنی دژغورنې او پالنې تر ټولو پریکړه ده.

زه له مورسره ددې په دې پریکړې او کورنی زندان هره ورځ په جنگ یم. له خولې می بلا گډې وډې راوځي. خو مور می زما په هره خبره غوږونه کا نه اچوي لکه هیڅ یې چې نه وی اوریدلي. ترې پوښتم:

- مورې چې له هدیرې او جنازې منع یم نو زما جنازې ته به څوک راځي؟

مور می سوړ او سیلی وکارې او له مخامخ ځوابه تیره شي:

- خدای دې هغه ساعت نه راولي. له تا دې زه رومی شم.

پرینگ په ژرا شي :

- صدقه دې شم وډې نه لیدل چې په څومره هدیرو او جنازو کې بمونه والوتل !!

او یوه پوښتنه می لا بشپړه کړې نه وي چې نورې پوښتې قطار ودروم:

مور یوه وړه کورنی وو. مور زه او زما درې خویندې. پلار می په کوچنیوالي کې ټول پریښودو. مور یتیمان او مورمی په ځوانه ځوانی کې چې لا پینځویشو کلونو ته هم نه وه رسیدلي کونډه شوه. هومره چې مو کورنی وړه ده، دومره مو دارايي او شتمني هم کمه ده: یو درې کوتیزه وړ کور لرو. پرون مو دوکان هم وپلور. ځکه زه دا پیره موده له دوکاندارۍ منع شوی یم او پردیو مزدورانو له گټې تاوان راراوه.

اوس زه نه یوازې له دوکاندارۍ راگرځول شوی یم په ما لکه یو لوی گنهکار ددیرو نورو شیانو بندیز هم لگیدلی دی. اوس زه داسې یو ناروغ ته ورته یم چې بوره، مالگه، غوړ او گنې خوندورې او گټورې میوي او خوراگونه پرې بند وی:

نه می بنار ته څوک سودا پسې استوي. نه دچا په جنازه او خیرات کې برخه اخلم او نه هم په ختم کې راباندې څوک سپاره لولي. په ودونو کې گډون او دسندرو اوریدل خو راته له یوه سره ارام دی. ان په جومات کې له لمانځه هم منع شوی یم.

عجیبه بندي او عجیبه زندان! نه یوازې له خلکو سره له کوره دباندې نشم لیدلی، پرنوروهم بندیزدی چې ما پخپله دیره او حجره کې ووینی. اوس زه نه دچا خورم او نه نورو ته پخپل کور کې په خلاص مټ او ورین تندي دسترخوان غوروم.

زه اوس هغه مرغی یم چې چا د مرغیو له لوی سیله راگرځولی او په پنجره کې بنده وی. که څه هم دیوې نازولې مرغی په څیر له هرو خورو

- چي بنوونځي ته مې نه پريردئ نو يو کورس ته خو اجازه راکړئ. که داسې له زده کړو هم راوگرځم دا ياد شيان به هم رانه ټول هير شي.

او مور بيرته ځواب راکړي:

- ته نه اورې چې څومره بنوونځي وسوزيدل او له څومره بنوونکو او زده کونکو سرونه پرې شول؟

له بنوونځي وروسته مې د سپورت شوق په زړه راووري:

- چې له سپورته دې راگرځولی يم نو دلويو سپورتي مسابقو د نندارې شوق خو مې مه وژنئ؟

په گيډه لاس کيردم:

- نه گورې چې په ځوانه ځوانۍ کې گيډه رانه ځانگي؟ ځکه نه گرځم او له مندو منع يم!

له دې وروسته د کوچي سر کې ودان جومات ته لاس ونيسم. او ورسره سمدلاسه په تاخچه کې پروت قران راواخلم:

- چې په جومات کې دې له لمانه راگرځولی يم خدای ته به په هغې دنيا کې کوم ځواب ورکوم؟

او مور مې لکه ټولې ځان وژونکې او بمې چاودونکې پيښې بې چې په مغزو کې ثبت او راجستر وي يوه يوه راواوړوي او بيا په لنډو راته ووايي:

- دلته که کور زندان دی، دباندې هم بده ورځ ده. هر چيرې اور بل او سور دوزخ دی.

بيا په ورو لاس زما لورته ونيسي ومې ننگوي او زما ځواب ته گوته په غاښ منتظره پاتې شي:

- اوس نو ته ووايه چې زندان ښه دی: که سور اور او دوزخ؟

زه به غلی او بې ځوابه شوم ځکه مور مې رښتيا ويل: نه بنوونځي خوندي دي، نه جوماتونه، نه سپورتي ميدانونه، نه روغتونونه او نه هم هديرې ... هر ځای سور تنور دی، ځانمرگي د هچاپروا نه کوي: نه د رنځوراو نه د روغ، نه د زده کونکي اونه د بنوونکي، نه د ملا نه د عامي او نه د مړي او نه د ژوندي ... چې په هرځای بې وس بر شي. خپل کار کوي او ويره خپروي. ډار ټوله دنيا نيولي. خو زما زړه چې اوږده کورني زندان وهلې او دآزادۍ هوس مې په زړه اور بل کړی دی په هيڅ شی نه صبريزي بې واکه مې له خولې چيغې پورته شي:

- اخر ترکومه نو دا خو داسې جگړه ده چې نه

بې سر معلوم دی او نه پای !!

مورمې خواشيني راوگوري لکه زما خبره چې تصديقوي. سوراوسيلي بې له خولې راووخې، سر وخوزوي. خپلې پستي غيرته مې رانيژدې کړي خوبيرته ډاډ راکړي:

- خدای مهربانه دی. دنيا په اميد خوره شوې.

زه بيا له غوسې سور راواوړم. چيغې کړم:

- نو ترهغې مې نه پريردئ چې دا لعنتي جگړه

نه وي ختمه شوي؟

مورمې بې واکه په سر لاس کيردي، زما دووخويندو ته چې ما ته مخامخ لکه عسکر لاس په نامه ولاړې دي لاس ونيسي او بيا له خپلې پريکړې ننگه وکړي او پخپل دريځ هما غسي کلکه ودريري:

- چې څو مې دوي نه وی په کور کړي تر هغې دې ان دباندې کوڅې ته هم نه پريردم.

د مور ټينگار مې يخي اوبه په زړه راوړوي. خویندو ته رانه وروگورم هغوي هم مړې

او خویندې مې که څه هم زه له دوی ټولو کشری یم هره یوه تل راته وایي:

- ته اوس لکه زموږ پلار زموږ امسا او د سر سیوری یې.

خو دوی یوه هم نه پوهیږي چې زه له دې څومره رنځ وړم، شرمیرم او زوریرم چې د دوی لاس ته ناست یم.

نن مې د آزادۍ ورځ وه. نن باید له کوره وتلی وای. ځکه بېگا مې مور په حق وررسیده او نن ېې هدیرې ته وره. زموږ دمورد مری کت ته زمورد نږدې خپلوانو بنځو تر څنگ د چم گاونډ نورې بنځې هم مور کره راغلي دي چې زموږ د مور ویر راسره بدرگه کړي. خو زموږ د پیرو نږدې خپلوانو په څیر یو گاونډی نارینه هم زموږ کورته رانغی چې زموږ په ویر کې برخه واخلي. له مور سره زموږ غم وویشي او بیا مو د مور جنازه تر هدیرې راسره بدرگه کړي. دوی یو هم گرم نه وو ځکه مور ته ېې څو ځلي تر غور راتیره کړې وه چې که زه د چا په غم او بنادۍ کې برخه نه اخلم. نو زموږ غم او بنادۍ به هم له خلکو تشه وي او هیڅوک به نه په بنادۍ کې راسره خاندي او نه به راسره ویر په ژرا بدرگه کوي.

خویندې او زه پوهیدو او په دې خبره مو سر پوره خلاص وو چې خپل غم به پخپله گالو او پالو. او له هیچا به هیڅ ډول مرسته نه غواړو. ځکه خو مو خویندو چې څنگه مور ساه ورکړه. په مزدورانو مورته قبر وکیند. او اوس بله ډله نور مزدوران راغلي چې مورمې تر هدیرې ورسوی او قبر ته ېې وسپاري.

دمور دمرگ دروند پیتي دوه ځا یه کړی یم. ځمکه رالاندې بنوري. له دوه ورځو راهیسي مې سترگه نه ده پټه کړې.

راوگوري. ددوي د ویدیو شرط هم د جگړې د ددریدو له شرطه کم نه دی. اوس په هرکورکې درې څلور پیغلې بې مروناسټي دي. ځکه ډیری ځوانان مسافر دي. ډیری ېې جگړ واخیستي. او هغوی چې ژوندي دی د مرگ او مسافرۍ له ویرې په ځوانۍ کې ودونوته غاړه نه ږدي. له دې کبله خو اوس په هر کور کې د پیغلو نجونو سلامت ټولي گرځي.

د مور په دې خبره مې ددریواروخویندو په ستوني کې ژرا راټوله شي. مراوي راوگوري لکه زه ېې چې یوازینی امید، ناجي او پالونکی اوسم. په خویندو مې د گرځید او کار هیڅ بندیز نشته: دوی بنونکي او دریمه نوي ډاکټره ده. په روغتون کې په کار بوخته ده.

نه پوهیرم څنگه مې عواطف مړه شي. د خویندو د احساس هیڅ پروا ونه ساتم او د هغوي په وړاندې خپل مسولیت او رسالت له یوه مخه هیر کړم. هغوی ته لاس ونیسیم:

- ولې دې دوي آزادې پریښي؟ ولې دوي له بنار او کاره نه منع کوي؟

مور مې خویندو ته مراوي وروگوري. په فکر کې لاړه شي خو ژرې ننګې ته دلیل راوړي:

- ځکه چې هغه تورسري دي. بنځي دي. هغوی هغو ځایونو ته نه ځي چې ستا زړه ورته تخنیري.

مورمې رښتیا ویل. ځکه بنځي نه زموږ نارینو په څیر د سپورتي لوبو تماشه ته ځي. نه په جومات کې لمونځونه کوي او نه هم هدیرو او ختم و خیرات کې برخه اخلي.

مورمې له هغې ورځې چې په شونډو مې تور وینستان راختلي تل راته ویلي دي:

- زه او خویندې ټول پرتا راټول او خوندي یو.

سر می داسی خوری لکه اور چی می په سینه کی بل وی. د مور جنازه له نورو مزدورانو سره یو خای راخلم. اورې ته ېې پورته کوم. په ځان نه یم خبر. روانیږم. خو څنگه چې دانگر دروازي ته ورسیرم. څوک می له شا له لمنې ونیسی. نږدې وي پینه می وینویږي او زما او نورو په اوږو بار زما دمور جنازه هم چپه شي. ژر جنازه پریږدم. مخ راوړوم. خور می لکه عسکري قوماندان چيغه کړي:

- تا ته چا ددباندي تلو اجازه درکړې ده.

خو چی ځان ځواب ته جوړوم جنازه د سترگو په رپ کې د کوره ووځي او خور می په بیره لوی اوسپنیز کولپ دروازي ته وروا چوي.

لندن - انگلستان

دشپې لس نیمې بجې

د ۲۰۱۸ میلادی کال د جولای ۲۰

حمدالله گران

عشق رمانیک معاصر

واکزال که یکی از بهترین قهوه خانه های این محل است، بخورم.

در واکزال لنینگراد مردم مانند ابرهای آسمان ماسکو جبهه جبهه باعجله اینسو و آنسو با سرعت در حرکت بودند. من از میان مردم عبور نموده داخل قهوه خانه شدم و بعد از گرفتن قهوه در نزدیک کلکین که از آنجا به سادگی می توان تمام حال را زیر نظر داشت، نشستم.

پس از انقضای چند دقیقه، ورود زن رعنايي با چشمان آبی و گیسوان قهوه یی هایلايت شده توجه مرا جلب نمود. او چنان با خرام قدم می گذاشت که با گذاردن هر قدمش سینه های بلند و جهنده ی او در لای پیراهن نفیس آن چنان منظره ی موجدار دل آرایي را به نمایش می گذاشت که توجه همه را به خود جلب نمود و مهمتر این که او به سوی من با لبخند محبت آمیزی چنان گرم گرم می نگرست که گویی از قبل شناسایی داشته باشیم.

ابرهای تیره یی توام با رعد و برق که پیام آور رگبارشدیدند، بر فراز آسمان خراش های شهر ماسکو در گشت و گذارند و با سرعت زیاد جاهای خالی آسمان را پر می کنند. عابرين جاده ها سراسیمه در صدد محل سرپوشیده یی اند تا خود را از آفت این باران تند ولی زودگذر در امان سازند. در غیر آن در يك چشم بهم زدن از سرتاپای آدم چنان آب جاری می شود که يك پیسه جاهم در بدن خشك باقی نمی ماند.

من دو کوچه بالاتر از واکزال لنینگراد (استیشن ترن لنینگراد) در يك آپارتمان زندگی می کنم که تا آنجا، با آنکه در ظرف کمتر از ده دقیقه می توانم برسم ولی تصمیم گرفتم به دو دلیل داخل واکزال لنینگراد شوم: یکی آنکه از شر رگبار احتمالی نجات یابم. دو، آنکه با استفاده از فرصت يك پیاله قهوه داغ که برای رفع خستگی روز، به آن نیاز شدید داشتیم در قهوه خانه داخل حال

گفتم بیا که يك جرأت به خرج دهم و همرايش معرفى شوم ميشه جواب مثبت بدست آرم. من تحت تاثير سخنان او قرار گرفتم و از توصيف هاى او در حيرت شدم. براى من خيلى شگفت آور و غير عادى بود و حتى در تصورم نمى گنجيد كه يك زن، آنهم زن اروپايى با اين زيبايى و كش و فش در برابر يك مرد آسيايى در چنين وضع و حالتى قرار گيرد.

در حالى كه سرم پايين بود و گويى با انگشتان دستم سخن مى گويم خجالت كشيده از حسن نظر او اظهار سپاسگذارى نمودم. گرچه شنيدن سخنان توصيف آميز از جانب كسى اگر ظاهراً باعث خجالت مى شود ولى در واقع قلب هر انسان را آكنده از شرينى مى كند و باز اظهار عشق از جانب يك زن زيباى چون او آن هم مفت و بى مُدعا يك موهبت سرنوشت است كه نصيب هر كس نمى شود.

ولى زمانى كه در مورد به تعويق افتادن سفرش فكر مى كنم و بخصوص در باره اين جمله اخير او كه گفت "ميشه جواب مثبت بدست آرم"، در ذهنم طورى القامى شود كه اين همه گپ ها كذايى و شايد به خاطر پيدا كردن جا براى سپرى نمودن شبى كه بدون پلان برسرش تحميل گرديده است، باشد. بهر حال افغانها طبيعتاً مهمان نوازند و باز به خاطر يك زن زيبا حتى از سر و مال خودهم بدون پرس و پال مى گذرند. من هم با كمال غرور و اطمينان برايش گفتم:

- نگران مياش، مه در همين نزديكى ها در يك آپارتمان تنها زندگى مى كنم و تو ميتانى كه شب با مه بروى.

او در جواب با تبختر آميخته با شوخى گفت:
- مه مشكل جا ندارم. اينجا ماسكو است و هوتل ها خيلى زيادند. ولى از گفتن حرف دلش خوددارى

اين زن رعا بعد از گرفتن قهوه بى خيال به سوى من حركت نمود. اين حالت و نگاه هاى او برايم چنان شگفت آور شد كه لذت نگاه كردنم را به حس كنجكاوى در مورد او تبديل نمود و مرا گيچ ساخت. تا كه مى خواستم حواسم را جمع و جور كنم معصومانه با زبان روسى خطاب به من گفتم:

- ميتانم اينجا بشينم؟
گفتم:

- باكمال ميل.

او اول پياله اش را بالاى ميز گذاشت و متعاقباً خودش در چوكى مقابل نشست و بعد از كمى آرامش و نوشيدن جرعه يى از قهوه، با تبسمى رو به من نموده گفت:

- اجازه است باهم معرفى شويم؟

ولى او منتظر جوابم نماند و راساً خودرا معرفى كرد:

- نام من سوتلانا است از شهر لنينگرادم.

من هم طور معمول خودرا معرفى كردم:

- نام من طارق است من افغانم.

بعد از آن كه هر دو از معرفت مان اظهار امتنان كرديم او بدون توقف دو باره رشته سخن را گرفت:

- من از ليننگراد براى دوسه روز جهت كارى آمده بودم امروز بايد مى رفتم. قرار بود ترن ساعت ۶ شام به طرف ليننگراد حركت كند. مگر نيم ساعت قبل اعلان نمودند كه بنا بر عوارض تخنيكى به شش شام فردا موكول شد.

من نگران شدم، و در همين دقايق در يك بن بست قرارداشتم، نمى دانستم چه كنم] كه ناگهان رايحه نفس آراى عطرى مشامم را نوازش داد و مرا بسوى تو كشاند. به مجرد ديدن تو هوايم دگه شد، دلم رفت و بن بستم شكست.

ديدم داخل قهوه خانه شدى، من محوديدار چهره جذاب، قد رسا و لباس مرغوب تو گرديدم. با خود

مرا سخت واسوخت نمود. ولی بهرحال هرچه که او اراده می کرد من مقلد و پیرو او بودم.

بقیه روز را با شور و شغف سرشار از عشق و محبت سپری نمودیم و بعد از صرف نان شام در یکی از رستوران‌ها براساس دعوت و پافشاری من تصمیم گرفتیم برای سپری نمودن شب به آپارتمان من برویم.

در تمام این ساعات آنچه که در کنار محبت های او برایم غیر عادی بود، این بود که او با آن که از بهتر بودن وضع اقتصادم آگاه بود چون در قهوه خانه در این مورد نیز توضیحات داده بودم، با آن هم علی الرغم اصرارهایم، نگذاشت که من حتی يك كپيك (پنس) هم خرج نمایم. تمام مصارف مان را به شمول مصرف رستوران، او هزینه نمود. چکر زده ساعت ده شب به آپارتمان من رسیدیم.

وضعیت آپارتمانم بد نبود - مبلی لکس و گران بها و نصب قالینچه های مور با دیزاین های جالب و مناظر گوناگون در دیوارها و فرش قالین افغانی با رنگ قرمز و همچنان هماهنگی رنگها برای سوتلانا غیر منتظره بود که حتی به مجرد داخل شدن، ناخودآگاه از دهنش برآمد:

- واوا! چه خانه زیبایی!

طارق! تو خیلی با سلیقه و با استعدادی!
من هم از کلانکاری شانه هایم را بالا انداختم و با تبسم غرور آمیزی بر سخن او مهر تایید گذاشتم.

شب را تا ساعت ۳ صبح بدون دلواپسی، چون فردا روز درازی در پیش داشتیم، بیدار ماندیم. همه شب را در صحبت های عاشقانه، مغزله و رقص در آغوش یکدیگر با موزیک آرام رمانتیک در پرتو نور خفیف شمعی که عاشقانه می سوخت، سپری نمودیم.

نمود و سر صحبت های معمولی را با دلگرمی خاصی با من باز نمود و هر دو در مورد بخشهای مختلف زندگی به شکل پراکنده به خاطر معرفت بیشتر با هم صحبت نمودیم.

او در خاتمه، از صحبت های من به زبان روسی خوش آمد گرانه توصیف نمود و متعاقباً عاجزانه پیشنهاد نمود:

- میشه باهم بیرون بریم و کمی قدم بزنیم.

مرا که او با سخنان شیرین و غمزه های جادویی اش فسون کرده بود، گفتم:

- با کمال خوشی.

او به اشتیاق خاصی از جایش برخاست و هر دو به قصد هوا خوری، قهوه خانه راترک نمودیم. باران همه جاده ها را شسته بود. هوا خیلی با طراوت و تمیز شده بود.

به مجردی که به خیابان پا گذاشتیم او دستش را زیر قولم تیر نمود و سرش را با غرور بالای بازویم تکیه داد و با خرام حرکت نمود. هنوز یکی دو قدم نگذاشته بودیم که قدمش را گرفت، رویش را به طرف من دور داد چشمانش رابه چشمانم دوخت و با نازگفت:

- شمیم عطر دل آویزت توام با بوی عنبرین مردانه تو دیوانه ام می کند. این را گفت و مرا با شور و شوق بغل نمود، دهنش را با دهنم نزدیک ساخت، چشمانش را فرو بست. شاید هوای بوسه ی در سرش بود که ندانستم به چه دلیل خودداری نمود و دوباره با خرام راهش را گرفت. گرچه من هم هیچگاهی با چنین عملی دست نیازیده بودم و بوسیدن و مکیدن را در خیابان و ملای عام سفلی می پنداشتم ولی اکنون دلم چنان اکنده از شور بوسیدن لبهای نغز و لطیف او بود که امتناع او

فردا ساعت یازده قبل از ظهر از خواب بیدار شدم. لحظه‌یی بعد او هم چشمش را با ناز باز نمود و با لبخند ملیحی سویم نگاه کرد و متعاقباً مرا بغل نمود و طوری با صمیمیت خاصی بوسید که گویا نوعی از اظهار امتنان عشقی بود که شب انجام داده بودیم.

بعد از حمام آب گرم و کمی دم راست کردن و نوشیدن قهوه داغ توام با قصه‌ها و یادمانی‌های با مزه شب گذشته هر دو آپارتمان را ترک نمودیم.

ابتداءً او را جهت صرف نان به یکی از رستورانها دعوت نمودم. بعد از صرف طعام چون کافی وقت تا زمان حرکت ترن مانده بود، رفتیم از بعضی مغازه‌های بزرگ شهر دیدن کردیم و متعاقباً بقیه وقت را در یکی از پارکهای بزرگ سپری نمودیم.

این همه روز در سایه عشق و محبت اوسپری شد. ترن طبق وعده ساعت شش شام آماده حرکت بود من و او برای آخرین بار در کنار ترن يك ديگر را بوسیدیم و او چنان مرا در آغوشش با محبت فشرد که در قلبم آتش عشق به او را شعله ورتز ساخت.

او سوار ترن گردید ولی تا حرکت ترن در قسمت در ورودی آن ایستاد و من آخرین نگاههای او را که مرموزانه سخن می‌گفتند و من از فهم آن عاجز بودم، بدرقه نمودم.

ترن حرکت نمود و در درز نگاه‌های او از چشم پناه شد.

او رفت و من با دل ریش غرق خیالات او و شبی که باهم بودیم، گردیدم.

شبی را که با او سپری نموده بودم همه لحظاتهش یکایک پیش چشم مجسم گردیدند.

شب خاطره انگیزی بود و جالب این که همه چیز را او سروسامان داد. ابتکار عمل همه به

دست او بود. من فکر می‌کنم لذتی بهتر از این وجود ندارد که ترا کسی به آغوش گرمش باعشق آتشی بفشارد، بوسه کند و ...

هر بوسه عاشقانه می‌تواند بشارتی باشد برای قلبت که ترا شعله ور سازد.

او به همان اندازه که در برخورد عادی مؤدب و با وقار بود به همان اندازه در بستر مست و بیبک بود ولی خیلی مهربان و صمیمی.

کلام، حرکات، نگاه‌ها و آه و ناله توام با شور و عشوه زنانه‌یی او چنان هیجان انگیز بودند که به اصطلاح آدم مرده‌یی را زنده می‌نمود.

می‌گویند در مغازله، دو فرایند جسم و روان در پیوست یکدیگر و هماهنگ پیش می‌روند ولی بعض اوقات نیروی روانی آن به مراتب بیشتر از نیروی جسمی آن است. گاهی شاید از نظر جسمی ارضاء شوید ولی نیاز ذهنی و روانی تان هنوز تامین نشده باشد. امشب من به این حقیقت مسلم پی بردم که هماهنگی و توجه به این دو فرایند چقدر از اهمیت بسزای برخوردار است.

سوتلانا حین رفتن نمبر تیلیفونش را برای حفظ ارتباط و یا به تصور من برای دوام علائق عاشقانه‌یی که بین ما ایجاد شده بود، گذاشت.

من بعد از رفتن او دو روز را بامشقت و سختی حوصله نمودم و زنگ نزدم. من برای امتناع از زنگ زدن در ضمن آن که بخاطر رفع ماندگی راه و مصروفیت کاری که در نتیجه سفر برسرش متراکم شده بود، بهانه‌یی می‌تراشیدم، می‌خواستم در مورد عشق او اعتماد به نفس خود را نیز تجربه نمایم و همچنان در پیش او غرور مردانگی خود را حفظ کنم، ولی از دلم خدا خبر بود که چقدر ناطقت بودم. واقعاً فراق او برایم طاقت فرساشده بود. دلم می‌خواست او هرچه زودتر بازگردد.

بالاخره حوصله ام سرآمد و خواستم به او زنگ بزنم. در عین زمان من در هراس بودم که در تعویق افتادن تلفون شاید او نیز از من دلگیر شده باشد. بالاخره زنگ زد. از قضا! تلفون را يك مرد جوان پاسخ گفت. بعد از ادای احترام گفتم:

- نام من طارق اس، میتانم با سوتلانا صحبت کنم. مرد با کمال ادب گفت:

- خوب، یک لحظه.

گوشی را سوتلانا گرفت لحظه یی درنگ کرد و بعد از احوال پرسى و سپاسگذاری عمیق از مهمان نوازی هایم بدون مقدمه، پوست کنده ولی مودبانه به من گفت:

- طارق! با کمال معذرت باید برت بگویم که مه دگه نمی خواهم باهم ارتباط داشته باشیم. خواهش می کنم برایم دگه نزن و مزاحم نه شو.

این سخن سوتلانا که برای من کاملاً غیر متوقع بود مرا منگ و گیج ساخت و مانند انفجاری که در درون مغزم صورت گرفته باشد شیرازه عقل و حواسم را از بین برد. دست و پایم لرزیدند و حلق و دهنم خشک شدند، نمی توانستم چیزی بگویم، زبون شدم و لال گشتم.

بعد از مکثی سوتلانا به سخنانش ادامه داد:

- عشق ما در ماسکو شروع شد و با آمدنم به لنینگراد پایان یافت.

او نفسش را تازه کرد و ادامه داد:

- طارق! مه شوهر دارم. تو صدایش را شنیدی و مه اوره از دل و جان واقعاً دوست دارم و ما عاشق همدیگریم!

من که حیران و زبون بودم با نهایت مشکل با حال زار و دل پُردرد همینقدر گفته توانستم:

- سوتلانا! تو مره فریب دادی! تو دروغ گفتی! گفتم عاشقتم!

باز اگر علاقمندی به دوام دوستی نداشتی چرا برایم نمبرتلفونت را گذاشتی؟
او با خونسردی گفت:

- چه دروغی؟ و کدام فریبی؟

دیدن تودرماسکو بالای روح و روانم اثر گذاشت و سرنوشتم را در آنجا بگونه دیگری رقم زد. من واقعاً عاشقت شدم و از طی دل ترا دوست داشتم، تو در آن جا برایم منحصر بفرد بودی از معاشرت با تو و عشق با تو خیلی کیف کردم و هر بار که بغلم می کردی سراپا لذت می شدم. هر آنچه دلم خواست باتو کردم و از توهیج چیزی رادریغ نکردم و هر آنچه دل توهم خواست بامن کردی. مطمئنم که تو هم خیلی لذت بردی. از نظر من همین عشق است و همین عاشقی. شب خاطره انگیز و ماندگاری را با هم سپری نمودیم و داستان ما خیلی با مزه پایان یافت دیگر از من چه می خواهی؟

نمبرتلفونم را برای آن گذاشتم که می خواستم از آخرین لحظات و آخرین نگاهایت هم لذت ببرم و نخواستم که ذوال عشقی را که بین ما ایجاد شده بود، در چشمان تو نظاره کنم و دیگر این که تو از طریق تلفون با شنیدن صدای شوهرم به سخنانم اطمینان پیدا کنی و متیقن شوی که کسی دیگری دارم و از سرم بدون لجاجت دست برداری.

سوتلانا سخنان آخرش را که مملو از اعتراض و اکنده از هزل و تمسخر بود چنین خاتمه داد:

- می خواستی تمام عمرم را در این دنیای پُر بار و متنوع فقط دربند تو و در گرو عشق تو بگذرانم؟

این را گفت و با خداحافظی مودبانه تلفونش را قطع کرد.

۲۰۱۸/۵/۱۰

برگزاری نمایشگاه عکاسی در لندن

برای مکتب. در مدرسه صلح درس می خواندم. یاد دارم که زنگ تفریح برای ما (ناهار) ماش آوه می دادند، من با هیجان و شادی با دوستانم قروت می خوردم."

نمایشگاه تاریخ مهاجرت افغانها (کابلی والا) از کابل تا کلکته را بیان می کند. در این نمایشگاه تلاش شده است تا روش زندگی افغانهایی که از چندین نسل به این سو در شهر کلکته مسکن گزین

کابلی والا ، از کابل تا کلکته

نام نمایشگاه عکاسی است که در دانشکده پژوهشهای شرقی و افریقایی دانشگاه سوآس لندن SOAS راه اندازی شده است.

این نمایشگاه از تاریخ 22 اکتوبر تا پانزدهم دسمبر 2018 به روی بازدیدکنندگان باز خواهد بود.

شده اند، به تصویر گرفته شود.

عکسهای نمایشگاه لحظه های زندگی مهاجرانی را به تصویر می کشد که در شهر کلکته به همان شیوه ای زندگی می کنند که اجداد شان در کشور خود می زیسته اند.

موسکا نجیب قبلا در مصاحبه ای گفته است، در اوایل دهه 1990 میلادی، پس از این که مجبور شد همراه با اعضای خانواده اش به هند پناه ببرد، همواره از وی در باره سرزمین اصلی اش سوالهایی می شد و به تعقیب آن، صحبتهایی را در مورد "کابلی والا" می شنود. بالاخره در

موسکا نجیب، دختر دکتر نجیب الله رئیس جمهور فقید افغانستان، یکی از دو تن روزنامه نگار و عکاس این مجموعه عکاسی در برابر پرسش خبرنگار بخش فارسی بی بی سی، که پرسیده است: اگر بتوانی خاطره ای را در قالب یک عکس چاپ کنی، چه خواهد بود؟ بعد از مکث طولانی و با شادی که در سراسر چهره اش موج می زد چنین پاسخ داد:

"عکس نمی شود، می خواهم در قالب فیلم پیاده شود... صبح که از خواب بیدار می شدم می رفتم با هم صبحانه بخوریم، ابایم (پدرم) با همه گپ می زد و برای همه ما وقت داشت. حاضر می شدیم

سال 2015 مسکا نجیب تصمیم می گیرد دریابد که آیا "کابلی والا" منحصر به داستان رابیندرانات تاگور است و یا "کابلی والا های فراتر از داستان تاگور در آن سرزمین به سر می برند.

بدین ترتیب، موسکا نجیب همراه با ناز افروز، ژورنالیست همکارش راهی کلکته می شود تا زندگی "کابلی والا" را به تصویر بکشد.

رحمت تصمیم می گیرد به کابل برگردد، اما قبل از سفر به کابل با یکی از اهالی منطقه که قرضدارش است به خاطر پس گرفتن پولش درگیر می شود و در نهایت، رحمت فرد مذکور را با ضربه چاقو از پا در می آورد و به مدت ده سال زندانی می شود.

پس از آزادی از زندان، رحمت تصمیم می گیرد نزد همان دختر کوچک بنگالی برود، یگانه نشانی که در طول سالهای زندان او را در خاطر داشته است. اما بعد از 10 سال "مینی" دیگر آن دخترک خورد سن نیست، اکنون دیگر دختر جوانی است و آماده عروسی، و رحمت را به یاد ندارد، وضعیتی که رحمت را ناامید می کند.

داستان "کابلی والا"

رابیندرانات تاگور، شاعر و نویسنده هندی داستان کوتاهی را تحت عنوان "کابلی والا" در 1892 میلادی نوشت. در این داستان، مردی بلند قامت به نام رحمت از کابل به کلکته آمده و در آن جا دست فروشی می کند.

بر اساس روایت این داستان، رحمت در این شهر با یک دختر پنج ساله بنگالی به نام "مینی" که هم سن دختر خورد سال خودش در افغانستان است، آشنایی پیدا می کند و از آن پس به یاد دختر خودش، همواره نزد آن دختر کوچک بنگالی می رود و لحظاتی را با او صحبت و شوخی می کند.

پس از مدتی، نامه ای از خانه دریافت می کند که در آن از بیماری دختر کوچکش خبر می شود.

در این داستان پدر مینی که نویسنده داستان نیز است، پولی را که برای عروسی دخترش تخصیص داده بود، به رحمت هدیه می دهد تا به افغانستان رفته و دختر خودش را از نزدیک ببیند.

مسکا نجیب در مورد انگیزه راه اندازی نمایشگاه عکاسی اش می گوید که دوری از زادگاهش، افغانستان، و اندیشه داشتن یک هویت او را در نهایت واداشت تا یکی از کهن ترین جامعه مهاجر افغانی را که در هند متوطن شده اند، به تصویر بکشاند. وی علاوه می کند: "می خواستم دریابم که این جوامع چگونه توانسته اند در بیش از یک قرن هویت و فرهنگ خود را حفظ کنند..."

آسیابان

زندگی آدمهایی نشان می داد که در قید روزها، ماه ها و سالها با حمل باری از تلخ کامیها و خوشیها، از مبدأ به انتها نزدیک و نزدیک تر می شدند."

"باشندگان روستای سحر خیز در یک "پل و پلوان" کشت می کردند، با نیت پاک "حق خدا، حق همسایه" در غم و شادی دوستان و دهوران خویش خود را شریک می دانستند، بدون این که بگویند، تو از کدام قوم و مذهب هستی و به کدام زبان گپ می زنی، برادروار در کنار یکدیگر

زندگی می کردند. اگر اختلافی در بین یک یا چند نفری پیدا می شد، این اختلاف نا رسیده به حکومتی با مشوره موی سفیدان و بزرگان ده حل و فصل می گردید.

هر فیصله یی

که در نتیجه مشوره به دست می آمد، یا قول و قراری که داده می شد، طرفین خود را در اجرای آن متعهد دانسته به آن تا دم مرگ پای بند بودند..."

نویسنده با بیان شیوا و با استفاده از شیوه نوشتاری روان و شیرین، در کنار بیان رسم و رواج های ناشی از بافت اجتماعی جامعه، با عبارات زیبا رخدادها را با هم گره می زند و می کوشد تا چاشنی مطبوع پیوند حوادث تا پایان رمان در نزد خواننده حفظ باشد.

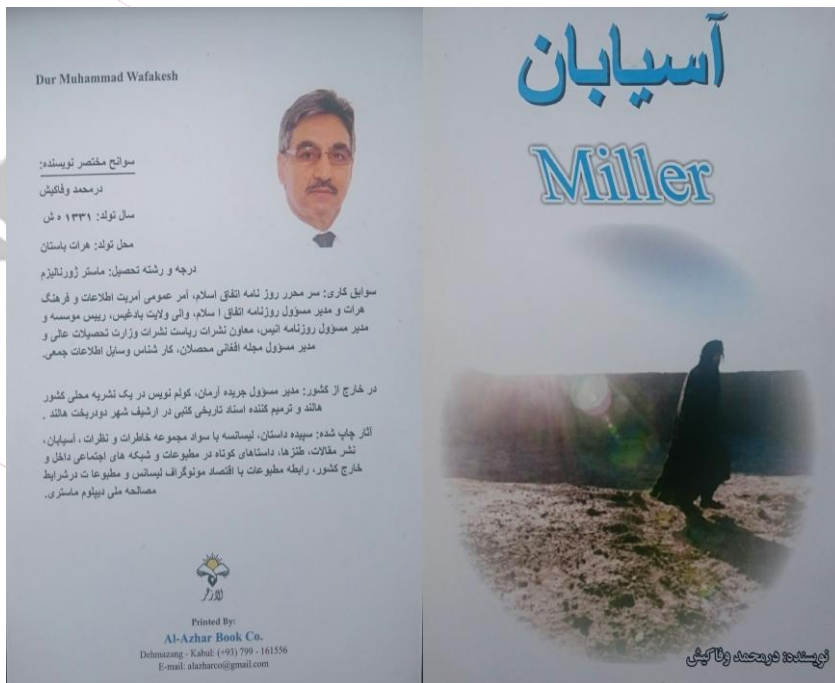
به تازگی تحفه یی گرانبهایی از دوست فرزانه، نویسنده، ژورنالیست و سیاستمدار ورزیده کشور، **دُر محمد وفاکیش** دریافت کردم که با دیدنش چشمانم روشن شدند و با خواندنش خود را در گوشه هایی از سرزمین آبابی، و بلاکشیده خود یافتم.

این تحفه پر ارزش، کتاب "آسیابان"، تازه ترین اثر محترم وفاکیش است که به صورت رمان زیبا، با شیوه رئالیسم به رشته تحریر درآمده است.

در پیشگفتار

کتاب چنین می خوانیم: "آسیابان رمانی است که خط رخدادهای مطروحه در آن بر اساس توالی زمان از روستای سحر خیز می گذرد. این روستا نمادی از هزاران روستا های وطن است، پاره یی از بدنه یی وجود به درد و الم نشست یی وطنی که در تب و تاب حوادث خونین ناشی از مناسبات عقب مانده اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دست و پا می زند."

در جایی از رمان آمده است: "ریتیم تیک و تاک ساعت دیواری، گذار پر شتاب زمان را روی خط

توانت زندگی ساز جهان است
جمالت نوربخش این مکان است
اگر نور و توان تو نباشد
جهان تاریک و بی زیب و نشان است

* * *

(علی گل پیوند)

د ډونډونکي سپوږمې

د خیال ورکه پسې سرورم

څه په وینو څه په مینو

گورم څه د غره لمنه

پې پرته اوړی د سپینو

د ډنډوکي په سر ناست وم

غورولې مې خیالونه

ورانومه جوړومه

سپینو وریځو کې نومونه

یوه نری شانی بریننا شوه

راتې وچپچل غابونه

د باران څاڅاکو مې وران کړه

د مودې مودې خوبونه

* * *

تواتر زمان از شروع تا پایان رمان در حقیقت بیان آن برهه ای کوتاه از تاریخ کشور است که شاهد تحولات و رخدادهای اجتماعی و سیاسی چشمگیری در جامعه بوده است. رخدادهایی که می توانستند خوشبختی و شکوفایی ببار آورند، که با دریغ چنین نشد.

رمان "آسیابان" هنرمندانه دلایل و انگیزه های وقوع این رخدادها و دلایل شکست آن را در روشنی واقعیت‌های عینی به تصویر کشیده است.

"محبت" ضمن ابراز قدردانی از نویسنده کتاب "آسیابان"، محترم وفاکیش، خوانش این رمان زیبا را به علاقمندان تاریخ و ادبیات کشور، بخصوص نسل جوان توصیه می کند. و امیدوار است در آینده داشته های بیشتری از قلم توانای محترم وفاکیش در جهت غنای ادبیات کشور به دسترس خوانندگان عطش زده قرار بگیرد. ■

چند رباعی از ک. میثاق

عطر گل‌های وجودش مست می سازد مرا

حلقه آغوش تنگش هست می سازد مرا

هست من اندر نشاط و تازگی و لذت است

زانکه آنها با صنم پی وست می سازد مرا

===

در صفای قلب خود بینیم صفای دیگران

در وفای قلب خود بینیم وفای دیگران

آنچه من در خود ببینم در همه بینم از آن

در جفای قلب خود بینم جفای دیگران

===

رو به روی پنجره ای

چي زخمي شوم په هجران د محبت

زما مينه شوه عنوان د محبت

فطرت می داسي خوی په نصیب کړی

هیروي نه شم احسان د محبت

د زره للمه مي سوزیږی له اوبو

ر به و وری باران د محبت

شوم هله د محبت له زور خبر

چی می وگاته میدان د محبت

ستا په سترگو کی سامان د محبت

راته بنایی بل جهان د محبت

لا می خور دي دسترخوان د محبت

پري پاللی شم یاران د محبت

* * *

سیاه مست شدم از سبوی پنجره ای

معطر است اتاقم به بوی پنجره ای

کبوتران سپید خیال پرپر من

کشانده اند مرا رو به روی پنجره ای

من آن زمان که شبم را به خواب می بردم

شکسته بود صدا در گلوی پنجره ای

هوای شهر چرا بی بهانه بارانی است؟

دو باره باد گلی زد به موی پنجره ای

چقدر پنجره دارم برای دیدن تو

مرا رسانده خیال تو سوی پنجره ای

چقدر خانه خرابم که نیستی ، ای ماه!

نداشت فرق به من پشت و روی پنجره ای

* * *

رنج و گنج

فرشته یا که شیطان است آدم که هم بر جسد در برهان است آدم
 نه تنها جغد غم بر بام عالم که هم مرغ غم لخوان است آدم
 که هم نجشده میهن به دشمن که هم بر آن نگهبان است آدم
 که هم فرعون به مصر غم ساقی که هم موسی بن عمران است آدم
 که هم دازنده صدالت مرگ که هم در مانگر جان است آدم
 همه افسانه ها بر ما نمود که هم مورد سلیمان است آدم
 کنار گاه هواره، مریم پاک که هم آلوده دامان است آدم
 محبت چون بخت است کفیه رخ که هم بر جسد در بان است آدم
 چه گفت آنکس که خود را کرد پیدا که رنج و گنج پنهان است آدم
 قاصد غنی

MAHABBAT

A none periodical magazine published by ADS
 (Afghan Dosti Society)
 22 Town Field Way, Isleworth, Middlesex, TW7 6TN, UK
 Tel: 0044(0)20 88472609 - 0044(0)7956190157
 E-mail: mahabbat.dosti@gmail.com
 Bank name: Barclays,
 Account No: 23541010, Sort Code: 20-70-70, UK
 SWIFTBIC BARCGB22- IBAN GB33 2070 70235410 10

بنیادگذار و صاحب امتیاز: انجمن دوستی افغان

تحت نظر بیات تحریر

مدیر مسئول: بایون مانج

بهایی اشتراک یک ساله: بریتانیسی پوند سترلینگ. سایر کشورها معادل آن

بهایی کتاب شماره ۸ پوند سترلینگ

MAHABAT

July 2018

To Mercy, pity, peace and love all pray

A Periodically Issue

Kabul in 1960s